Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Náboženství se zaměřením na vzdělávání a katechetika

Petr Juřák

Umělecké památky v brušperské farnosti

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Miloslav Pojsl

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

……
Podpis autora práce

Rád bych na prvním místě poděkoval vedoucímu mé bakalářské diplomové práce,
Prof. PhDr. Miloslavu Pojslovi.
Také bych rád poděkoval své rodině, za trpělivost během celého studia i při psaní této práce.

OBSAH

Úvod…….. 6

Založení a počátky města Brušperk…….. 9

Dějiny brušperské farnosti…… 12

Farní kostel sv. Jiří…… 15

Hřbitov u kostela……. 16

Křížová cesta…….. 17

Věž……. 18

Zvony……. 19

Varhany…….. 24

Interiér kostela…… 25

Hlavní oltář…… 25

Oltář sv. Kříže…….. 27

Oltář Zvěstování Panně Marii…….. 28

Sakristie a kazatelna……. 28

Křtitelnice……. 28

Kaple sv. Vavřince…… 29

Oltář sv. Vavřince…… 29

Oltář sv. Blažeje…… 30

Kaple sv. Františka Serafínského…….. 30

Oltář sv. Františka Serafínského…….. 30

Oltář sv. Jana Nepomuckého…… 30

Opravy exteriéru a interiéru kostela…….. 31

Fara……. 34

Kaple…… 35

Kaple Sedmibolestné Panny Marie…… 35

Kaple Jana a Pavla……. 41

Kaple sv. Spasitele……. 42

Kaple sv. Jana Nepomuckého…… 43

Kaple sv. Antonína…… 43

Výklenková kaple se sochou sv. Anny……. 44

Kaple Panny Marie…… 44

Boží muka na kopci sv. Marka…… 45

Sochy…….. 47
Socha Nejsvětější Trojice…….. 47
Socha sv. Jana Nepomuckého…… 48
Socha sv. Floriána……. 50
Socha Panny Marie Svatohostýnské……. 51
Sochy sv. Cyrila a sv. Metoděje…… 52
Smírčí kříž…….. 53
Kamenné kříže…… 54
Závěr…….. 65
Prameny a literatura…… 67
Obrazová příloha…… 73

ÚVOD

Od Fryčovic ku Brušperku
zbožný zpěv se šíří
hudba zní a lid pospíchá
ke svatému Jiří.

(báseň z roku 1935)

Památky sakrálního charakteru tvoří výrazné dominanty naší krajiny. Vznikaly v průběhu několika staletí a ne všechny se dochovaly do dnešní doby. Jejich umístění nebylo vybíráno bez rozmyslu, kostely vytvářely dominanty měst i vesnic, kaple se budovaly při významnějších komunikacích a u míst, ke kterým se vázal nějaký zázrak (neobvyklé uzdravení, pramen s léčivou vodou) anebo na soukromém pozemku jako výraz pokory či poděkování majitele. Sochy vznikaly často jako výraz úcty křesťanů k tomu, co bylo jejich srdci nejdražší a samozřejmě také na základě „patronátu" různých světců. U mostů přes větší potoky, říčky a řeky to byl sv. Jan Nepomucký, na náměstí byly umísťovány mariánské sloupy a sochy Nejsvětější Trojice, hrozbě požáru měl zamezit sv. Florián. Velice početnými drobnými stavbami v krajině byly kříže. Nešlo jen o smírčí kříže, které byly stavěny na místech nějakého zločinu či tragédie, ale i o kamenné kříže různé umělecké úrovně, obsahující často nějaké zbožné vyznání či verše z Písma, a také o kříže dřevěné. Ty se do dnešní doby nemohly dochovat v původní podobě s ohledem na životnost použitého materiálu. V určitých časových intervalech však probíhaly jejich renovace, a tato data bývají na těchto křížích vyryta. Dokládají nám tak kontinuitu jejich umístění.

Dokumentace a kategorizace uměleckých památek jednotlivých farností na Frýdecko-Místecku není moc podrobná. Ze sakrálních staveb je nějakým způsobem podchycena většina kostelů, ale jen malé množství kaplí, soch nebo křížů. Tyto objekty většinou stály mimo pozornost památkové péče a některé z nich byly v minulých desetiletích zlikvidovány, mnohdy i bez jakékoliv fotografické dokumentace. Také archivní průzkum a zjišťování souvislostí spojených se vznikem dané stavby je většinou nedostatečný, mnohdy se tomuto věnovali jen místní nadšenci zajímající se o minulost své obce. Spojovali tak informace, které od někoho slyšeli s informacemi, které nalezli v archivních pramenech, aniž by si dále ověřovali získané údaje a eventuelní rozpornost nebo zdánlivou či zjevnou nesmyslnost podrobovali kritickému zhodnocení. Také podchycení některých drobných uměleckých památek jako jsou sochy nebo kaple je mnohdy velmi komplikované, některé z nich se v současnosti nacházejí mimo jakékoliv komunikace anebo jsou v místech, kolem kterých nyní vedou jen polní cesty. Znalost jejich umístění tak většinou má jen několik místních obyvatel.

V rámci této bakalářské práce jsem si vytkl za cíl zpracovat umělecké památky v brušperské farnosti. U jednotlivých památek nebyl zaznamenáván jen jejich vnější vzhled, charakteristické rysy a stručný popis, ale v rámci dostupnosti informací i okolnosti vztahující se ke vzniku těchto památek nebo jejich významu v dějinách města Brušperku a jeho okolí. Všechny tyto informace byly čerpány z archivních materiálů, dobových vyobrazení, různých typů map a dosud vydané literatury, která je součástí závěrečného přehledu. U každé památky je rovněž uvedeno, kde se nachází.

V rámci dosud vydané literatury sloužily jako důležitý zdroj informací publikace k dějinám města vydané v rámci různých příležitostí. První publikace tohoto typu byla kniha Františka Pinkavy[1] z roku 1869, kterou autor zpracoval v rámci oslav výročí 600 let od založení města. Podává zde cenné údaje k dějinám brušperské farnosti, k historii některých kapliček, soch a křížů. Jeho práce je významná i tím, že při požáru města v roce 1869 shořela část písemností brušperského městského archivu, takže se mu podařilo alespoň tímto způsobem uchovat některé údaje, které by jinak byly již nenávratně ztracené.

O sto let později byla v rámci oslav 700 let od založení města vydána kniha autorského kolektivu pod vedením Lumíra Dokoupila.[2] Tato publikace není příliš zdařilá, pracovalo sice na ní několik autorů, na její sepsání však neměli příliš mnoho času. O uměleckých památkách zde nejsou, až na několik informací o farním kostele, téměř žádné zmínky.

V rámci oslav 740 let od založení města byla vydána publikace Brušperk. Nahlédnutí do historie města.[3] V této knize je jedna kapitola věnována sakrálním památkám a pamětihodnostem, vzhledem k rozsahu a zaměření této publikace však mohl být uměleckým památkám věnován jen velmi omezený prostor. Podobným tématem se zabývá rovněž příspěvek nazvaný Památky sakrálního charakteru na katastru města Brušperku, který byl otištěn v roce 2005 ve sborníku Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku.[4]

V roce 1980 byla vydána publikace Leoše Mlčáka Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek.[5] Autor vycházel především z evidenčních karet památkového ústavu, většinu popisovaných památek ale zřejmě nikdy neviděl osobně. Je to patrné z jeho popisů, které

[1] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, 227 s.

[2] Dokoupil, Lumír a kol.: Brušperk. Město nikoliv nejmenší. Ostrava 1969, 269 s.

[3] Juřák, Petr: Brušperk. Nahlédnutí do historie města. Brušperk 2009, 282 s.

[4] Juřák, Petr: Památky sakrálního charakteru na katastru města Brušperku. In: Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku č. 6. Frýdek-Místek 2005, s. 119 – 168.

[5] Mlčák, Leoš: Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek. Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě, 1980, 176 s.

jsou mnohdy v rozporu s tím, co bylo dostupné a zjistitelné přímo v terénu v době, kdy tuto knihu psal. Přesto je tato publikace důležitým zdrojem základních informací o některých památkách.

Stručně se o uměleckých památkách v brušperské farnosti zmínil Bohumil Samek[6] ve svém monumentálním několikasvazkovém díle Umělecké památky Moravy a Slezska. S ohledem na šíři jeho badatelského záměru je pochopitelné, že se brušperským památkám nevěnoval podrobně, v podstatě je trochu detailněji zmíněn pouze farní kostel sv. Jiří.

V rámci ediční řady Vlastivěda moravská byl v roce 1915 vydán Místecký okres.[7] V něm se autor František Linhart stručně zmiňuje také o Brušperku a jeho památkách, vychází ale především z díla Františka Pinkavy.

Dějinami města se rovněž zabýval dlouholetý brušperský starosta Karel Špaček. Byl správcem městského archivu a ačkoliv neměl odborné historické vzdělání, snažil se publikovat především časopisecky výsledky svého bádání. Napsal několik desítek článků k dějinám města, které vycházely především jako součást ročenek záložeňského spolku, jehož byl dlouholetým pokladníkem, a pak i předsedou. Teprve v roce 1994 byla posmrtně vydána jeho rukopisná práce nazvaná Pohledy do brušperské minulosti.[8] Zde se snažil zachytit informace o mnoha brušperských památkách, samozřejmě nejen sakrálních. Jelikož toto své dílo sepisoval až v pozdějším věku, je z textu patrné, že se občas spoléhal na svoji paměť, která ne vždy byla dobrá. Toto jsou zjevné limity jeho jinak důležitého textu, neboť v něm mnohdy podává důležité informace, které nejsou v archivních materiálech zachyceny.

Z archivních fondů byly použity materiály, které jsou uloženy ve Státních okresním archivu ve Frýdku-Místku a v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc. V případě frýdecko-místeckého archivu se jednalo o fond Archiv města Brušperku, fond Farní úřad Brušperk, fond Okresní úřad Místek, fond Městský národní výbor Brušperk a fondy jednotlivých spolků. V případě olomoucké pobočky Zemského archivu v Opavě byly studovány fondy Ústřední ředitelství arcibiskupských statků, Arcibiskupská konzistoř Olomouc a Arcibiskupství Olomouc. Použity byly rovněž evidenční karty movitých a nemovitých kulturních památek nacházejících se na katastru Brušperku, které má Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě. Prohlédnuty byly rovněž obecní kroniky a Pamětní kniha farnosti brušperské. Byly rovněž prostudovány mapy, na kterých je Brušperk zachycen, a všechny dostupné historické fotografie. Některé z nich jsou uveřejněny v obrazové příloze.

[6] Samek, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska I. (A–I). Academia, Praha 1994, 655 s.

[7] Linhart, František: Vlastivěda moravská. Místecký okres. Brno 1915, 252 s.

[8] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, 101 s.

Pro doplnění informací byly rovněž použity pověsti, které mají sice omezenou, ale přece jen určitou vypovídací hodnotu. Některé z nich byly zaznamenány již v 18. století, takže jsou velmi starého data. Tematicky a typologicky se jedná o pověsti různorodé. Daly by se rozčlenit do několika kategorií: na pověsti odkazující na události třicetileté války, na pověsti, ve kterých vystupují nadpřirozené bytosti, na pověsti, které se vztahují k určitému místu (k vybudování sochy, kříže), na ondrášovské pověsti a na tzv. kocourkovské pověsti.[9]

ZALOŽENÍ A POČÁTKY MĚSTA BRUŠPERK

První písemné zprávy o soustavnějším osídlování severovýchodní části Moravy máme z první poloviny 13. století a jsou spojeny s Arnoldem z Hückeswagen. Tento německý feudál byl ve službách českého krále, od kterého získal jako odměnu území východně od Hranic. Nebyl však jediným, kdo zde začal vyvíjet určité aktivity, okolo poloviny 13. století získali majetky v severovýchodní oblasti Moravy také jiní feudálové. Starou Ves s okolím drželi páni z Plavče, Paskov s okolím páni z Bludova a Petřvald s okolím Petr Heraltův. Arnold z Hückeswagen pravděpodobně zemřel někdy v letech 1241 – 1250, jeho dědic a syn Frank musel z neznámého důvodu postoupit větší část svého území přímo olomouckému biskupu Brunovi ze Schauenburku, západní část s městem Příborem mu sice byla ponechána, ale jen jako biskupskému leníkovi. Brunovi se pak ještě do roku 1267 podařilo získat i všechny zbývající feudální domény mezi řekami Odrou a Ostravicí.

Informace o oblasti pozdějšího Brušperska nám podává Závěť olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku z 29. listopadu 1267. Tu nechal vypracovat Bruno před svým odjezdem na výpravu proti pohanským Prusům. Její význam spočívá mimo jiné v tom, že popisuje území, které biskup získal od hraběte Franka z Hückeswagen. Jednalo se o újezd, který začínal od toku nazvaného Sedlnice („Zedelnicz“) a měl jako hranici z jedné strany Odru a z druhé strany Bruneswerde se 70 lány. Z třetí strany tvořily hranici Rosenowe a Grabowe a ze čtvrté Ostravice. Újezd Bruneswerde (circuitus de Bruneswerde) získal olomoucký biskup od vdovy po Konrádu z Plavče. Kromě tohoto újezdu jsou v závěti zmíněny ještě další lokality v blízkosti dnešního Brušperku – les v Paskově, který byl soudně získán od Bluda, ves Stařič s 70 lány, trhová ves Místek s 40 lány a ves Sviadnov s 40 lány. Slovo újezd použité v závěti znamenalo, že se jednalo o území vytýčené objížděním.[10]

[9] Brušperk je považován za moravský Kocourkov, proto se k němu vztahuje několik desítek pověstí tohoto typu. Některé z nich byly publikovány tiskem již v 19. století.

[10] Bakala, Jaroslav: Osídlení Místecka a Brušperska v období vrcholného feudalismu. Okresní vlastivědné muzeum Frýdek-Místek 1983, s. 37 – 40. Baletka, Tomáš: „Na třetí pak straně Proskovice a

Při zakládání měst došlo většinou k písemnému vyhotovení smlouvy mezi „investorem“ a „podnikatelem“. Často byla sepsána až po samotné realizaci lokace města, v podstatě tím byl stvrzen aktuální stav a písemně potvrzena práva lokátora. Tyto smlouvy vzaly často za své ve víru dějin. Až donedávna panovala domněnka, že jedním z mála měst, které mají dochovaný svůj „rodný list“, je Brušperk. Do dnešní doby se totiž dochovala tzv. lokační listina města, která má uvedenou dataci, 6. prosinec 1269. Textovým a stylistickým rozborem listiny bylo ale zjištěno, že se jedná o falzum, které bylo vyhotoveno nejspíše s odstupem několika desetiletí.[11] Aby však nedošlo k nějaké devalvaci údajů v této listině obsažených, byla označena jako tzv. formální falzum. Tento výraz měl vyjádřit objektivnost faktů, které byly v listině uvedeny, nedošlo tak ke zpochybnění majetkoprávních záležitostí v ní obsažených. Pravděpodobně se tedy shodovaly s faktickým stavem, kdyby totiž byly v rozporu s ním, dochovaly by se nám nejspíše nějaké zmínky o konfliktu, který předcházel nebo následoval vypracování takového falza. O ničem takovém ovšem nevíme. 6. prosinec 1269 ovšem neznamenal den, od kterého začaly probíhat všechny příslušné úkony spojené s budováním města. K tomu muselo nutně dojít daleko dříve, protože už z 24. února 1270 pochází první pravá listina týkající se Brušperku. Nechal ji sepsat olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku pro fryčovického rychtáře Jindřicha. Tomu bylo uděleno k osazení 70 a ½ lánu, z nichž mu měl dědičně patřit každý šestý lán. Kromě toho měl držet mlýn o jednom složení a třikrát ročně se účastnit městského soudu v Brušperku. Zmiňovaný Jindřich nebyl původním lokátorem Fryčovic z konce 50. let 13. století, po němž vesnice dostala své jméno (Fridrich /Fritz/). Jeho úkolem bylo dokončit osídlení vsi.

Listina z 24. února 1270 se primárně týká Fryčovic a tamního rychtáře, má ale značný význam pro dějiny Brušperku. Předně, byla vydána v Brušperku. To znamená, že 24. února 1270 byl už Brušperk funkčním městem, protože zde muselo být dostatečné množství budov, aby se v nich mohl ubytovat olomoucký biskup se svým dvorem. Když bychom co nejvíce zkrátili všechny potřebné úkony, které k tomu byly nutné, vyjde nám rok 1268, kdy nejpozději mohla „výstavba“ města začít, aby se vše stihlo do února 1270. Nejdříve totiž muselo dojít k nějaké prvotní dohodě, písemné nebo ústní, mezi olomouckým biskupem a lokátorem, tedy osobou, kterou biskup pověřil všemi činnostmi spojenými se založením města. Pak muselo dojít k vyměření katastru nového města a jeho rozdělení na příslušný počet lánů. Tyto práce mohly probíhat pouze na podzim po opadnutí listí, kdy byl terén pro tehdejší měřičské pomůcky vhodný a kdy byly k dispozici potřebné pracovní

Hrabová“: konec jednoho mýtu a nový pohled na stav severovýchodní Moravy ve 13. století. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, roč. 51, 1997, s. 4 – 15.

[11] Bakala, Jaroslav: Osídlení Místecka a Brušperska v období vrcholného feudalismu. Okresní vlastivědné muzeum Frýdek-Místek 1983, s. 58 – 63.

síly. Dokončeny musely být nejpozději v roce 1268.[12] V té době už mohli být lokátory zajištěni noví osadníci, kteří nejspíše pocházeli z oblasti Německa a z míst, která tato lokátoři znali, respektive odkud také původně přišli. Pokud by se dostali do naší oblasti ještě v roce 1268, mohli si během zimy začít připravovat stavební materiál pro své nové příbytky. Bydlet ale museli ve vesnicích lokátorů, tedy ve Fryčovicích nebo ve Staříči. V roce 1269 pak došlo, když to počasí dovolilo, k výstavbě jednotlivých usedlostí, aby se vše stihlo do příchodu zimy. Návštěva olomouckého biskupa Bruna v únoru roku 1270 pak byla jakousi kontrolou toho, jestli se dílo zdařilo.

Z tzv. lokační listiny se dovídáme spoustu zajímavých informací o statutu města, jeho hospodářských stavbách, řemeslnících atd. Podle této listiny byl Brušperk založen na území újezdu Bruneswerde. Lokátoři byli dva, jednalo se o staříčského fojta Bertolda a Jindřicha z Fryčovic. Za svoji práci dostali každý šestý svobodný dům, kromě dvou, které dostali navíc, jeden mlýn se dvěma složeními, lázeň, čtyři masné krámy, čtyři krámy, v nichž se prodával chléb, a čtyři, v nichž se prodávaly boty. Současně s městem došlo k založení vesnice, v ní měli mít každý šestý svobodný lán a mlýn o jednom složení. Noví měšťané dostali dva svobodné lány pro pasení dobytka, jeden svobodný lán obdrželi obyvatelé vesnice. Jelikož s novým osídlením byla spojena spousta činností, než se vůbec vyplatilo tam zůstat (vyklučení lesa, obdělávání pole atd.), obdrželi noví obyvatelé „daňové prázdniny“. Pro měšťany to bylo na 12 let, pro vesničany na 16 let.

V tzv. lokační listině jsou stanoveny opatření za vraždu, krádež, cizoložství a jiná provinění (např. zranění). V tomto případě v podstatě šlo o vymezení určité oblasti výkonu městského práva. Pro tyto záležitosti se vžil výraz vikbild (z něm. weichbild – právní okruh měst). Vikbildní praxe se kromě oblasti výkonů městského práva, zejména hrdelního, týkala také oblasti bezprostřední spjatosti města s jeho vesnickým okolím ve formě soudní, administrativní, finanční, ekonomické (mílové právo, právo vaření piva), církevní (farnosti) a kulturní. Je to doklad o pronikání vikbildní praxe ze severního Německa, Lužice a Slezska do českých zemí. Brušperský vikbild tvořil Brušperk, Fryčovice, Staříč, Bruneswerde (Stará Ves nad Ondřejnicí) a Paskov. Fojtovi ve vikbildu podléhalo kromě okolních vsí i jmenování konšelů do městské rady, přijímání nových měšťanů do města a zřizování cechů a jmenování cechmistrů. Později se vikbildy rozpadly nebo zmenšily vlivem vzniku jednotlivých šlechtických biskupských lén. K omezení brušperského vikbildu tak došlo již ke konci 14. století, kdy byla z Paskova a ze Staré Vsi nad Ondřejnicí učiněna samostatná biskupská léna.[13]

[12] Tabášek, Oldřich: O vytýčení plužin na hukvaldském panství. In: Historická geografie, roč. 25, Praha 1986, s. 97 – 125. Tabášek, Oldřich: O vyměření plužiny a vzniku Kozlovic. In: 700 let valašské obce Kozlovice. Kozlovice 1994, s. 54 – 69.

[13] Jurok, Jiří: Městské vikbildy a manská šlechta na biskupském panství Hukvaldy. In: Sborník prací FF OU, č. 11, 215/2004, s. 19 – 37.

DĚJINY BRUŠPERSKÉ FARNOSTI

Je pravděpodobné, že brušperská farnost vznikla ve stejné době jako město, tedy před rokem 1269. Brušperský farní kostel byl zasvěcen sv. Jiří. Patrocinium snad souvisí s Brunovou cestou do Prus v roce 1267. První písemná zpráva o existenci kostela a fary v Brušperku pochází z 1. března 1305. Tehdy olomoucký biskup Jan povolil výměnu mezi dosavadním brušperským farářem Hartmanem a Milíčem, knězem v Linhartských Vážanech u Slavkova. Další údaje o brušperském faráři pocházejí z let 1345 – 1347. Týkají se faráře Jana, který obdržel od biskupského mana Mikuláše z Hustopečí desátek z jeho tří svobodných lánů ve Fryčovicích. Po Mikulášově smrti připadly zmiňované lány olomoucké kapitule, která ale přestala desátek odvádět. Na konci 14. století se spor o desátek opět rozhořel. V roce 1392 byl vyřešen ve prospěch dalšího brušperského faráře Jana, kterému byl desátek vrácen. Jako náhrada za období, kdy nebyl vyplácen, připadlo brušperskému kostelu 8 hřiven grošů. Kněz Jan je uváděn v letech 1389 – 1394.

K Brušperku byly tehdy přifařeny Fryčovice. Brušperským farářům patřil „odedávna“ lán, který náležel k fryčovickému kostelu. V roce 1345 jej olomoucký kanovník Herbort z Fulštejna vyměnil za jiný, ležící na konci vsi směrem k Brušperku. Ten ale v roce 1371 odňal brušperskému kostelu tehdejší držitel léna ve Fryčovicích Petr Auspitzer. Spor mezi Auspitzerem a brušperským farářem Konrádem byl vyřešen v roce 1378, Auspitzer byl z nařčení osvobozen.

Další informace o brušperské farnosti pocházejí až z 16. století. V období před třicetiletou válkou byla oblast Moravy nábožensky pluralitní. Byli zde Čeští bratři, katolíci, novoutrakvisté, luteráni, staroutrakvisté a různé drobné sekty. Celé tři čtvrtiny z celkového počtu byli luteráni a novoutrakvisté, kteří přijímali při bohoslužbách pod obojí způsobou (chléb i vodu), okolo 10 % bylo katolíků, 5 % obyvatelstva tvořili členové Jednoty bratrské. V nejbližším okolí Brušperku se sbory Jednoty bratrské nacházely v Rychalticích, Trnávce, Petřvaldu, Místku, Staré Vsi nad Ondřejnicí, Zábřehu nad Odrou a Paskově. V roce 1576 tvrdě zakročil proti členům Jednoty na hukvaldském panství biskupský úředník Jindřich Grodecký. Vykázal je z hukvaldského panství a tvrdil, že na to má souhlas olomouckého biskupa Jana Mezouna z Telče. Ten ale o ničem nevěděl, proto vystěhování členů Jednoty zrušil. Bylo to pouze dočasné opatření, v následujícím roce vydal rozkaz, že se z hukvaldského panství mají vystěhovat Čeští bratři, kteří se v Rychalticích posmívali a rouhali před katolickým knězem. Sdělil ale, že pokud ho požádají o prominutí, odpustí jim a nechá je na svém panství. Bylo to jen krátkodobé ustoupení, protože k vystěhování některých Českých bratří později skutečně došlo. V roce 1582 totiž byli všichni obyvatelé spadající pod rychaltickou farnost katolického vyznání.

Příznivci Jednoty bratrské byli také v Brušperku, i když se pravděpodobně jednalo pouze o malou skupinku lidí. Není ani zřejmé, jestli byl ve městě sbor nebo pouze kazatelská stanice. V Brušperku se nacházeli především novoutrakvisté. V 50. letech 16. století byl brušperským fará-

řem kněz Daniel. Olomoucký biskup ho podezříval, že byl příznivcem luterství. Po jeho smrti si pak nechal poslat seznam jeho knih, aby zjistil, jestli mezi nimi nejsou nějaké „závadné“ tituly. Hukvaldskému úředníku nařídil, aby zabránil jejich rozšíření mezi lidi. Také další faráři byli pravděpodobně příznivci novoutrakvismu nebo luterství. V letech 1562 – 1578 zde působil farář Tomáš, nakonec byl ale poslán pryč a farnost byla chvíli bez svého správce. Bohoslužby zde tehdy vykonával každou třetí neděli příborský farář Michal. V roce 1579 byl v Brušperku ženatý kněz Matyáš Těrlička, kterého ale olomoucký biskup Stanislav Pavlovský zavrhl, stejně jako protestantského kazatele Jana, který byl na faře až do roku 1580. Tehdy totiž biskup brušperským farníkům nařídil, aby kněze Jana odvedli do Kroměříže a tam si vybrali kněze katolického.

Podle vizitace v roce 1582 se ve městě nacházel sbor Jednoty bratrské a protestanti přijímající pod obojí způsobou. Jelikož byl tehdejší brušperský farář laxní v kázání a sloužení mší svatých, byl nahrazen katolickým knězem Urbanem. Protože byl v té době ale nedostatek katolických kněží na celém biskupském panství, měl na starosti také příborskou a staříčskou farnost. Když ani toto nepomohlo, rozhodl se Pavlovský v roce 1583 ke krajnímu řešení: vydal nařízení, že do Velikonoc musí všichni jeho poddaní přijít ke zpovědi a ke sv. přijímaní pod jednou způsobou (chléb) a nesmějí navštěvovat bratrský sbor. Kdo by nařízení neuposlechl, měl prodat svůj majetek a odstěhovat se. Jelikož se biskupovi nepodařilo přivést věřící zpět do lůna katolické církve, rozhodl se v roce 1590 k radikálnějšímu kroku. Kněžím na hukvaldském panství zakázal podávat pod obojí způsobou. Moc to ale nepomohlo, na panství zůstalo stále určité množství přesvědčených evangelíků. Pavlovský tedy opět zasáhl a pověřil správce hukvaldského panství, aby přinutil zbývající evangelíky ke konverzi. Správce žádosti vyhověl, pozval si tyto evangelíky k sobě a donutil je ke slibu, že všichni přijmou katolické svátosti. Tento tlak spolu se zaváděním nových povinností vedl v letech 1598 – 1599 ke vzpouře poddaných na hukvaldském panství. Ta byla potlačena, důsledkem bylo ustavení nové brušperské městské rady věrné biskupovi a prosazující zájmy katolické církve. Biskup využil důsledků vzpoury k dalšímu upevnění protireformace, prostředkem k tomu měly být sankce hospodářského charakteru. Vzhledem k trestům, které Brušperští obdrželi – byli potrestáni ztrátou skoro všech privilegií a museli vykonávat roboty na fryčovickém dvoře – je totiž zřejmé, že se k povstání přidalo velké množství měšťanů. Těchto robotních povinností zbavil brušperské měšťany až v roce 1618 olomoucký biskup František kardinál z Ditrichštejna. Ačkoliv je jisté, že přívrženci podobojí a Jednoty bratrské ve městě zůstali i poté, skrývali svoje přesvědčení a navštěvovali sbory a bohoslužby v okolí. Ještě v 70. letech 17. století bylo totiž ve městě několik „podobojí“[14]

[14] Dokoupil, Lumír a kol.: Brušperk. Město nikoliv nejmenší. Ostrava 1969, s. 41 – 42, 53 – 56. Linhart, František: Vlastivěda moravská. Místecký okres. Brno 1915, s. 59 – 60, 88 – 90. Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 10 – 18, 31, 192 – 202. Turek, Adolf: Čeští

Do roku 1785 byly k Brušperku přifařeny obce Fryčovice a Trnávka. Kostel se ve Fryčovicích nacházel již před rokem 1345. Pravděpodobně zde ovšem nebyla samostatná farnost, protože brušperský farář odtud dostával desátek. V roce 1582 se fryčovický kostel Nanebevzetí Panny Marie výslovně zmiňuje jako filiální farního kostela sv. Jiří v Brušperku. V roce 1784 bylo ve Fryčovicích zřízeno lokální kaplanství, prvním duchovním správcem se od září 1785 stal bývalý cisterciák na Velehradě Ignát Horecký. Až do roku 1829 pobíral štolu z Fryčovic brušperský farář, poté ji dostával fryčovický kaplan. Fryčovická lokálie byla povýšena na farnost v roce 1858. Poté měla fryčovická farnost vlastní duchovní správce až do roku 1983, kdy zemřel poslední z nich Karel Šamánek. Od tohoto roku jsou excurrendo administrátory fryčovické farnosti brušperští faráři.

Trnávka byla původně samostatnou farností, první písemná zmínka o ní pochází z roku 1452. Od roku 1650 byl trnávský kostel sv. Kateřiny uváděn jako filiální ke kostelu v Brušperku. Prvním lokálním kaplanem byl v letech 1785 – 1786 bývalý augustinián Šebestián David Eichler. Pod patronaci brušperské fary spadal v 18. století i kostel v Kateřinicích.[15]

Jelikož byl brušperský farář vázán v určité dny bohoslužbami ve filiálních farnostech, sepsali nespokojení brušperští měšťané v roce 1729 petici, ve které žádali povolení kooperátora, „aby v každou neděli a v svátek v městečku ve farním kostele mše svatá ranní se odpravovala“. Měšťané na něj přispívali 45 zlatých, poskytli mu ubytování a 30 mázů piva z každé várky. Prvním kaplanem byl od října 1729 Jan Labovský. Za působení faráře Pavla Petra Červenky (1744 – 1774)[16] bylo ustaveno místo druhého kooperátora. Ten byl v Brušperku od roku 1750, i na něj přispívali měšťané. Toto však bylo bez vědomí konzistoře, s jejím svolením byl tento druhý kaplan oficiálně až od roku

---

bratři v okolí Ostravy. In: Ostrava, roč. 16, Ostrava 1991, s. 319 – 324. Turek, Adolf: Konec bratrských sborů v Místku a Rychalticích. In: Naše Valašsko, roč. 7, číslo 4, 1941, s. 145 – 154.

[15] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 100 – 115.
650 let kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Fryčovicích. Fryčovice 1995, s. 15 – 16.

[16] Pavel Petr Červenka se výrazně zapsal do dějin města Brušperka a brušperského kostela. Narodil se 29. června 1705 v Brušperku v rodině Jana Červenky a jeho ženy Kateřiny. Farářem byl ustanoven 7. září 1744, v Brušperku ale působil již od roku 1733, kdy zde přišel jako kooperátor. Za jeho duchovní správy došlo ke zvelebení farnosti, město bylo také obohaceno několika barokními sochařskými skvosty, které nám zůstaly zachovány do dnešních dní. Přátelství Pavla Petra Červenky z doby studií s velitelem pruského oddílu Wernerem, který přitáhl v roce 1748 k Brušperku, prý uchránilo město od vydrancování. Pavel Petr Červenka zemřel 29. července 1774, pohřbil jej místecký děkan Jan Čejka. Viz Špaček, Karel: Brušperští rodáci. In: Ročenka spořitelního a záložen-ského spolku v Brušperku za rok 1935, roč. 37, Brušperk 1936, s. 16. Skácel, Richard: Brušperk. Obrázky z jeho bohaté historie.

1820. Kooperátoři bydleli původně v domě, který stál pod hřbitovní zdí, vlevo od schodiště. Později byla kaplanka zřízena v budově městského špitálu, který se nacházel naproti kostelu přes ulici Dráhy. Od roku 1864 byli z arcibiskupova nařízení kaplani ubytováni na faře.[17]

Původně patřila brušperská farnost pod děkanství v Moravské Ostravě, od roku 1716 byla přičleněna k nově vytvořenému děkanství v Místku. Brušperský kostel a fara spadaly pod správu olomouckého biskupství, od roku 1777 arcibiskupství. Když došlo ke vzniku nové ostravsko-opavské diecéze, byly z olomoucké arcidiecéze v roce 1996 vyčleněny příslušné farnosti, mezi nimi také brušperská. Prvním biskupem této diecéze se stal František Václav Lobkowicz.

FARNÍ KOSTEL SV. JIŘÍ (parc. č. 1, 2)

Dnešní farní kostel sv. Jiří se nachází východně od náměstí. Jestli ovšem stojí na původním místě, není jisté. František Pinkava[18] uvádí, že podle ústní tradice, která byla živá ještě v jeho době, se původně kostel nacházel na náměstí. Tato ústní tradice není nikde v písemných pramenech potvrzena, je však jisté, že dnešní farní chrám není původní stavbou z 13. století. Je velmi pravděpodobné, že původní kostel byl v rámci stavebního provizoria dřevěný, jak tomu ostatně bylo v případě naprosté většiny kostelů v okolí, a teprve později byl nahrazen stavbou zděnou. Jestli se ovšem tento dřevěný kostel nacházel na místě kostela dnešního či v jeho blízkosti, např. na náměstí, nebude možné bez podrobného archeologického průzkumu zjistit. Písemné materiály o této záležitosti totiž mlčí.

Současný kostel sv. Jiří je jednolodní stavba s půlkruhovým závěrem kněžiště, sanktusníkem, kvadratickou věží a dvěma centrálními kaplemi na kruhovém půdorysu. Jižní zeď kněžiště je podepřena odstupněným pilířem, západní nároží lodi jsou opatřena rovněž opěrnými pilíři. Hladké fasády jsou prolomeny okny s půlkruhovým záklenkem. Ve vstupu do kostela, do podvěží, je pozdně renesanční portál. Kněžiště a loď jsou zaklenuty plackami mezi pasy, dosedajícími v kněžišti na podložené, v lodi na zdvojené pilastry. Plocha klenby je členěna bohatě profilovanými štukovými rámy. Sakristie je zaklenuta valeně, oratoř plackami na pasech. Boční zdi lodi, vstupy do kaplí, jsou prolomeny vysokými, půlkruhem završenými otvory. V západní části lodi je křížově podklenutá hudební kruchta.

Jádro nynější stavby bylo postaveno zřejmě na konci 14. století. Gotické jádro tvoří obvodové zdivo západní části kněžiště a celé lodi s portálem. Tento portál s lomeným obloukem s pruty hruškovitého tvaru se nyní nachází v předsíni v podvěží. Po roce 1744 bylo prodlouženo kněžiště a spolu s lodí zaklenuto, zaobleny kouty lodi, přistavěna sakristie s oratoří a dvojice bočních kaplí,jedna

[17] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 203 – 209.

[18] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 57 – 58.

z nich je zasvěcena sv. Vavřinci, druhá sv. Františku Serafinskému.[19] 13. září 1757 se v rámci oslav dokončení těchto přestaveb konala ve farském lese (pozdější Šištot) střelecká slavnost za účasti mnoha významných osobností. Byli mezi nimi děkané a faráři z okolních měst a obcí, úředníci hukvaldského a okolních panství atd.[20] Tuto slavnost uspořádal brušperský farář Pavel Petr Červenka. V té době byla rovněž postavena u kostela márnice se sklepem.[21]

Hřbitov u kostela

Kolem kostela se původně nacházel hřbitov. V roce 1807 byl opraven, stejně jako dřevěný kříž, který se nacházel přímo u věže kostela. Vchody na hřbitov u kostela byly původně jen dva. Nad hlavním vchodem, kde jsou nyní schody, se nacházel oblouk, na němž stála socha sv. Jiří. Vedlejší vchod sloužil pouze pro pohřební průvody. Oba vstupy byly uzavřeny vraty. Vchod od ulice Dráhy byl vytvořen za faráře Antonína Kalluse a zpočátku sloužil pro potřeby kostelníka. Později mohl být využíván všemi. V 19. století byla vrata odstraněna. Po roce 1815 se na hřbitově u kostela přestalo pochovávat, ne však nadlouho. Již v roce 1822 se zde uskutečnil pohřeb, aby se to však nestalo pravidlem, začal být brzy na to vybírán docela velký poplatek, 16 zlatých. Po zřízení nového hřbitova na Drahách v roce 1841 se na hřbitově u kostela zřejmě přestalo definitivně pohřbívat. Ještě v 80. letech 19. století se na hřbitově nacházelo hodně kamenných náhrobků a litinových křížů. Náhrobní kameny, které byly okolo kostela, se postupně začaly používat k jiným účelům.[22] Některé byly rozbity a sloužily jako štěrk, který se používal na chodník kolem kostela, jeden z nich byl umístěn v síňce věže a byl využíván jako stupeň. Ten byl 17. listopadu 1934 umístěn před vchodem

[19] Samek, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska I. (A–I). Academia, Praha 1994, s. 279 – 280.

[20] Dokoupil, Lumír a kol.: Brušperk. Město nikoliv nejmenší. Ostrava 1969, s. 121 – 122. Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 71 – 72. SOkA Frýdek-Místek, fond Střelecká společnost Brušperk. Skácel, Richard: Naši ostrostřelci, 8 s. In: Brušperk. Obrázky z jeho bohaté historie.

[21] V roce 2000 proběhla oprava omítky márnice. V roce 2003 opravy pokračovaly, vnitřní omítky se musely do výše 1 metru oklepat a znovu nahodit. Byla rovněž vybetonována podlaha a opravena střecha. Viz Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[22] Povědomí obyvatel o hřbitově kolem kostela postupně zanikalo, doslova překvapením bylo, když se 4. března 1915 začala kopat kanalizace u kostela. Tehdy byly totiž vykopány také lidské kosti a lebky se zdravými zuby. SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

do kostela sv. Jiří, aby tam byl připomínkou duchovních správců pochovaných na tomto místě.[23] Zhotoven byl z náhrobního kamene Pavla Petra Červenky.[24] Když byla v roce 1969 provedena rozsáhlá úprava okolí kostela, byla z lomu v Kozlovicích dovezena dlažba, kterou byl vyložen chodník vedoucí kolem kostela. Náhrobní kámen však na svém místě zůstal.[25]

Křížová cesta

V ohradní zdi kolem kostela se nachází 14 kapliček křížové cesty. Jedná se o drobné zděné stavby na obdélném půdoryse. Fasády kapliček jsou členěny pilastry s římsovými hlavicemi. V průčelí jsou niky se záklenky. V trojúhelném štítu je dřevěný latinský kříž. V roce 1781 byla křížová cesta nákladem celé obce opravena, opět v roce 1807, v roce 1859 byly pořízeny nové obrazy do výklenků a střechy kapliček pokryty břidlicí. V 80. letech 19. století byla křížová cesta kolem kostela opravena, nebyla ale nově posvěcena. Farář tehdy získal peníze na opravu křížové cesty od několika věřících, proto se rozhodl k této akci. Byla dána nová omítka na kapličky, obrazy na plechu nově namaloval akademický malíř Antonín Svoboda z Příbora. Dřevěné křížky se ale neměnily, byly pouze nově natřeny červenou barvou. Jelikož na kapličky křížové cesty byly tehdy vázány odpustky, nebyly tyto znovu posvěceny, byla pouze vykonána odpolední pobožnost, během níž proběhly slavnostní modlitby faráře, kaplana a věřících.[26] Když probíhala od poloviny srpna 1926 úprava okolí kostela, byly rovněž opraveny kapličky křížové cesty. Tyto opravy ale probíhaly bez vědomí státního památkového ústavu, proto nebylo vše uděláno tak, jak mělo.[27] Další úpravy se uskutečnily až v roce 1980. Tehdy byly z pozinkovaného plechu zhotoveny stříšky kaplí křížové cesty, v roce 1985 byly tyto stříšky natřeny. V roce 1987 byly zhotoveny nové rámy k obrazům křížové cesty, vyrobil je Pavel Mikušiak z Borošína.[28] Dubové lišty na rámy zhotovil Josef Čajánek z

[23] Před vstupem do kostela byli pochováni např. Antonín Kallus, který zemřel v roce 1822, nebo Josef Švarc, který umřel v roce 1835. Viz Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 201 – 203.

[24] Ve 40. – 50. letech 20. století na hřbitově u kostela zbyly už jen tři náhrobky. Ty byly zazděné v ohradní zdi mezi 13. a 14. zastavením křížové cesty.

[25] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[26] Dopis faráře Dominika Stanečka ze Staříče brušperskému faráři ohledně svěcení křížové cesty. SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 4, inv. č. 117.

Dominik Staneček byl v letech 1877 – 1887 kaplanem v Brušperku, zemřel 26. srpna 1925 v Místku.

[27] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[28] Borošín je dnes jednou z místních částí Brušperku.

Rychaltic, nové dřevěné latinské kříže vyrobil Miroslav Musálek z Brušperku. Jelikož obrazy křížové cesty nebyly v dobrém stavu, proběhlo jejich restaurování, které provedl Petr Bittner ze Staříče. Ten zjistil, že na obrazech je nápis Svoboda z Příbora, 1883 – 1884. Nové vysvěcení zrestaurované křížové cesty proběhlo na Velký pátek 24. března 1989. Další oprava křížové cesty proběhla v letech 2000 – 2001, zároveň bylo provedeno její odvodnění. Celkové náklady tehdy dosáhly téměř 800 000 Kč. V roce 2003 pak ještě proběhlo restaurování obrazů křížové cesty, opět u Petra Bittnera ze Staříče.[29]

Věž

Renesanční kvadratická věž s barokní cibulovou střechou vznikla v letech 1577 – 1580. V roce 1682 došlo k její opravě, 200 zlatých dali Brušperští, 20 zlatých obyvatelé Fryčovic. Schody do věže byly zhotoveny v roce 1765. Na vrchol věže byla 13. září 1757 umístěna Františkem Kellnerem z Bartošovic za hojné účasti věřících z Brušperku a okolí pozlacená hvězda a pod ní pozlacené jméno Panny Marie. Fungovala jako větrník. K opravě věže došlo v roce 1833. V souvislosti s bílením kostela byl 18. srpna 1869 odkryt na omítce v síňce věže nápis. Bylo na něm uvedeno, že stavba věže započala v roce 1577 a dokončena byla v roce 1580 za kněze Jana Piškovského. Tomu by odpovídal jeden z původních zvonů, který nesl dataci 1581.[30]

V roce 1914 byla provedena nákladná oprava kostelní věže[31], ta byla pokryta měděným plechem, který nahradil původní šindel. Do pozlacené báně[32], byly pak dány nalezené listiny a přidány listiny nové. Byly pořízeny jejich opisy a dány do obecního archivu. Byla tam rovněž dána Pinkavova kniha Brušperk a jeho okolí z roku 1869, časopisy, Památník ochotnického divadla a Jednoty divadelních ochotníků v Brušperku, peníze, podobizny a pohlednice města.[33]

[29] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[30] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 54 – 55. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

Nápis v síňce věže kostela už bohužel neexistuje, v roce 1968 byly otlučeny omítky věže i kostela až na cihlu a kámen a nahozeny nové.

[31] V rámci vojenského rekvírování byl měděný plech v celkovém množství 1 040 kg odstraněn 19. února a 11. července 1918. SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 490.

[32] Měla se nechat pozlatit, ale jelikož se zjistilo, že je v dobrém stavu, nechala se jen očistit a pak se prohlásilo, že byla pozlacena.

[33] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

V roce 1934 byl v podvěží vyhlouben otvor, který měl sloužit jako Boží hrob. Do něj pak byla dána socha Ježíše Krista, která předtím byla umístěna na podložce z desek.[34]

Při velké rekonstrukci v letech 1968 – 1969 byly udělány nové omítky, vyměněna okna ve věži, na hlavní báň byl dán měděný plech atd.

V roce 1998 probíhala oprava věže kostela, špatná omítka byla oklepána, znovu omítnuta, věž vybílena, došlo také k opravě krytiny věže. Byla sundána korouhvička, znak Panny Marie a zlacená koule. V ní byly uloženy historické dokumenty o historii města a farnosti. Korouhvičku se znakem Panny Marie a tubusy bylo nutno zhotovit nové, koule se musela znovu nechat pozlatit. Poté proběhla oprava střechy na lodi kostela.[35]

Kdy byly umístěny hodiny na věž, nevíme, v roce 1811 však došlo k jejich opravě, v roce 1847 dostaly nový ciferník. V 60. letech 20. století byly pak věžní hodiny umístěny o několik metrů výše.

Zvony

První souhrnný soupis a popis kostelních zvonů máme z roku 1869. František Pinkava zmiňuje k tomuto roku celkem šest zvonů.[36] Největší z nich měl vyobrazení sv. Jiří a biskupského erbu a nápis přibližně tohoto znění „Stanislav Pavlovský, biskup olomúcký, za burkmistra Mikuláše Hromádky, starších pana Jana Rektora, Jakoba Mikuly, Blažeje Řepy; Michala Chlebovského, rychtáře L. P. 1581“ dále „Svatý Jiří patron města“ a „protož bděte, neboť nevíte dne ani hodiny, kterouž syn člověka přijde“. Druhý zvon měl vyobrazení Sedmibolestné Panny Marie a sv. Floriána a obsahoval nápis „Obec Brušperská dala svým nákladem ke cti a chvále Boží tento zvon přelíti. Frant. Vosmanský, farář, Josef Freutler, úřadu představený, Frant. Špaček, Jakub Cigánek. Durch das Feuer bin ich geflossen und mit der Hand Gottes hat mich Fr Stanke in Troppau gegossen 1789.“ Třetí zvon byl rovněž z roku 1789, čtvrtý byl umíráček s nápisem: Frant. Stanke v Opavě ulel do Brušperku anno 1724. Sv. Maria pros za nás nyní i v hodinu smrti naší. Sv. p. Barborko, oroduj za nás.“ Pátý zvon se nazýval bratrský, byl umístěný nad kaplí sv. Františka Serafínského. Posledním zvonem byl ten, který se nacházel nad oltářem a měl nápis „Gott allein die Ehre 1682.“

V roce 1894 zvon se sv. Jiří pukl, a tak byl v Brně objednán zvon nový. Bylo na něm vyobrazení sv. Jiřího a sv. Cyrila a Metoděje a nápis „Za prvního arcipastýře z lidu dr. Theodora Kohna, P. Františka Zagona, faráře a Vincence Petržilky, měšťanosty ulil zvon tento Hillera vdova a syn

[34] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[35] Opravy fasády věže stály 676 412 Kč, oprava střechy 440 000 Kč.
Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[36] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 54 – 56.

v Brně 1894“. Firma za něj dostala zaplaceno 626 zlatých a již nepotřebný starý zvon. 7. prosince 1894 byl tento zvon slavnostně vytažen na věž a přimontován.[37]

Vojenské požadavky v období první světové války znamenaly ohrožení brušperských zvonů. V roce 1916 chtělo c. k. vojenské stavební oddělení měděný plech ze střechy věže kostela. Vzhledem k tomu, že k oplechování střechy došlo jen dva roky předtím, navrhl Kostelní konkurenční výbor, aby se raději zrekvírovaly zvony, které bude po válce snadnější nahradit. Zabaveny byly celkem tři zvony. 25. října 1916 se jednalo o 770 kg vážící zvon z roku 1894. Jelikož byl pro jeho váhu problém sundat ho z věže, byl z ní shozen a rozbil se na několik kusů. Druhý zvon byl odebrán 23. října 1917, vážil 496 kg a jmenoval se Sedmibolestná Panna Marie a sv. Florián. Třetí zrekvírovaný zvon byl umíráček, vážil 31 kg a byl odebrán také 23. října 1917. Tyto dva zvony ale Brušperk neopustily. Menší zvon odnesla ještě od kostela Terezie Nováková a schovala ho doma ve sklepě. Větší zvon byl odvezen k obecnímu hostinci a přes noc uschován pod pajtou.[38] Zvony byly hlídány četnickým strážmistrem a obecním policajtem. Zahradník Plečka a kamnář Dedek se spolu s několika dalšími obyvateli domluvili, že zvony „ukradnou“. Opatřili si malý vozík, železnou tyč a čekali, až se ostraha vzdálí. Tyčí ukroutili řetězy, kterými byl zvon připevněn, naložili jej na vozík a odvezli na zahradu Cvekovu statku. Zvon uložili do jámy po vápence, zakryli deskami a zaházeli hlínou. Aby zahladili stopy, jeli kus cesty řekou. Navíc ten večer napadl sníh, takže zakryl i to, co mohlo být vidět. Když hlídka zjistila krádež zvonu, rozběhlo se pátrání. Byly prohledávány studny a místa, kde by mohl být zvon ukryt. Zvon se ale nenašel. Komise požadovala, aby vedení města podepsalo přípis, že zvon zrekvírován nebyl, to ale starosta odmítl. Zvon totiž zrekvírován byl, a to, že byl pak ukraden, nebylo zodpovědností vedení města. Na zvon se pak raději jakoby zapomnělo. Teprve po rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku Československa se zvon opět objevil, byl vykopán a vrácen na kostelní věž.[39]

Jako náhrada za zvon zničený v roce 1916 byl objednán zvon ocelový. Vyrobila ho v roce 1918 brněnská firma Rudolf Manoušek a spol. Zvon stál 5 033 korun a do Brušperku byl přivezen 5. června 1918. K jeho slavnostnímu posvěcení došlo 12. srpna 1918 a bylo mu dáno jméno Sv. Václav.[40]

---

[37] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.
SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 490.

[38] Pajta byla přístavkem u tehdejší obecní hospody. Sloužila k úkrytu koňských povozů formanů, kteří zde přespávali.

[39] Červenka, Vojtěch: Jak se v Brušperku ztratily zvony. Rukopis.

[40] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

V roce 1929 v rámci svatováclavského milénia brušperští farníci zakoupili 650 kg vážící bronzový zvon. Stál 20 142 Kč a odlila jej opět firma Rudolfa Manouška z Brna. Bylo na něm vyobrazení sv. Václava a nápis „Sv. Václave, oroduj za nás! Na památku tisíciletého výročí mučednické smrti sv. Václava věnovali farníci Brušperští R. 1929.“ Zvon byl slavnostně posvěcen 1. září 1929 paskovským děkanem Lubojackým.[41]

Za druhé světové války, 2. března 1942, byly pro válečné účely zrekvírovány čtyři zvony z kostela sv. Jiří. Jednalo se o umíráček, zvon z roku 1682 nad oltářem, zvon z roku 1929 a zvon z roku 1789. Zpět do Brušperku se většina z nich vrátila 22. října 1945. Tyto zvony nalezli 4. října 1945 v Praze na Maninách zástupci Vratimova, kteří se sem vydali hledat zvony ze svého kostela. Z vratimovského kostela nalezli pouze jeden zvon. Všechny nalezené zvony, své i brušperské, nechali při jednom přivést do Vratimova. Ze čtyř zabavených zvonů chyběl jen jeden, Sv. Václav z roku 1929.[42]

V současnosti jsou ve věži kostela tři větší zvony, umíráček a bývalý sanktusový zvonek.[43] První větší zvon byl ulit v roce 1789 Františkem Stankem a váží okolo 115 kg.[44] Na několika řádcích je kapitálou nápis:[45]

BOZI TENTO ZWON PRZELITI OBEC BRUMSSPERSKA DALA SWIM NAKLADEM
KE CTI A CHWALE
A SWATEMU GIRZIMU

---

[41] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011). SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 490. SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[42] Viz SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[43] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).
SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 490.
SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[44] Tento zvon je movitou kulturní památkou.

[45] Vzhledem k tomu, že zvony jsou zavěšeny ve věži kostela a přístup k nim není zrovna jednoduchý, bylo velmi problematické nápisy přečíst. Při zápisu textu jsem proto vycházel nejen ze své návštěvy v kostelní věži, ale použil jsem i informace uvedené v Pamětní knize farnosti brušperské, v materiálech SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku, kart. 136, na evidenčním listu nemovitých a movitých kulturních památek – obec Brušperk, v publikaci Kalendář pro všechny generace – Brušperk 1992, s. 55 a v článku Pavla Šrámka Nápisy na zvonech na Těšínsku, s. 29. V těchto materiálech se v přepisech textů vyskytují určité chyby, proto jsem je použil jen na doplnění částí textů, ke kterým jsem se nemohl dostat.

LETA 1789
FRANTZ WOSSMANSKY FARARZ
JOSEPH TRAITLER URZADU
PRZEDSTAWENY
FRANTZ SZPACZEK
A JAKUB CIGANEK
HAEC CAMPANA A FRANCISCO STANKE OPPAVIA REFUSA ETS

Druhý zvon je ocelový a je z roku 1918. Je na něm kapitálou nápis:
SVATÝ VÁCLAVE, VOJVODO ČESKÉ ZEMĚ
NEDEJ ZAHYNOUTI NÁRODU SVÉMU.
KYRIE ELEISON.
V DOBĚ SVĚTOVÉ VÁLKY, HRŮZ A UTRPENÍ LIDU
ZJEDNÁN NÁKLADEM MĚSTA BRUŠPERKA.
R. 1918.
ZA P. ANT.
POSPÍŠILA FARÁŘE A KARLA ŠPAČKA STAROSTY.

Třetí zvon byl ulit v roce 1991 v dílně Marie Tomáškové-Dytrychové v Brodku u Přerova, výzdobu zvonu provedl akademický sochař Otmar Oliva.[46] Zvon byl posvěcen o brušperské pouti 26. dubna 1992 tehdejším administrátorem olomoucké arcidiecéze Janem Graubnerem.[47] Na zvonu je na několika řádcích nápis:
SVATÁ ANEŽKO ČESKÁ
PROS ZA NÁŠ NÁROD
A ZA
BRUŠPERSKOU FARNOST.
L P
19

[46] Náklady dosáhly 75 000 Kčs, cín v hodnotě 22 000 Kčs věnoval Pavel Mikušiak z Borošína, měď v hodnotě 3 000 Kčs Rudolf Krompolc z Brušperku. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[47] Po pouti byl zvon umístěn autojeřábem do věže kostela, zároveň došlo k instalaci elektrického zvonění. To provedl František Švéda z Kostelce na Hané. Náklady dosáhly 15 000 Kčs. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

91

Bývalý sanktusový zvonek byl vyroben v 80. letech 17. století.[48] Je na něm nápis:
GOTT ALLEIN DIE EHRE

Nejmenší ze zvonů, který se nachází ve věži, je umíráček. Pochází z roku 1735 a je zasvěcen sv. Františku a sv. Janu Nepomuckému. V minulosti se mu také říkalo zvon bratrský. Zvon má nápis „In honorem s. Francisci et Joannis Nepomuceni, za rektora bratrského, Jan Frant. Jurkův, Lukáš Červenka, tento čas farář. Franciscus Stanke in Troppau hat mich gegossen 1735." Jeho původ je v literatuře[49] dáván do souvislosti s kaplí sv. Františka Serafínského a s bratrstvem Chordigerorum sv. Františka, které vzniklo při kostele sv. Jiří a staralo se o tuto kapli. Toto bratrstvo bylo založeno v roce 1749 hrabaty z Paskova a Neuhybla, která se vydala na pouť do Říma, aby získala od papeže pro tuto kapli plnomocné odpustky. To se jim podařilo, potvrzení obdrželi 22. listopadu 1749. Po návratu domů založili bratrstvo. Jeho členy se stávali nejen obyvatelé Brušperku, ale i okolních obcí. Bratrstvo vykonávalo každý rok výroční slavnost v den Portiunkule. Kromě toho se další pobožnosti bratrstva konaly každý měsíc. Tyto ale nevykonával místní farář, nýbrž kněz z Fulneka. Byl placen z peněz bratrstva. Peníze byly uloženy v pokladnici, která se nacházela na levé straně oltáře sv. Františka Serafínského. Bratrstvo bylo údajně zrušeno v roce 1791,[50] jeho kapitál v hodnotě 70 zlatých 50 6/8 krejcaru byl převeden na fond pro chudé. Jelikož se s tím ale obyvatelé Brušperku nemínili smířit, rozhodli se alespoň výroční pobožnost zachovat. Za tím účelem založil v roce 1802 Josef Laník fundaci na zpívanou mši svatou, která se měla konat ráno v 6.00 hod. V roce 1815 zřídila Kateřina Frýdecká nadaci na mši svatou s asistencí, která měla začínat v 7.00 hod. V roce 1845 pak byla založena fundace na kázání, kterou zřídili Jiří Žurovec, Barbora Palkovská, Anežka Vašicová a Josefa Šajerová. Jelikož si ovšem tuto fundaci nenechali potvrdit, v roce 1854 zanikla. V roce 1862 byla ale zřízena fundace nová, která činila 260 zlatých. Fundace měla sloužit ke konání pobožností o slavnosti Portiunkule, mše svatá se měla konat 2. srpna za bratrstvo sv. Františka, odpoledne pak slavné požehnání, stejně jako 1. srpna v 18.00 hod. Kromě toho se 2. srpna konala zpíva-

[48] František Pinkava v knize Brušperk a jeho okolí, s. 56 uvádí letopočet 1682, také v Pamětní knize města Brušperku je tento rok. Samek v Uměleckých památkách Moravy a Slezska I. (A–I), s. 280 ale datuje zvon do roku 1687, v publikaci Kalendář pro všechny generace – Brušperk 1992, s. 55 je také rok 1687. Na zvonu jsem ale žádný letopočet nenalezl.

[49] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 54 – 56.

[50] V Pamětní kniha farnosti brušperské je uvedeno, že františkánské bratrstvo bylo zrušeno dvorním dekretem ze dne 21. května 1783.

ná mše z fundace Josefa Laníka a v 8.00 hod. jiná zpívaná fundační mše. V témže roce byly zásluhou olomouckého arcibiskupa papežem opět potvrzeny plnomocné odpustky pro kapli sv. Františka Serafínského. Zároveň došlo ke znovuzaložení bratrstva.[51] Souvislost mezi tímto bratrstvem Chordigerorum sv. Františka a bratrstvem, které nechalo odlít zmiňovaný zvon, je ale pouze zdánlivá. Nekorespondují totiž časové údaje, zvon byl odlit v roce 1735, kaple sv. Františka Serafínského byla postavena po roce 1744 a bratrstvo Chordigerorum bylo založeno až v roce 1749. Jednalo se tedy o zcela jiné bratrstvo, které zřejmě v 18. století zaniklo nebo bylo nahrazeno bratrstvem Chordigerorum sv. Františka. Toto původní bratrstvo vzniklo v roce 1626 a v jeho názvu je odkaz k osobě samotného olomouckého biskupa Františka kardinála z Ditrichštejna, který byl patronem kostela sv. Jiří. Bylo jedním z mnoha katolických literátských bratrstev, které v té době v Čechách a na Moravě vznikaly.[52]

Varhany

Hudební kruchta byla vestavěna v roce 1757. V témže roce byly pořízeny varhany, v roce 1824 byly koupeny nové, větší, o 16 rejstřících.[53] Ještě během 19. století došlo k jejich nahrazení, na konci roku 1894 byly objednány nové varhany od firmy Rieger v Krnově. Stály 2800 zlatých, 2000 zlatých bylo ze sbírky, 400 zlatých dala obec a 400 zlatých bylo z kostelních peněz. K jejich umístění a posvěcení došlo na konci února 1895.[54] Na podzim 1917 přišlo do Brušperku nařízení, aby byly pro válečné účely vyjmuty z varhan cínové píšťaly. Pracovník firmy Rieger, který měl toto provést, byl ale farářem poslán pryč. Teprve po nařízení z ledna 1918 farář umožnil píšťaly vyjmout, neobešlo se to ale bez protestů.[55] Při jejich odebírání dne 16. ledna 1918 musel být přítomen

[51] V roce 1869 mělo okolo 100 členů. Na tuto fundaci přispěl řeznický cech, P. Jan Špaček, Jenovefa Šajerová, Karel Špaček, Josef Prašivka, Ludvík Stallmach, František Janečka, brušperský sládek Jirák, rolník Blažej Chalupa, Johanna Jurková, Mariana Špačková, Magdalena Jurková, Jarolím z Krmelína, Matěj Sikora z Proskovic, ženy z Krmelína, ženy z Proskovic, starobělská obec, Felix Dvorský ze Staré Vsi, rektor z Polské Ostravy František Žurovec a neznámý dárce. Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 85 – 88.

[52] Maňas, Vladimír: Hudební aktivity náboženských korporací na Moravě v raném novověku. Dizertační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Ústav hudební vědy, Brno 2008, s. 46, 54.

[53] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 54.

[54] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[55] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

četník, protože proti tomu protestoval nejen farář, ale také mnozí věřící.[56] Odebrané píšťaly vážily celkem 84,30 kg.[57] Na podzim roku 1928 byly varhany opraveny, byly pořízeny nové píšťaly, stávající dřevěné píšťaly byly vylity fermežovou barvou. Celé varhany byly rovněž naimpregnovány, 16 rejstříků bylo vyčištěno, vyladěno a intonováno, opraveny byly ventily, pumpa, měch atd.[58] V roce 1934 bylo u firmy Rieger bylo objednáno elektrické čerpadlo vzduchu do měchu u varhan.[59] Další velká rekonstrukce varhan měla proběhnout o čtyřicet let později. V roce 1974 bylo jednáno s krnovským varhanářským podnikem, jelikož ale oprava rejstříku měla stát 25 000 Kčs, byla odložena. K opravě varhan tak bylo přikročeno až v roce 1983. Tehdy byl opraven hrací stůl, vyčištěny a nakonzervovány kovové píšťaly, došlo rovněž k jejich naladění.[60]

Interiér kostela

Interiér kostela je bohatě vyzdoben různými plastikami a obrazy pocházejícími převážně z doby po barokní přestavbě. V kostele je celkem 7 oltářů. Kromě hlavního oltáře jsou dva další v chrámové lodi a v každé z kaplí také dva.

Hlavní oltář

Původní hlavní oltář sv. Jiří byl zrestaurován a doplněn v roce 1740 Janem Bělou z Frýdku, náklady nesl měšťan František Doležil. Nad tabernáklem se nacházel obraz Panny Marie, za oltářem byly z cihel postavené 4 sloupy a nad nimi byl v roce 1749 umístěn obraz sv. Jiří, který byl na oltáři nahrazen obrazem Sedmibolestné Panny Marie, který byl přenesen z polní kaple. V roce 1825 byl oltář rozebrán a posunut více dozadu. Bylo to nákladem Jana Vavroše a J. Žurovce. Jelikož se o této skutečnosti příliš nevědělo, byl oltář stále považován za konsekrovaný, i když tomu tak již nebylo. Na to se přišlo až v roce 1869, kdy se občané města rozhodli nahradit sešlý oltář novým. Tehdy svědci události z roku 1825 vypověděli, že tehdejší farář ostatky sám do oltáře zadělal. Z arcibiskupova nařízení byl tedy oltářní stůl 23. července 1869 rozebrán a ostatky vyzdviženy. Při tom se zjistilo, že ostatky byly nevhodně uloženy, takže došlo k jejich poškození. U nich byla také listina, která popisovala přemístění oltáře v roce 1825. Ostatky byly proto poslány olomouckému arcibiskupovi na Hukvaldy, ten přislíbil, že oltář přijede osobně konsekrovat. Rovněž zaslal přispě-

[56] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[57] Byly odeslány do Vídně, vyplaceno za ně bylo 2. dubna 1918 1 513 korun.

[58] Oprava přišla na 7 520 Kč, provedl ji varhanář Bohumil Hrabovský ze Štramberka.

[59] Čerpadlo stálo 5 550 Kč.

[60] Opravu provedl varhanář Jiří Vaculík, varhany zkolaudoval profesor Antonín Schindler z Olomouce. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

vek 150 zlatých na zhotovení nového oltáře. Náklady na oltář měly dosáhnout 1 400 zlatých[61], velká část peněz byla získána z darů věřících. Myšlenka na jeho zhotovení se ale objevila již v roce 1866, trvalo ovšem ještě několik let, než došlo k její realizaci. Nový hlavní oltář byl postaven podle návrhu místeckého řezbáře Kašpara Richtera, pomocné stolařské práce vykonával jistý Witter, zlacení a zdobení pak Josef Červenka.[62] V rámci slavností spojených s posvěcením nového oltáře byl 5. listopadu 1871 obraz Sedmibolestné Panny Marie, který byl umístěn na předchozím hlavním oltáři, opatřen novým zdobným rámem. Poté byl nesen po náměstí ve slavnostním průvodu a následně dán na nově postavený hlavní oltář. Slavnostní mši svatou sloužil František Thill za účasti mnoha farářů a kaplanů z okolních farností.[63]

Před starým oltářem se nacházela železná mříž, která byla původně umístěna za oltářem. Nad ní visela postříbřená mosazná lampa s věčným světlem. V roce 1804 byly do kostela darovány dva lustry, aby mohly být umístěny po stranách věčného světla. Později byly jiné dva lustry umístěny jeden do presbyteria a druhý do chrámové lodi.[64] V roce 1978 došlo k úpravě presbytáře v rámci nových pokoncilních liturgických předpisů.[65] Byla odstraněna branka před hlavním oltářem, nový oltář byl osvícen reflektory. Ale až v roce 1983 byly odstraněny lavice z presbytáře a umístěny do bočních kaplí.[66]

V kostele se nacházelo a nachází několik movitých kulturních památek. Jedná se o tři mešní kalichy s tepanou vegetativní výzdobou. První z nich je doplněný aplikovaným litým medailonem sv. Jiří, podle pamětního nápisu byl věnován brušperskému kostelu v roce 1656.[67] Druhý kalich je s aplikovanými litými figurálními medailóny. Věnovala ho donátorka z Nového Jičína v roce 1726.[68] Třetí kalich je s tepanou figurální a ornamentální výzdobou a s grisaillově malovanými emailovými

[61] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 50 – 51.

[62] SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 39, inv. č. 389. Samek ale v Uměleckých památkách Moravy a Slezska I. (A–I) na s. 279 uvádí, že oltář vznikl na počátku 19. století, což je chybné datování.

[63] SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 5, inv. č. 141.

[64] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 51.

[65] Z několika různých návrhů ostravského architekta Lubomíra Šlapety a pracovníků Krajské památkové péče byl nakonec vybrán návrh Ing. Motanové z Krajské památkové péče, realizaci provedl Josef Čajánek.

[66] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[67] Punc F A v oválu.

[68] Punc J. H. V oválu.

medailóny. Figury zachycují andílky s insigniemi umučení. Zhotovil ho v první čtvrtině 18. století Mikuláš Ferdinand Indegrentz.[69]

Mezi movité kulturní památky patří rovněž obraz Sedmibolestné Panny Marie na hlavním oltáři. V roce 1950 došlo k restaurování obrazu Sedmibolestné Panny Marie. Tuto práci prováděl akademický malíř František Petr z Opavy. Při odborném zkoumání bylo zjištěno, že obraz byl v minulosti neodborně přemalován, a že původní malba je mnohem starší a cennější, než se dosud soudilo.[70] Přemalba proto byla sňata a obraz byl ve zdobném rámu zavěšen nad hlavní oltář. Socha sv. Jiří, která předtím visela ve vzduchu nad oltářem, byla postavena za svatostánek. Další movitou kulturní památkou je rám obrazu Sedmibolestné Panny Marie. Obdélný rám je zdoben kanelurami a bohatou řezbou. Při spodním okraji je řezba obláčků, po stranách rokaj, na vrcholu je kartuše s mřížkou a v rozích postavy andělíčků. Po stranách rám přidržují větší postavy andělů, které navíc drží svícen. Rám je pozlacen. Rám obrazu je datován do doby kolem poloviny 18. století, tedy do období, kdy byl obraz přenesen z polní kaple do farního kostela. Ve skutečnosti je tento rám mnohem mladší, byl zhotoven až v souvislosti s postavením nového hlavního oltáře na přelomu 60. a 70. let 19. století.[71]

Na faře je nyní umístěna socha Vítězného Krista, která se původně nacházela v kostele na hlavním oltáři. Figura Krista je přioděna bohatě řaseným pláštěm. V levé ruce drží korouhev, pravá ruka je pozvednuta v žehnajícím gestu. Levá noha Krista je vykročena. Jedná se o polychromovanou dřevořezbu z 18. století.

Oltář Sv. Kříže

Vedle kazatelny je oltář Sv. Kříže. Byl postaven za faráře Františka Vosmanského[72], je na něm dřevěná plastika Ukřižovaného z téže doby a novější plastiky Panny Marie a sv. Jana Evangelisty. Na oltáři je soška Pražského Jezulátka v bohatě vyřezávané skříni.[73] V oltáři jsou ostatky sv.

[69] Punc NFI je ve vpadlé výplni, kroměřížský znak chybí.

[70] František Petr, který byl v té době docentem na Akademii výtvarných umění, soudil, že se jedná o gotickou malbu.

[71] SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 5, inv. č. 141.

[72] Brušperským farářem byl v letech 1774 – 1790.

[73] Skříňka pro Pražské Jezulátko byla zhotovena v roce 1950 v Brně, socha pak byla umístěna na oltáři sv. Kříže i se šesti zlacenými svícny. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

Klementa Fidelis a sv. Justiny.[74] V roce 1907 byl oltář zrestaurován, v roce 1918 byl v Olomouci objednán oltářní kamen, který pak byl vložen do tohoto oltáře.[75]

Oltář Zvěstování Panně Marii

Vedle křtitelnice je oltář Zvěstování Panně Marii s obrazem Zvěstování. Namaloval jej polský malíř Jan Běla z Frýdku.[76] Na oltáři se nacházejí sochy sv. Aloise a sv. Barbory. V roce 1905 byl oltář zrestaurován, v roce 1918 byl v Olomouci objednán oltářní kamen, který pak byl vložen do tohoto oltáře.[77]

Sakristie a kazatelna

Vlevo od hlavního oltáře je sakristie, v ní byly dlouhou dobu dvě zpovědnice. V roce 1825 byly ze sakristie udělány schody na kazatelnu. Nad sakristií je oratoř.[78]

Klasicistní kazatelna má v kartuši na parapetu řečniště reliéf Mojžíše s deskami Desatera, opravena byla v roce 1908.[79]

Křtitelnice

Křtitelnice je pískovcová s měděným poklopem. V roce 1908 byla opravena.[80] Když se koncem července 1916 musely odevzdat předměty z mosazi, mědi a cínu, byl uschován měděný poklop na křtitelnici. Věřící tento poklop nahradili obyčejným plechem, který byl natřen měděnkou.[81] V roce 1950 byl ze křtitelnice odstraněn barevný nános. Přitom se zjistilo, že není dřevěná, ale kamenná. Byla tedy zrestaurována a na kamenný podstavec postaveno sousoší z mramoru nazvané Křest sv. Ludmily od akademického sochaře K. Vávry z Ostravy. Na sousoší je datace 1950.[82]

[74] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 51.

[75] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[76] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 51.

[77] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[78] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 53.

[79] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[80] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[81] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[82] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

Kaple sv. Vavřince

V kapli sv. Vavřince jsou dva oltáře, sv. Vavřince a sv. Blažeje. Kaple byla původně dlážděna cihlou, v roce 1835 byla vydlážděna čtvercovým kamenem. Pod kaplí je hrobka, kde byli pochováváni významní obyvatelé farnosti. Jako poslední prý byla pohřbena věřící z Trnávky.[83] Na podzim roku 1934 byla položena v kapli nová dlažba. Při této příležitosti byla otevřena hrobka v kapli sv. Vavřince.[84] Lidské ostatky pohřbených byly většinou již rozpadlé až na několik kostí, zbytků kněžských rouch a oděvu světských osob. Ostatky byly poté uloženy do malých rakviček a za příslušných modliteb vykropeny. Do hrobky pak bylo ještě uloženo plechové pouzdro, ve kterém byly některé dobové dokumenty.[85]

Do generální vizitace v roce 1863 byl v kapli ještě oltář sv. Anny. Z rozhodnutí arcibiskupa byl ale odstraněn.[86]

Oltář sv. Vavřince

V kapli se nachází oltář sv. Vavřince s obrazem téhož světce. Tento oltář je movitou kulturní památkou. Byl zhotoven v roce 1748 nákladem Františka Doležila. Na oltáři za tabernáklem se nacházel nápis: In honoreM sanCtI LaVrentII erreCta est haeC ara sVb eXIstente protVnC paroCho PaVLo Petro CzerVenka PatrIota ciVItatIs.

Za oltářem byl až do 60. let 19. století nápis: Vedle slibu učiněného jakožto skrze dobrodince a ctitele obzvláštního pana Frant. Doležila, rodiče a obyvatele zdejšího. Tento oLtář přeDně k zVeLebenI. PanVBohV a sVateMV VaVřInCV postaVenV gest, a skrze Ioannesa IakVba BeLV tehož rokV obIVagICIho MaLIře Ve frIdkV ozDoben a VistafIroVan gest.[87]

V roce 1867 byl nákladem věřících zhotoven nový obraz sv. Vavřince, zhotovil jej Ignác Berger z Nového Jičína.[88] Po stranách oltáře byly dřevěné plastiky sv. Valentina a Augustina. V nástav-

[83] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 52 – 53.

[84] Pohřbívalo se rovněž v kryptě pod kaplí Nejsvětější Trojice, v roce 1807 zde byl pochován brušperský farář Ferdinand Šum. Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 202.

[85] Umístil je tam brušperský historik Richard Skácel. Viz Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[86] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 52.

[87] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 52.

[88] Značka Ignaz Berger in Neutitschein 1865.

ci jsou sochy světce bez atributů a sv. Aloise a dvojice andílků, datováno rokem 1753 (obraz sv. Jiří, na dorzu Madona).[89] V oltáři byly ostatky sv. Prospery Salvatae a sv. Jana Sarkandra.

Oltář sv. Blažeje

Oltář sv. Blažeje s ornamentálně zdobenou tumbou má v retábulu obraz světce uzdravujícího nemocné od malíře z okruhu Ignáce Raaba. Po stranách jsou barokní sochy sv. Petra a sv. Pavla. Ty byly původně umístěny na stříškách kazatelny a křtitelnice, v roce 1950 byly sňaty a umístěny na oltář sv. Františka Serafínského, později byly přemístěny do kaple sv. Vavřince.[90] V nástavci jsou drobné figury Immaculaty a svatých bez atributů. Na oltáři je prosklená vitrína s figurínou a ostatky mučedníka římského vojáka sv. Deffendenta. Doneseny prý byly v 18. století z Říma obyvatelem města Neničkou.[91]

Kaple sv. Františka Serafínského

V kapli sv. Františka Serafínského jsou dva oltáře, původně byla dlážděna cihlou, v roce 1840 byla vydlážděna čtvercovým kamenem. Do generální vizitace v roce 1863 byl v kapli ještě oltář Panny Marie Czenstochovské. Z rozhodnutí arcibiskupa byl ale odstraněn.[92]

Oltář sv. Františka Serafínského

V kapli sv. Františka Serafínského se nachází oltář téhož světce. Neví se, kdy byl zhotoven, v roce 1860 byl zrestaurován Josefem Červenkou. Oltářní obraz sv. Františka z Assisi zachycující jeho stigmatizaci je mnohem mladšího data. Žádost o povolení posvěcení obrazu sv. Františka byla odeslána z Brušperku dne 11. července 1903, posvěcen byl 2. srpna 1903.[93] V retabulu je sousoší sv. Trojice se sv. Václavem a sv. Floriánem. V oltáři jsou ostatky sv. Innocence, Casta a Vincentiae.

Oltář sv. Jana Nepomuckého

Oltář sv. Jana Nepomuckého má tumbu zdobenou reliéfním páskovým a zvonečkovým motivem, obklopujícím reliéfní figuru světce. Oltář byl zrestaurován v roce 1868 Josefem Červenkou,

[89] Samek, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska I. (A–I). Academia, Praha 1994, s. 279 – 280.

[90] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[91] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 52.

[92] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 53.

[93] Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc (1144 – 1961). Brušperk, karton 4920, inv. č. G 6

tehdy na něm byla místo původního obrazu umístěna socha sv. Jana Nepomuckého. V oltáři jsou ostatky Prosperi, Salvatae a Jana Sarkandera. V retabulu jsou postavy dvou světců bez atributů, dále sv. Jáchyma a sv. Anny, Madony s dítětem trůnící v oblacích a reliéf sv. Lucie.[94]

Opravy exteriéru a interiéru kostela

Kostel prodělal v určitých cyklech několik výrazných oprav a rekonstrukcí. Na samém konci 19. století, v roce 1899, vznikla za účelem získávání finančních prostředků, které by pak byly použity k výmalbě a k úpravě interiéru a exteriéru farního kostela, Jednota svatého Jiří v Brušperku. Peníze měly být získávány z členských příspěvků, dary a sbírkami. Členem se mohl stát každý katolík bez ohledu na svůj věk nebo pohlaví, stačilo, když svůj záměr oznámil některému členu výboru a nechal se zapsat do členské knihy. Tento spolek se pravidelně scházel až do vypuknutí první světové války, pak nastalo jeho omezení, protože část členů musela narukovat do armády. Poté už spolek fungoval pouze formálně, v roce 1939 zanikl. [95] Přesto se zásluhou členů tohoto spolku podařilo zajistit finance na několik stavebních akcí. V roce 1905 byla opravena okna, střecha lodi kostela, věžičky nad kaplí, omítnuty některé úseky vnější zdi kostela, interiér byl vybílen atd.

V roce 1914[96] byl na kostele zhotoven nový krov, šindel nahradila eternitová krytina a měděný plech, byla postavena nová sanktusová věžička, velká věž byla pokryta měděným plechem.[97] Opravu prováděl stavitel Rudolf Londin a klempíř Dybal.[98]

18. července 1921 začala výmalba kostela, prováděl ji Václav Piskoř. Proběhlo rovněž mramorování oltáře a soch. Bylo rovněž pořízeno 13 nových kostelních lavic, vyrobeny byly v Novém Jičíně.[99]

V souvislosti s elektrifikací města, která započala v roce 1924, byly v prosinci tohoto roku prováděny také instalační práce v kostele. V únoru 1925 se pak osvětlení zprovoznilo.[100]

---

[94] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 53.

[95] SOkA Frýdek-Místek, fond OÚ Místek, Jednota sv. Jiří v Brušperku, 1899 – 1939, kart. 1035, i. č. 880, sign. IV.

[96] Náklady na opravu tvořily několik desítek tisíc korun a byly uhrazeny z obecních peněz, fondu Jednoty pro vystavění kostela Bolestné Panny Marie a financí kardinála Františka Bauera. SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 490.

[97] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[98] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[99] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[100] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

Od poloviny srpna 1926 započaly opravy kostela, věže a okolí kostela. 18. srpna 1926 bylo postaveno lešení. Byla rozebrána část hřbitovní zdi a kříže, které v ní byly zazděny, byly zazděny do zdi kostelní. Opraveny byly rovněž kapličky křížové cesty. Báň na věži byla natřena. Opravy ovšem probíhaly bez vědomí státního památkového ústavu. [101]

Na podzim roku 1934 byla položena v kostele nová dlažba z umělého kamene vyrobeného ve Slezské Ostravě ve Wilczkově závodě. Stará dlažba byla ponechána, nová byla položena na ní.[102] Byly rovněž opraveny kostelní lavice, které už byly velmi zchátralé. Lavice byly komplet rozebrány, trámová kostra, klekátka, vrchy lavic i některé bočnice byly nově zhotoveny.[103] Rovněž se zjistilo, že gotický portál je už dlouhou dobu natřený barvou a tím silně poškozený. Barva byla proto odstraněna, poškozené části byly doplněny. Barvou byla natřena také kropenka, proto i ta byla zbavena nátěru a očištěna. V sakristii byly umístěny nové dveře, dřevěná stěna, která se tam nacházela, byla odstraněna a nahrazena stěnou cihlovou.[104]

V roce 1949 se započalo s úpravou interiéru kostela, měly být pozlaceny oltáře a vymalován interiér.[105] Všechny stěny byly oškrábány ocelovými kartáči až na omítku. Malba byla provedena na vápně. Před malbou byla vybudována nová elektroinstalace, nové osvětlení kostela navrhl architekt Lubomír Šlapeta z Ostravy. Zlacení oltářů, obrazů a soch se protáhlo, ještě v roce 1950 nebylo vše hotovo. Stávající křížová cesta v interiéru kostela byla zhodnocena jako příliš veliká pro brušperský kostel, proto se akademický malíř Jan Obšil z Ostravy ujal úkolu namalovat novou křížovou cestu ve starém stylu, který by nenarušil barokní interiér. Křížová cesta byla dokončena a zavěšena ke konci roku 1950.[106] V roce 1950 bylo pokračováno v opravě kostelního mobiliáře, bylo pozměněno rozmístění obrazů a soch. Vše se dělo na doporučení církevní památkové péče a památkového úřadu.

[101] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[102] Měl to na starosti dlaždičský mistr Antonín Bedrník z Loučky u Nového Jičína. Náklady byly 22 500 Kč.

[103] Opravy provedli Vilém Pělucha a František Vantuch. Nátěr lavic udělal Adolf Žáček. Oprava stála 6 160 Kč.

[104] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[105] Malbu – tónování – v šesti odstínech provedl akademický malíř Martin Illík se svým synem a pomocníky.

[106] Během měsíce ledna 1994 byly obrazy křížové cesty zrestaurovány. Byly totiž namalované na překližce, a ta byla, stejně jako zlacené rámy, silně napadena červotočem. Restaurování stálo 5 000 Kč.

V letech 1968 – 1969 byly udělány nové omítky, vyměněna okna v lodi, na věžičky kaplí byl dán měděný plech, boční kaple byly pokryty pozinkovaným plechem, opravena byla krytina nad hlavní lodí, došlo k opravení štukatur atd.

V roce 1970 byly odstraněny lustry a nahrazeny bočními světly. Byla rovněž provedena výmalba interiéru kostela. Byla provedena výměna všech oken, hlavních chrámových dveří a dvou dveří do kaplí.[107] Ze zdí byla seškrábána omítka, opravena štukatura a zahlazovány zdi.[108]

V roce 1971 bylo v kostele instalováno elektrické topení. Do interiéru bylo umístěno 5 akumulačních kamen značky Karmen, upraven přívod elektřiny a v sakristii instalován rozvaděč. Instalace byla provedena narychlo, vodiče elektřiny byly na zdi místo toho, aby byly zasekány do zdi, takže byl narušen estetický vzhled interiéru. V roce 1982 došlo k rekonstrukci elektrických rozvodů k akumulačním kamnům, dosavadní černé vodiče byly sundány ze stěn kostela a umístěny do podlahy a pod lavice, aby nebyly vidět.

V roce 1978 byl v kostele zřízen rozhlas a zhotovena nová uzavřená zpovědnice.[109]

O vánocích roku 1984 bylo instalováno nové elektrické osvětlení chrámové lodi, v roce 1986 pak došlo k vybudování elektrického zvonění pro zvony ve farním kostele.[110]

V měsících září a říjnu 1987 byly provedeny nové nátěry dveří a oken v kostele, natřeny byly všechny plechové součásti střechy kostela, obě kopule, úžlabí, žlaby atd. Byly rovněž opraveny bleskosvody na kostele a faře.

Od 28. května 1990 probíhala výmalba interiéru kostela.[111] Vlhká místa na omítce byla otlučena a znovu nahozena, kostel byl vymalován bílou barvou a světlejším a tmavším okrem.[112]

Další etapa oprav začala v polovině 90. let 20. století. V roce 1994 byly vyměněny 3 rozpadlé schody u hlavních dveří kostela. Rovněž byla vyměněna spodní část rozpadajícího se vstupního portálu do kostela. Na každé straně byly vyměněny 2 spodní pole pilíře.[113] V roce 1995 bylo zhotoveno elektronické zabezpečení kostela, v roce 1996 byla vyměněna měděná střešní krytina na kapli sv. Vavřince. [114] V následujícím roce opravy pokračovaly, ve dnech 1. září – 14. října 1997 proběhla

[107] Okna a dveře zhotovil Josef Čajánek z Rychaltic, okna zazdil Bohumil Fiala.

[108] Výmalbu provedl brušperský občan Alexandr Piskoř se třemi pomocníky.

[109] Vyrobil ji Josef Čajánek.

[110] Vyrobil ho strojní zámečník z Kostelce na Hané František Švéda. Celkové náklady dosáhly 25 000 Kčs.

[111] Prováděl ji Vilém Pavlík z Hatě u Hlučína.

[112] Vše bylo provedeno dle návrhu Dr. Svátkové z Krajské památkové péče v Ostravě.

[113] Práci provedl akademický sochař Václav Fidrich z Havířova.

[114] Náklady byly 464 542 Kč.

oprava střešní krytiny na druhé kapli – sv. Františka Serafínského.[115] V roce 1999 pak proběhla oprava a krytí střechy nad presbytářem, byla dokončena fasáda kostela a její nátěr.[116]

FARA (parc. č. 4)

Nynější farní budova byla postavena v roce 1801, v roce 1869 byly v 1. patře 4 pokoje, v přízemí 2 pokoje pro kooperátory, čeledník, kuchyň a komora. Tato fara nebyla postavena na místě původní, ta se nacházela tam, kde byla později zahrada sloužící pro potřeby kuchyně. Zpočátku poskytovalo prostředky na opravu fary město, ve druhé polovině 18. století ale nastaly spory ohledně této záležitosti. Na základě nařízení Krajského úřadu v Přerově z 27. prosince 1786 a 5. října 1789 město opravy nakonec provedlo. V roce 1824 ještě město financovalo výstavbu plotu kolem farské zahrady, jeho udržování si ale měl napříště domluvit farář se svými sousedy.[117]

V roce 1909 se přikročilo k opravě farní budovy, v roce 1912 byla pokryta novou krytinou. Koncem ledna 1919 odjela do Olomouce deputace za kardinálem Lvem Skrbenským z Hříště, aby sehnala peníze na výstavbu nové fary. Byla složena ze starosty Karla Špačka, předsedy místní školní rady Františka Treutlera, Filipa Jurečky a faráře Antonína Pospíšila. Tehdy žádná částka získána nebyla, rovněž nedošlo k výstavbě nové budovy. Peníze na přestavbu fary věnoval teprve olomoucký arcibiskup Leopold Prečan, bylo to celkem 59 000 Kč. S opravou fary se započalo 9. září 1926, v kaplance byla totiž zjištěna dřevomorka. Byly zbořeny klenby, veranda ve dvoře a staré mohutné komíny. Rumisko bylo odváženo do valu[118] na zahradě, který byl zarovnán. Týden před vánočními svátky byla fara opět obydlena. V roce 1978 došlo k parcelaci farské zahrady, byly strženy farské chlévy a stáje a vytvořeno místo pro výstavbu tří rodinných domů.[119]

[115] Náklady dosáhly výše 484 376 Kč.

[116] Oprava střechy stála 539 402 Kč, nová fasáda 852 923 Kč. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[117] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 61 – 63.

[118] Byly to poslední zbytky městské fortifikace, která obepínala město. Ulici, která vede kolem bývalé farské zahrady se dodnes říká Ve Vale.

[119] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

KAPLE

Kaple Sedmibolestné Panny Marie[120] (par. č. 1283, ulice Ke Svaté vodě, naproti domu čp. 748)

Kaple Sedmibolestné Panny Marie má obdélný půdorys, ve štítovém průčelí je hranolová věž. Ta je zakončena stanovou, konkávně probranou, střechou. Ve vrcholu je osazena makovice s křížem. Střecha věže je kryta falcovaným plechem. Hlavní průčelí je prolomeno vstupem uzavřeným půlkruhovým záklenkem. Ve vstupu jsou osazeny dřevěné dvoukřídlé výplňové dveře s nadsvětlíkem z 2. poloviny 19. století, v horních dvou třetinách prosklené s kovovou profilovanou mříží. Ve středu mříže levého křídla je umístěn kruh s písmeny IHS, křížkem a srdcem, ve středu mříže pravého křídla je umístěn mariagram. Fasády kaple jsou horizontálně členěny předsazeným soklem a profilovanou korunní římsou. Hranolová věž je prolomena oknem, které je uzavřeno půlkruhovým záklenkem, s profilovanou špaletou a podokenní římsou, boční fasády jsou prolomeny každá dvěma okny, rovněž jsou uzavřeny půlkruhovým záklenkem, s profilovanou špaletou a jednoduchou podokenní římsou. Zadní fasáda se segmentovou apsidou je prolomena jedním kruhovým okénkem členěným do kříže. Střecha kaple je sedlová, krytá falcovaným plechem. Interiér kaple je zaklenut dvěma poli pruské placky na pasech, závěr presbytáře pak mělkou konchou. Pasy jsou doplněny profilací a jeden pas středovým motivem kruhu, pole kleneb jsou doplněna štukovými kruhovými zrcadly. Na podlaze je položena šachovnicová dlažba. Uvnitř kaple se nachází pramen se zázračnou vodou a dobový mobiliář.

Ke vzniku kaple Sedmibolestné Panny Marie se vztahuje několik pověstí. Ty kladou počátky kaple už do závěru 17. století. Podle jedné z nich měla jistá slepá osoba ze Starého Jičína sen, aby se vydala na pouť do Brušperku. Tam měla na chodníčku pod nynější kaplí sv. Jana a Pavla v místech, kde je dnes kaple Sedmibolestné Panny Marie, nalézt důlek s vodou, který ji měl zbavit slepoty. Ihned se v doprovodu svého otce do Brušperku vydala, důlek našla a po potření očí vodou začala opět vidět. Podle jiné pověsti se někdy na přelomu 17. a 18. století zdálo jedné slepé osobě ze sousední obce Trnávka, že jí Panna Maria dala pokyn, aby šla do Brušperku. Tam měla na křižovatce polních cest rozhrabat kopeček, najít v něm obraz a ten pověsit na strom nacházející se u níže položené studánky. V té studánce se pak měla umýt a opět vidět. Když se probrala ze snu, řekla vše své ošetřovatelce a hned ráno se vydaly na cestu. Když přišly na křižovatku cest, opravdu zde uviděly vyvýšeninu a po jejím rozhrabání nalezly obraz Sedmibolestné Panny Marie. S tímto obrazem šly ke studánce nacházející se pod lípou. Slepá si pak omývala oči vodou a brzy začala vidět. Poté zavěsila obraz na strom a všude říkala, co se jí přihodilo. Tato zvěst se brzy rozšířila po okolí a z různých milodarů byla postavena dřevěná kaplička, do které byl umístěn obraz. I k samotnému

[120] V písemných materiálech se pro tuto stavbu i pro její předchůdkyni uvádí také název kaple Svatá voda.

obrazu Sedmibolestné Panny Marie se vztahuje pověst o zázraku. Když byl obraz sundán ze stromu, aby nepodlehl rychlé zkáze, byl prý umístěn do nedaleké kapličky. Jelikož byl obraz prý poškozený od polních květin, které do něj zapichovali pasáci, byl potřen zázračnou vodou ze studánky a hned byl jako nový.[121]

První písemný záznam vztahující se ke kapli se pravděpodobně váže k roku 1748. Podle tohoto údaje byl 28. července 1748 obraz Sedmibolestné Panny Marie přenesen z kaple na kněžském roli (poli, které patřilo brušperské farnosti) za přítomnosti mnoha tisíc lidí do farního kostela sv. Jiří. V kostele byl umístěn na zdi vedle hlavního oltáře. 19. října 1749 byl obraz se svolením konzistoře nesen městem a pak umístěn na hlavní oltář. Obraz sv. Jiří, který se na tomto oltáři nacházel, byl dán za něj a zůstal tam až do konce 60. let 19. století. Procesí se konalo díky mnoha zázrakům, které Panna Marie vykonala. Při přenesení obrazu do farního kostela a později pak při poutích ke kapli Sedmibolestné Panny Marie se zpívala píseň, která má celkem 18 slok a ve verších popisuje důvod přenesení obrazu.[122]

Z těchto různých indicií můžeme vyvodit několik závěrů. S největší pravděpodobností se původní kaple Sedmibolestné Panny Marie nacházela na svém místě již před polovinou 18. století, i když Karel Špaček[123] uvádí, že obraz byl přenesen z kaple sv. Jana a Pavla. Podle zákresů na mapě z prvního vojenského mapování prováděného v letech 1764 – 1768[124] se na katastru Brušperku tehdy nacházelo pět staveb sakrálního charakteru. Podle jejich polohy šlo o kostel sv. Jiří, kapli v Borošíně, boží muka na kopci sv. Marka a dvě stavby umístěné nedaleko sebe – kapli sv. Jana a Pavla a kapli Sedmibolestné Panny Marie. Navíc údaj o přenesení obrazu a přibližné datum vojenského mapování nejsou časově příliš od sebe. Nemůžeme samozřejmě vyloučit možnost, že kaple nad pramenem zázračné vody byla postavena až po roce 1748, tedy po přenesení obrazu do farního kostela. Spojitost mezi obrazem Panny Marie a kaplí Sedmibolestné Panny Marie, která je zachycena nejen ve znění jednotlivých pověstí, ale také v patrociniu kaple, nás ovšem přivádí k oprávněné domněnce, že tomu tak nebylo.

---

[121] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 16 – 17. Špaček, Karel: Svatá voda. Kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku, s. 1 – 3. Pobožnosť jakou bratrstvo Chordigerorum z řádu sv. Františka Assisského ve fárnosti Brušperské vykonávati sobě oblíbilo. Sestavená od katolického kněze diecéze Olomoucké F. P. Olomouc 1868, předmluva.

[122] Špaček, Karel: Svatá voda. Kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku, s. 14 – 16.

[123] Špaček, Karel: Svatá voda. Kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku, s. 4.

[124] Viz 1. vojenské mapování (1764 – 1768), rektifikace (1780 – 1783), měřítko 1:28 800, http://oldmaps.geolab.cz.

V případě původní kapličky Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku se patrně jednalo o menší dřevěnou stavbu, která byla umístěna nad studánkou se zázračnou vodou. Snad někdy ve druhém desetiletí 19. století (uvádí se rok 1817) byla postavena nová budova a upravena studánka díky aktivitě brušperského měšťana Tomáše Míčka z čp. 12 na náměstí. V roce 1838 byla do kaple umístěna kopie obrazu Bolestné Panny Marie, který se nacházel ve farním kostele. Další osobou, která se následně podílela na údržbě kaple a studánky, byl Vavřinec Augustinský.[125] Tato kaple prý měla velikost cca 9 m², uprostřed byla studna se železným zábradlím. Voda se ze studny brala malým okovem, který byl u ní.

Význam tohoto místa pro obyvatele města vedl k úvahám o výstavbě druhého kostela v Brušperku. Aby se tento nápad mohl realizovat, bylo nutné zajistit pozemek a získat potřebné finance. Z tohoto důvodu došlo v roce 1871 k založení Jednoty pro vystavění kostela Bolestné Panny Marie. Jejími iniciátory byli mladí kněží František Přikryl a František Viceník. Díky jejich aktivitě se celý projekt brzy začal realizovat a Jednota si zajistila vhodné pozemky pro stavbu kostelíka. Hospodářské problémy a personální změny ve vedení Jednoty však krátce na to výstavbu nového kostela odložily na neurčito. Jednota však i přesto vyvíjela určitou aktivitu, kromě toho se každý rok 8. září konala procesí ke kapličce. Při nich pak byla vždy uskutečněna sbírka ve prospěch Jednoty, takže např. v roce 1876 byla podniknuta první větší investice Jednoty. Byly objednány dřevěné sochy sv. Petra a Pavla a kamenné podstavce, na kterých byly umístěny.[126] Slavnostní posvěcení soch sv. Petra a Pavla se konalo 8. září 1877. K této slavnosti přišla velká procesí ze Staříče a z Fryčovic. Stav soch se během krátké doby zhoršil, proto byly snahy o jejich náhradu kamennými nebo keramickými. Tyto návrhy se však nesetkaly s úspěchem.

V roce 1878 si Jednota připomněla výročí 25 let od nastoupení olomouckého arcibiskupa Bedřicha z Fürstenberku na biskupský stolec. Členové Jednoty mu poslali pamětní list. Olomoucký arcibiskup byl totiž protektorem Jednoty, a tak se snažili dát mu najevo alespoň touto formou svůj neskonalý dík. V rámci tohoto krátkého spisku se můžeme alespoň částečně dozvědět něco málo o životě Jednoty v této době. Předsedou spolku byl tehdy Vincenc Petržilka, jednatelem Dominik Staneček a správcem Vincenc Falta. Celkem se pod blahopřejný dopis podepsalo více než 560 osob, často se jednalo o celé rodiny, jako byli např. Palkovští, Vavrošové nebo Polášci. Můžeme se pouze

[125] Viz Pobožnosť jakou bratrstvo Chordigerorum z řádu sv. Františka Assisského ve fárnosti Brušperské vykonávati sobě oblíbilo, předmluva. Trochu jiné datum postavení této kapličky zmiňuje Špaček v publikaci Svatá voda. Kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku, s. 11, kde se odkazuje na osobní sdělení Vavřince Augustinského, který mu prý uvedl rok 1835.

[126] Tyto kamenné podstavce byly opracovány v lomu v Palkovicích, a zatímco sochy už dávno s ohledem na použitý materiál neexistují, podstavce jsou v blízkosti kaple doposud.

domnívat, že asi ne všichni podepsaní byli členy Jednoty, spíše se jednalo o snahu Brušperských na arcibiskupa zapůsobit co největším počtem uvedených osob. Jednota v té době měla pouze jednoho čestného člena a tím byl František Viceník.[127]

Jelikož byla původní představa o velmi rychlém postavení kostela již od samého počátku značně narušena a pořád se nedařilo sehnat dostatek financí na jeho realizaci, přikročila Jednota alespoň k některým dílčím krokům, které se původně měly realizovat až později. V roce 1887 byla cesta vedoucí ke kapli Sedmibolestné Panny Marie osázena lípami a kaštany.[128] Jelikož ale docházelo k jejich ničení, rozhodl se výbor Jednoty, že vždy v sobotu večer bude na cestě postavena stráž.[129]

Smysl existence Jednoty začal být naplňován až v 90. letech 19. století, i když jen částečně. Z finančních důvodů se původní projekt na výstavbu kostela nerealizoval, došlo pouze k postavení nové kaple. V roce 1890 byla původní kaple zbořena a místo ní se započalo s výstavbou budovy nové. Investorem byla Jednota, plány navrhl stavitel Rudolf Londin, výstavbu podle nich realizoval zednický mistr Josef Lys z Kateřinic. Kaple byla dostavěna v roce 1891, výmalbou kaple a postavením oltáře byl pověřen místecký malíř Pieczka[130], zvon do věžičky daroval vídeňský obchodník a brušperský rodák Rudolf Vašica.[131] Kaple byla slavnostně vysvěcena 31. května 1891 místeckým děkanem Čeňkem Faltou. Zároveň byly posvěceny i sochy sv. Josefa a sv. Anežky umístěné pak dovnitř kaple. Poté Jednota převzala starost o opravu a udržování kaple Sedmibolestné Panny Marie.[132] Když později vedení Jednoty usoudilo, že ke stavbě nového kostela v této lokalitě již nedojde,

---

[127] Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, kart. 4149.

[128] V roce 1934 byly nákladem Jednoty vysázeny nové lípy ve stromořadí vedoucím podél cesty ke kapli, nově byla osázena lípami také cesta nad kaplí. Viz Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[129] Špaček, Karel: Svatá voda. Kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku. Frýdek 1941, s. 7 – 14.

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, kart. 4170.

[130] Na výmalbě se zřejmě podílel také malíř Polach ze Starého Města, i když ho Špaček nezmiňuje. Viz Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[131] Tento zvon byl zrekvírován 2. března 1942, zpět do Brušperku byl vrácen 22. října 1945.

[132] K ukončení činnosti Jednoty došlo na valné hromadě konané dne 11. března 1951. Likvidátorem spolku byl zvolen farář Václav Tureček, majetek spolku připadl stávajícímu fondu kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku. Farář Václav Tureček oznámil dne 15. června 1951 Jednotnému národnímu výboru v Ostravě, že se Jednota pro vystavení kostela Bolestné Panny Marie dobrovolně rozešla. Sdělil rovněž, že veškeré jmění předal spolek farnímu úřadu v Brušperku. Poté došlo k výmazu Jednoty ze spolkového katastru, informaci o tom podal Jednotný národní výbor v Ostravě

prodala část pozemků, které získala k tomuto původnímu účelu. Na jejich místě pak došlo k výstavbě rodinných domků.[133]

Zpočátku byla kaple v letních měsících volně přístupná, když se po první světové válce vyskytly projevy vandalství, začala se uzamykat. Kvůli znečišťování vody ve studni v kapli byla tato uzamčena a ven z kaple byl vyveden odtok vody. Toto bylo realizováno v roce 1931, celkové náklady ve výši 8000 Kč nesla Jednota.[134]

Ve 30. letech 20. století se ke kapli konalo několik procesí z Moravské Ostravy. První procesí se uskutečnilo v roce 1931. Kázání, mši svatou v kostele sv. Jiří a odpolední kázání v kapli měl brušperský rodák a tehdejší moravskoostravský kaplan Alois Vašica. Druhé procesí se uskutečnilo 7. srpna 1932, poutníci přišli z Moravské Ostravy, Vítkovic a Mariánských Hor. Vedl je farář a děkan z Mariánských Hor Fürst a Alois Vašica. 13. srpna 1933 se uskutečnila další pouť farníků z Ostravy. Hlavním organizátorem byla moravskoostravská farnost, na akci se podílely také okolní farní úřady. Věřící přijeli vlakem z Ostravy do Paskova, a pak šli pěšky do Brušperku. Přišlo jich 400, vedl je Alois Vašica a bohoslovec z Moravské Ostravy Rudolf Zuber. V roce 1934 se kromě tradičního procesí z Moravské Ostravy uskutečnila ještě starodávná odpustková slavnost Bolestné Panny Marie za účasti věřících ze Staré a Nové Bělé a dalších obcí. Kázání měl brušperský kaplan Václav Tureček. Procesí, které se uskutečnilo 18. srpna 1935, se zúčastnil větší počet salesiánů z Moravské Ostravy. Bylo jich 40 a vedl je ředitel salesiánského ústavu v Moravské Ostravě Ignác Stuchlý. Farníky z Moravské Ostravy doprovázel Alois Vašica. Zatímco dopolední bohoslužby probíhaly ve farním chrámu sv. Jiří, odpoledne se průvod věřících vydal ke kapli Sedmibolestné Panny Marii. Průvod s sebou nesl sochu zakladatele salesiánského řádu sv. Jana Bosca. Tu pak posvětil Ignác Stuchlý a umístil ji do kaple.[135] Tyto průvody věřících z Moravské Ostravy se pak konaly až do konce 30. let 20. století, poté zanikly. Vliv na to měl odchod Aloise Vašici na jiné působiště[136] a okupace Československa. K obnovení tradice došlo až na počátku 90. let 20. století. 31. května 1991

---

svým dopisem ze dne 21. června 1951. SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 4, inv. č. 120.

[133] Špaček, Karel: Svatá voda. Kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku. Frýdek 1941, s. 12 – 13.

[134] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[135] Povolení Arcibiskupské konzistoře v Olomouci k posvěcení sochy sv. Jana Bosca bylo vydáno 12. srpna 1935. SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 4, inv. č. 117.

[136] Když Alois Vašica odcházel v roce 1936 z Moravské Ostravy na nové kaplanské místo do Kravař, daroval do kaple Sedmibolestné Panny Marie sochu sv. Anny. Ta byla posvěcena dne 13. září 1936 farářem Janem Korčianem. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

se v kapli Sedmibolestné Panny Marie uskutečnila slavnostní mše svatá u výročí 100 let od vysvěcení kaple. Mši celebroval salesián Jiří Sedláček z Rychaltic. 15. září 1991 o svátku Bolestné Panny Marie pak před kaplí koncelebrovali mši svatou dva salesiáni z nedalekých Hodoňovic.[137] Přišlo okolo 500 věřících. Hlavní myšlenkou byla obnova salesiánských procesí z období první republiky, což se podařilo. V následujících letech se poutě ke kapli za účasti salesiánů z Hodoňovic konaly pravidelně druhou zářijovou neděli.[138]

Velkou rekonstrukci prodělala kaple v roce 1931, v písemných pramenech ovšem o rozsahu těchto prací nějaké podrobnější zmínky nejsou.[139] V rámci výročí 50 let od postavení kaple, v roce 1941, proběhla částečná rekonstrukce exteriéru a interiéru kaple. Byla provedena výmalba kaple, vyčištěny a zrestaurovány rámy obrazů, byly zhotoveny nové vstupní dveře včetně kování a pokryta část střechy cinkovým plechem. O tři roky později pak byla klempířskou firmou Josefa Dybala opravena střecha, došlo k výměně krytiny.[140] V dalších letech byly v kapli prováděny pouze udržovací práce. V roce 1974 došlo k opravě fasády a úpravě okolí u kaple Sedmibolestné Panny Marie. Teprve v roce 1989 byla provedena generální oprava kaple. V březnu byl navezen materiál na výměnu střešní krytiny, vlastní oprava probíhala ve dnech 3. – 28. července 1989. Na věž a loď kaple byla dána nová měděná krytina, která nahradila starší eternitovou, fasáda kaple byla opravena a natřena fasádní barvou, byla vyčištěna studna v kapli,[141] byly opraveny dveře, znovu zasklena okna, interiér kaple byl vymalován. Sochy nacházející se v interiéru kaple zrestauroval Petr Bittner ze Staříče.[142] Ačkoliv se zdálo, že další opravy nebudou dlouhou dobu nutné, opak byl pravdou. 30. června 1993 spadl na kapli při vichřici nedaleko rostoucí kaštan, byla poškozena střecha a zeď kap-

[137] Salesiáni přišli do Hodoňovic v roce 1943. Starosta obce Leopold Pavlas jim poskytl část svého pozemku na výstavbu nouzové budovy. Po válce byl v Hodoňovicích zřízen noviciát. V dubnu roku 1950 byli v rámci Akce K salesiáni z Hodoňovic, stejně jako z jiných míst v republice, odvezeni do vybraných internačních táborů. V roce 1990 se salesiáni do Hodoňovic vrátili. Dům, který tam obývali, začal opět sloužit jako noviciát, ale jen nakrátko, později byl využíván k rekreaci mládeže, s níž salesiáni pracovali.

[138] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[139] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[140] SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 4, inv. č. 120.

[141] Při té příležitosti došlo k přeměření studny, ta je hluboká 450 cm, je kamenná a má průměr 120 cm.

[142] Celkové náklady na tyto opravy dosáhly 105 000 Kčs.

le, praskla také klenba. Poškozená krytina i zdivo bylo ale velmi rychle opraveno.[143] V roce 1995 pak proběhlo statické zajištění kaple.[144]

Kaple sv. Jana a Pavla (parc. č. 1262, na křižovatce ulic Jožky Matěje a Ke Svaté vodě)

Tato kaple se nachází na mírném návrší mezi čtyřmi stromy na křižovatce několika polních cest – k božím mukám na kopci sv. Marka, k Fryčovicím a do Trnávky. Cesta na Trnávku měla v minulosti velký význam, neboť po ní směřovali řemeslníci do Příbora a zpět. Proto se jí také říkalo cesta Příborská. Kaple sv. Jana a Pavla je drobnou stavbou téměř čtvercového půdorysu. Hlavní průčelí je prolomeno vstupem uzavřeným segmentovým záklenkem. Vstupní dveře jsou dřevěné, dvoukřídlé, ze dvou třetin prosklené. Interiér kaple je plochostropý. Sedlová střecha je pokryta šindelem. Na střeše v průčelní části je umístěn kovový patriarchální kříž. V kapli se na oltáři nachází obraz s postavami patronů kaple sv. Jana a Pavla z roku 1838. O kapli sv. Jana a Pavla se zpočátku starala obec, když v roce 1931 došlo ke směně pozemků mezi městem a Jednotou pro vystavění kostela bolestné Panny Marie, získala kapličku do svého vlastnictví právě tato Jednota. Do roku 1919 se v Brušperku udržovala tradice konání mší svatých na den svátku patronů kaple, aby na jejich přímluvu Bůh ušetřil město od větrů a bouřek.[145]

Kdy byla kaple postavena, není známo, ale na místě, kde se nachází, je na mapě prvního vojenského mapování symbol sakrální stavby. V literatuře se sice uvádí[146], že události z roku 1748, kdy došlo k přenesení obrazu Sedmibolestné Panny Marie do farního kostela sv. Jiří, se vztahují k této kapli, v archivních pramenech však o jménu kaple není ani zmínka. Je tam jen údaj, že obraz Sedmibolestné Panny Marie byl přenesen z kaple umístěné na kněžském roli.[147]

[143] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[144] Provedla jí firma Polysta s.r.o. z Frýdku-Místku za částku 138 848 Kč. Částkou 138 000 Kč přispěl Okresní úřad ve Frýdku-Místku. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[145] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 19.

[146] Např. Špaček v publikaci Svatá voda. Kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku, na s. 4 nebo tentýž autor v práci Brušperk, jeho památky, dále publikace Pobožnosť jakou bratrstvo Chordigerorum z řádu sv. Františka Assisského ve fárnosti Brušperské vykonávati sobě oblíbilo, předmluva.

[147] SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 39, inv. č. 389.

Kaple prodělala v průběhu své existence několik velkých rekonstrukcí. První dochovaný písemný záznam o její obnově se vztahuje k druhé polovině 60. let 19. století.[148] V roce 1867 byla ke kapli postavena nová cesta, která vedla od řeky. 9. května 1917 bylo za kaplí sv. Jana a Pavla zasazeno za účasti představitelů města a školních dětí deset lip na památku sňatku císaře Karla s princeznou Zitou z Parmy. Již následujícího dne je ale někdo polámal a brzy vzaly za své.[149]

Další údaje o opravě kaple se vztahují až k mnohem pozdějšímu období, i když je velmi pravděpodobné, že údržba kaple probíhala průběžně. V roce 1987 se na opravě kaple sv. Jana a Pavla podíleli členové Československé strany lidové v Brušperku, zhotovili betonový věnec kolem základů kaple a opravili omítku. Petr Bittner ze Staříče zrestauroval obrazy, které se nacházely v interiéru kaple. V září roku 1993 byla zhotovena nová střecha na kapli, šindel dodalo zdarma Muzeum Beskyd Frýdek-Místek, kde byl ředitelem Ing. Lumír Kaválek. Krytinu tehdy, rovněž bez nároku na finanční odměnu, položili brušperští obyvatelé Vlastimil Pělucha st. a Vlastimil Pělucha ml.[150]

Kaple sv. Spasitele (parc. č. 1453, ulice Dr. Martínka, mezi domy čp. 111 a 112)

Kaple se nachází na vyvýšeném místě mezi dvěma domy, přístup k ní je po několika schodech. Tato drobná stavba obdélného půdorysu pochází z první poloviny 18. století, určité přestavby prodělala v pozdějším období. Má klenutý polygonální závěr, v lodi je jedno pole křížové klenby. Sedlová střecha je pokryta plechem, na jejím vrcholu je umístěn patriarchální kříž. Hlavní průčelí je prolomeno vstupem uzavřeným stlačeným záklenkem. Ve vstupu jsou osazeny dřevěné jednokřídlé rámové dveře, je na nich dochováno původní kování. Hlavní průčelí rámují dva pilastry, jejichž římsové hlavice nesou průběžnou korunní římsu. Ve trojbokém štítu je výklenek, ve kterém je umístěna plastika sv. Antonína Paduánského. Ve vrcholu štítu je osazen patriarchální kříž. Střecha kaple je sedlová, nad závěrem zvalbená, krytá falcovaným plechem. Ve vrcholu valby je situován plechový, konkávně probraný jehlan ukončený koulí. Na bočních fasádách je vždy pouze jeden pilastr. V interiéru kaple je valená klenba se styčnými lunetami, v bočních stěnách jsou prolomeny niky. Na podlaze je položena keramická dlažba z přelomu 19. a 20. století, po obvodu je kladena dlažba kamenná. Uvnitř kaple se nacházely plastiky Panny Marie a Maří Magdaleny a obraz Ecce homo z roku 1776. Tyto movité kulturní památky jsou nyní umístěny v budově brušperské fary.

[148] Pinkava v publikaci Brušperk a jeho okolí na s. 49 uvádí rok 1866, v předmluvě knihy Pobožnosť jakou bratrstvo Chordigerorum z řádu sv. Františka Assisského ve fárnosti Brušperské vykonávati sobě oblíbilo je rok 1867.

[149] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[150] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

Kapli sv. Spasitele nechal nedaleko svého mlýna v roce 1747 vybudovat Antonín Libosvarský. Umístil ji tam, kde jeho předchůdci postavili kříž. Aby zajistil existenci kaple i po své smrti, byl do gruntovní knihy učiněn zápis, že se o ní mají starat jeho dědicové, eventuelně noví majitelé mlýna. Pokud by snad došlo k jejímu zničení, měla být postavena znovu.[151] Původně vedl v bezprostřední blízkosti kaple mlýnský náhon, v 1. polovině 20. století byl ale zasypán. O kapli se starala rodina Libosvarských až do konce 19. století, když 20. dubna 1898 zemřela jako bezdětná poslední dědička Františka Libosvarská, staral se o kapli Okrašlovací spolek.[152]

Kaple sv. Jana Nepomuckého (parc. č. 1544, Antonínov, u domu čp. 625)

Původní kaple sv. Jana Nepomuckého byla postavena pravděpodobně krátce po založení osady Antonínov, tedy po roce 1789. Byla zděná, kryta šindelem, uvnitř byl oltář s obrazem sv. Jana Nepomuckého. Po druhé světové válce došlo k její přestavbě, respektive výstavbě zcela nové kaple. K jejímu slavnostnímu vysvěcení došlo 19. května 1946.

Dnešní kaple sv. Jana Nepomuckého je drobnou stavbou na podélném půdoryse, v přední části je kvadratická věž – zvonice – se třemi okenními výklenky po stranách. Střecha věžičky je cibulová s lucernou, pokrytá plechem, na vrcholu je latinský kříž. Zadní část kaple má na bočních stranách po jednom půlkruhovém okenním výklenku, na zadní straně je malý kruhový okenní otvor. Střecha je valbová, pokrytá plechem. Uvnitř se nachází oltář, kolem něj je několik obrazů a plastik, především Krista a Panny Marie. Vpravo je socha sv. Jana Nepomuckého.

Kaple sv. Antonína (parc. č. 1879, Borošín, nad vodojemem mezi domy čp. 679 a 680)

Jedná se o drobnou zděnou stavbu lidového charakteru pravděpodobně z 1. poloviny 19. století. Již dříve se zde ale nějaká sakrální stavba nacházela, protože je vyznačena na mapě 1. vojenského mapování z 2. poloviny 18. století.[153] Možná její výstavba souvisela s cestou od Hukvald, která měla u Borošína jedno ze svých vyústění. Pak tato cesta vedla dál až na brušperské náměstí.

Kaple je obdélného půdorysu a se zaoblenými nárožími a trojbokým štítem s nikou uprostřed. Vstup je prolomen uzavřeným stlačeným záklenkem. Na vstup navazuje schodišťový stupeň krytý deskou z umělého kamene. Ve vstupu jsou osazeny novodobé dřevěné dvoukřídlé mřížované dveře. Přední štít kaple je členěn nikou uzavřenou záklenkem, v nice je umístěn obrázek sv. Antonína Pa-

[151] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 21. Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc. Farnost Brušperk, kart. 4803, inv. č. G 3.

[152] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 20.

[153] Viz 1. vojenské mapování (1764 – 1768), rektifikace (1780 – 1783), měřítko 1:28 800, http://oldmaps.geolab.cz.

duánského s Ježíškem v náručí. Uprostřed sedlové střechy pokryté plechem je čtverhranná věžička – zvonice – zakončená jehlancovou střechou. V přední části střechy je patriarchální kříž, na vrcholu věžičky je kříž latinský. Věž je z každé strany prolomena dvěma okénky se záklenky a s dřevěnými žaluziemi. Interiér je zaklenut plackou, uprostřed je upevněno držadlo na svíci. Na podlaze je keramická dlažba, pravděpodobně z 1. poloviny 20. století. V interiéru je oltář, nad kterým je obraz s postavou klečícího mnicha – sv. Antonína. Dekoraci interiéru doplňují různé obrazy s Ježíšem a Pannou Marií, kříže s korpusy Krista a různé plastiky. V 60. letech 20. století se v interiéru nacházely dvě cenné malby na plátně z 19. století a polychromovaný krucifix, rovněž z 19. století.

U této kapličky se v minulosti nacházel větrný mlýn, později ale došlo k jeho zbourání. Na jedné z lip u této kapličky byl umístěn obrázek sv. Heleny, pak byl dán do štítu kaple. Při bílení kaple v roce 1942 byl sundán a už nebyl vrácen zpět.[154] Ačkoliv o opravách této kaple nejsou v literatuře žádné podrobnější zmínky, obyvateli Borošína byla udržována, v roce 1987 pak provedl její opravu Josef Koutný. U kaple se o svátku sv. Antonína každoročně konaly poutě, tato tradice byla opět obnovena po roce 1989.[155]

Výklenková kaple s plastikou sv. Anny (parc. č. 889, ulice Jožky Matěje, na zahradě domu čp. 545)

Na zahradě domu se nachází výklenková kaplička, ve které je umístěna plastika sv. Anny. Jedná se o drobnou zděnou stavbu, v průčelí je obdélná nika se záklenkem. Kaple má v průčelí trojúhelný štít. Na hranolovém podstavci je plastika sv. Anny. Ta je oděna do modrého šatu, pláště a plachetky, která zčásti kryje hlavu. Na prsou drží oběma rukama zavřenou knihu.

Plastika sv. Anny údajně pochází z první poloviny 19. století. Původně se nacházela volně u domku, v roce 1849 prý však byla při „dovádění“ rekrutů přenesena na náměstí a položena k soše sv. Jana Nepomuckého. Majitel si ji pak přenesl zpět k domu, ale příští rok se situace opakovala. Proto nakonec postavil u stodoly drobnou zděnou stavbičku, do které plastiku sv. Anny umístil a uzavřel ji mříží.[156] Po zbourání stodoly v 60. letech 20. století došlo v prostoru za ní k výstavbě nynější výklenkové kaple.

Kaple Panny Marie (parc. č. 2541/1, konec ulice Nábřeží)

Nejmladší brušperská kaple se nachází na soukromém pozemku na samém konci města u katastru se Starou Vsí nad Ondřejnicí. Kaple byla postavena v roce 1988 na místě, kde se Věře Kubi-

[154] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 44.

[155] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[156] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 51.

cové zjevila Panna Marie. Jedná se o drobnou čtyřbokou stavbu se sedlovou stříškou. Na čelní straně je ve spodní části na osmi řádcích nápis:

ZDE
ZJEVILA SE
MATKA BOŽÍ
PANÍ
VĚŘE KUBICOVÉ
LP 1988
VYSVĚTIL
BARTOLOMĚJ

Nad nápisem je zasklená nika, ve které se nachází plastika Panny Marie Lurdské. Nad nikou je umístěn kříž.

BOŽÍ MUKA NA KOPCI SV. MARKA (parc. č. 2646)

Kopec sv. Marka má svůj nejvyšší bod v nadmořské výšce 312 metrů. Nacházejí se na něm boží muka, která byla údajně postavena v první polovině 19. století.[157] Boží muka na kopci sv. Marka byla v minulosti vyhledávaným místem. Ve druhé polovině 19. století byly na kopci v předvečer svátku sv. Jana Křtitele páleny ohně. Bylo to v souvislosti s českým národním hnutím, na kopci se totiž scházeli dospělí a zpívali národní písně. Tento zvyk se udržel až do poloviny 20. století. 28. srpna 1868 se tam konala oslava návratu svatováclavské koruny z Vídně do Prahy. Tyto národní oslavy doprovázela střelba z hmoždířů, ohně a zpěv národních písní. O svátku sv. Marka a v první křížový den vedla k božím mukám a ke kaplím Sedmibolestné Panny Marie a sv. Jana a Pavla procesí.[158]

Boží muka jsou čtyřbokým zděným sloupem se zaoblenými rohy s klekátkem a se čtyřmi půlkruhovitě zakončenými výklenky v horní části. Na mírně předsazenou soklovou část navazují jednou odstupňovaná boží muka. V roce 1942 mělo dojít ke generální opravě božích muk. Architektonický návrh vypracovala místecká projekční kancelář Vladimíra Chamráda. Omítka stavby měla být z bílého břízolitu, obrázky ve výklencích měly být namalovány na plechu, ty umístěny v dubovém

[157] Tento údaj má Mlčák ve Státním seznamu nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek, s. 13, evidenční list nemovitých a movitých kulturních památek – obec Brušperk uvádí polovinu 19. století, Karel Špaček datuje v rukopise Brušperk, jeho památky, stavbu do druhé poloviny 16. století.

[158] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 11 – 12.

rámu a zasklené. Hlavní přístup k božím mukám měl být ze strany, kde je klekátko. To mělo být z umělého kamene stejně jako lavice umístěná na stěně vpravo od klekátka. Ke stěně s klekátkem měl vést dlážděný chodník, po levé straně chodníku měly být vysázeny tři topoly, vpravo a vzadu byl plánován živý plot ze stříhaných tisů. Za tímto živým plotem měla být ještě postavena kamenná zídka do výšky 30 cm nad okolní terén.[159] K rekonstrukci božích muk tehdy nedošlo, to se podařilo až po válce. Kromě opravy a úpravy stavby došlo také k vytvoření dřevořezeb pro jednotlivé výklenky.[160] Jejich autorem byl řezbář z Palkovic, zaplatil je brušperský lékárník Karel Šudich. Po této opravě byla boží muka slavnostně posvěcena Josefem Huvarem. Ve výklencích jsou nyní umístěny obrázky čtyř evangelistů – sv. Marka, sv. Lukáše, sv. Jana a sv. Matouše – od Marie Chlebovské z Rožnova pod Radhoštěm. Byly vytvořeny v roce 2002. Nad výklenky je zvlněná římsa nesoucí stanovou stříšku zakončenou latinským kovaným profilovaným křížem. Stříška je kryta keramickou taškou. Rekonstrukce božích muk na kopci sv. Marka, probíhající na počátku 21. století, byla v roce 2004 zakončena slavnostním posvěcením, které vykonal místecký děkan Josef Maňák.[161]

V případě datace božích muk existují názory, které kladou jejich vznik do mnohem staršího období, než je 19. století. Vztahují se prý k olomouckému biskupu Marku Khuenovi (1553 – 1565), který byl velkým příznivcem města. Biskup např. potvrdil, že les Končiny, na nějž si činily nárok obce Krmelín a Paskov, patří Brušperku, povolil odprodání části kněžského role na rybník atd. Jako poděkování prý pak byla postavena boží muka sv. Marka, biskupova patrona.[162] Tato skutečnost není v písemných materiálech nijak podložena, nějaká stavba sakrálního charakteru však na tomto místě stála již ve druhé polovině 18. století, neboť je vyznačena na mapě prvního vojenského mapování.[163] Trochu jasno nám do této problematiky vnáší mapa z třetího vojenského mapování z roku 1876.[164] Na této mapě je totiž na místě, kde se nacházejí dnešní boží muka, zakreslen symbol pro sochu a u ní je velkými písmeny napsáno Markussäule (Markův sloup). Z toho můžeme vyvodit

[159] SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 490.

[160] Dříve byly ve výklencích obrázky evangelistů, k roku 1915 je uvádí i Linhart ve Vlastivědě moravské, s. 153. Někdy později se buď jejich technický stav natolik zhoršil, že byly odstraněny, anebo byly odcizeny. To byl pravděpodobně později i osud dřevořezeb, neboť ve druhé polovině 20. století byly výklenky opět prázdné.

[161] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[162] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 10 – 11.

[163] Viz 1. vojenské mapování (1764 – 1768), rektifikace (1780 – 1783), měřítko 1:28 800, http://oldmaps.geolab.cz.

[164] Viz 3. vojenské mapování – Morava a Slezsko (1876 – 1878), měřítko 1:25 000, http://oldmaps.geolab.cz. Brušperk a jeho okolí bylo mapováno v roce 1876.

hned několik důležitých závěrů. Na kopci se původně nacházel sloup, na kterém byla umístěna socha sv. Marka. Tato socha byla s největší pravděpodobností kamenná, ze stejného materiálu byl zřejmě také sloup. Samozřejmě nemůžeme vyloučit dřevo jako původně použitý materiál, v tomto případě by ale byla značně omezena životnost sochy a sloupu, protože byly vystaveny všem projevům počasí. K vystavění božích muk v dnešní podobě proto nejspíše došlo až ve druhé polovině 19. století. Pojmenování sloupu se sochou se pak přeneslo na celý kopec, kterému se říká Svatý Marek. Pověst o vztahu biskupa Marka Khuena k této soše tak může mít pravdivé jádro, už s ohledem na biskupovy rekatolizační snahy a na nekatolické sbory v okolí Brušperku, např. právě v sousední Trnávce, kam vedla přes tento kopec cesta.

SOCHY

Socha Nejsvětější Trojice (parc. č. 2919, Náměstí J. A. Komenského)

Na vysoký jednou odstupněný hranolový sokl dosedá podstavec s volutami na bočních stranách a zakončený profilovanou římsou. Na podstavci je umístěna obdélná kartuše s nápisem:

RACZ PANE BOŽE,
OTCZE Z NEBE
POŽEHNAT A OPATRO
VATI MIESTO NASSE
ODE VSSEHO ZLEHO
C. 1761. K.

Nad nápisem je reliéf anděla Strážce, k jehož noze se tiskne dítě. Vlastní socha znázorňuje trůnícího Boha Otce držícího v levé ruce žezlo, pravá je pozvednuta do gesta přísahy. Levá ruka je položena na zeměkouli. Socha je zakončena symbolem Božího oka.

Pískovcové barokní socha pochází z roku 1761 a přispěli na něj brušperští měšťané. Socha byla obnovena v roce 1835, v roce 1932 byla konzervována díky státní subvenci[165], další rozsáhlý odborný zásah prodělala v roce 1974 a v roce 2008.[166]

[165] V Pamětní knize farnosti brušperské je ale k roku 1932 zápis, že se Richard Skácel, Tomáš Winkler a František Novák obrátili na brušperské rodáky a jiné příznivce a požádali je o peníze na opravu soch. Když sehnali peníze, požádali památkový ústav, aby opravu odborně provedl. Kromě sochy Nejsvětější Trojice se jednalo o sochu sv. Jana Nepomuckého, sv. Floriána, kamenný kříž před domem čp. 58 na Kleparech a kamenný kříž u odbočky na Borošín.

Původně prý socha nesla název Bůh Otec. Blízkost sochy sv. Jana Nepomuckého a s ní spojené oslavy, které se začaly připravovat v předvečer svátku tohoto světce, ale vedly ke změně pojmenování. Slavnostní výzdobu sochy sv. Jana Nepomuckého a jejího okolí, kterou každoročně udělali obyvatelé horní části náměstí, slavnostní hudbu a jiné společenské aktivity totiž těžce nesli obyvatelé spodní části náměstí u sochy Boha Otce. Proto se rozhodli, že budou každoročně konat podobné akce a vybrali si neděli, kdy se slaví svátek Sv. Trojice. Proto se od té doby soše začalo říkat Nejsvětější Trojice.[167]

Ke vzniku sochy Nejsvětější Trojice, se rovněž vztahuje několik pověstí. Podle jedné z nich se ze sklepa domu čp. 33 ozýval nářek, byla vidět tajemná světýlka, měšťané často slyšeli zvláštní šramot. Jelikož se to nestalo pouze jednou, ale stále se to opakovalo, usoudili, že se sklep stal útočištěm dušiček, které nenalezly po smrti klid. Rozhodli se, že je z jejich prokletí vysvobodí, a proto se všichni sešli a usnesli se, že před domem, kde straší, postaví sochu Stvořitele. Jakmile na kamenný podstavec umístili vytesanou sochu, světélka ze sklepa zmizela. Měšťané proto usoudili, že dušičky byly osvobozeny ze svého prokletí a nalezly pokoj. Podle jiné pověsti prý ve sklepě hořel poklad, který našel majitel domu Cyril Kanský. Jako poděkování pak nechal postavit sochu Nejsvětější Trojice.[168]

Socha sv. Jana Nepomuckého (parc. č. 1087, atrium radnice čp. 22, par. č. 1544, Náměstí J. A. Komenského)

Původní pískovcovou sochu sv. Jana Nepomuckého nechali postavit v roce 1736 brušperský farář Lukáš Červenka a místecký děkan Kristián Josef Pašek. Na dvou stupních polygonálního odstupněného soklu se nacházel čtyřboký podstavec s volutovými křídly a na něm postava sv. Jana Nepomuckého v mírném kontrapostu. Světec držel pod pravou paží kovový kříž, později byl tento kříž odstraněn. Pod sochou byl otvor po osazení lucerny. Na soklu se nacházela kartuše, která se později ztratila. V kartuši byl špatně čitelný latinský nápis s chronogramem[169]:

Tutelari patrono S. Joani a Nepomuk. Ex gratitudine posuere Clientes Christianus Paszek, decanus Mistecensis et Lucas Červenka patriota. Hou - - -

---

[166] Kvůli odvedení vlhkosti od sochy byl kolem ní vykopán okop vyplněný struskou a na povrchu vysypán říčními valouny. V průběhu restaurátorských prací byl v pozlaceném žezlu nalezen list papíru se psaným vzkazem vloženým do dřevěného pouzdra.

[167] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 26.

[168] Špaček, Karel: Svědkové staré historie. In: Ročenka spořitelního a záloženského spolku, roč. 33, Brušperk 1932, s. 12.

[169] Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 48.

I 15 - Loci parocho 1688.

Jedná se o kvalitní sochařskou práci. Otázka autorství sochy zůstává otevřena, sochu sv. Jana Nepomuckého mohl vytvořit sochař Weissmann z Frýdku, který prováděl sochařskou výzdobu místeckého kostela Všech Svatých v době působení Kristiána Josefa Paška. Jelikož patrony Bušperku byli olomoučtí biskupové, mohl být ovšem autor sochy vybrán na základě jejich doporučení, a tedy mohl patřit mezi olomoucké sochaře pracující na biskupských zakázkách. Vyloučit ovšem nelze ani okruh opavského sochaře Jana Jiřího Lehnerta, který pracoval na podobných zakázkách jako je socha sv. Jana Nepomuckého, nedaleko Brušperku a ve stejné době.[170] Socha sv. Jana Nepomuckého byla původně umístěna před domem čp. 8, když se v roce 1901 upravovalo náměstí, byla přesunuta k domu čp. 39 na protilehlou stranu náměstí a dána do jedné linie se sochou Nejsvětější Trojice.

Socha byla několikrát konzervována a restaurována. Stalo se tak v roce 1932, v roce 1952, v roce 1969[171] a v roce 1974.[172] Zásah z roku 1952 asi nebyl moc kvalitní, už po pěti letech odpadl a rozdrtil se andílek nacházející se u nohou Jana Nepomuckého z levé strany, v roce 1959 pak i andílek z druhé strany. Havarijní stav sochy vedl k výraznému zásahu v roce 1969 a 1974. Povrch byl očištěn a zbaven rozpadlých částic, několikanásobně napuštěn vápennou vodou, byla odstraněna řada starých vysprávek, některé ornamenty a římsy soklu byly nahrazeny novými z umělého kamene.[173]

V roce 1994 byla v rámci oslav 725 let od založení města vytvořena Miroslavem Rybičkou z Jistebníka kopie sochy sv. Jana Nepomuckého. Zároveň došlo k jejímu přesunutí od domu čp. 39 blíže do středu náměstí. Slavnostně byla posvěcena 23. dubna 1994 biskupem Josefem Hrdličkou za účasti 1 000 věřících.[174] Původní socha sv. Jana Nepomuckého byla dočasně uložena u Miroslava Rybičky. Později byla zrestaurována MgA. Jakubem Gajdou a v roce 2007 umístěna v atriu radnice čp. 22.

---

[170] Dědková, Libuše: Socha sv. Jana Nepomuckého v Brušperku. In.: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji, roč. 1, 1971, s. 146 – 147.

[171] Akademickými sochařkami Miladou Kodadovou a Jindřiškou Tuhou.

[172] Svatou Hajerovou, Jiřím Novotným st. a Jiřím Novotným ml.

[173] Dědková, Libuše: Socha sv. Jana Nepomuckého v Brušperku. In.: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji, roč. 1, 1971, s. 145.

[174] Replika byla doplněna o chybějící kovový kříž, otvor pro umístění lucerny samozřejmě již nemá. Náklady na vytvoření kopie sochy a úpravu jejího okolí tvořily 750 000 Kč. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

Socha sv. Floriána (parc. č. 1067, na rozcestí ulic Sv. Floriána a K Náměstí)

Na dvou kamenných stupních, nízkém hranolovém soklu a podstavci s plochými volutami po stranách a zakončeném profilovanou římsou se nachází socha sv. Floriána. Světec je zachycen v mírném kontrapostu v římské zbroji a se svými tradičními atributy – praporem, vědrem a hořícím domem. Na postavci se nachází oválná rokajová kartuš se šestiřádkovým nápisem:[175]

RokV
toho ke CtI bozI
sWateho fLorIana
postaWIt DaLI
WernI MIesta
obIWateLe

Ve třech rozích zadní strany podstavce jsou čísla 8 0 3, která znamenají letopočet 1803.

Podle Mlčáka[176] socha pochází z druhé poloviny 18. století a byla obnovena v roce 1803. Jedná se však o chybný údaj.[177] Podle nápisu v kartuši, který obsahuje chronogram, byla socha postavena v roce 1803 nákladem brušperských občanů. Podnětem ke zhotovení sochy byl velký požár města, který vypukl 8. dubna 1802. Vyhořelo při něm 24 domů na náměstí včetně radnice čp. 1. Každoročně se pak před svátkem sv. Floriána 4. května nebo v neděli po 4. květnu konalo k soše procesí. Tohoto procesí se zúčastňovalo městské představenstvo a hasičský sbor. Rovněž se konala slavnostní mše svatá. Tyto oslavy probíhaly v období před první světovou válkou, poté zanikly.[178]

---

[175] Písmena nápisu jsou vytesána kapitálou, kvůli přehlednosti chronogramu jsem u přepisu jejich velikost rozlišil použitím malých a velkých písmen.

Mlčák uvádí tento nápis:
Roku
toho ke Cti bozI
sWateho fLorIana
postaWit Dal Wsemi Miesta
obIWatele

[176] Mlčák, Leoš: Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek. Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě, 1980, s. 14.

[177] Tato chyba vznikla Mlčákovým špatným přečtením nápisu a určením písmen chronogramu.

[178] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 40.

V roce 1805 byla socha údajně poškozena procházející carskou armádou směřující na pomoc Rakousku proti Napoleonovi.[179] Socha sv. Floriána byla obnovena v roce 1832, dále byla opravována v roce 1895, v roce 1932 a také v roce 2006. Tehdy byla vyměněna spodní řada schodů za nové a doplněn nápis v kartuši.

Socha Panny Marie Svatohostýnské (parc. č. 8, na ulici Kostelní, před farní budovou)

Socha Panny Marie Svatohostýnské je umístěna na hranolovém soklu. Na přední straně podstavce je reliéfní vyobrazení svatohostýnského chrámu. V rozích horní části podstavce jsou hlavičky andělů s křídly. Na přední straně podstavce je nápis:

ZDRÁVAS
VÍTĚZNÁ OCHRANO MORAVY
ZŮSTAŇ MATKOU
LIDU SVÉMU

Na jeho zadní straně je devítiřádkový nápis:
Ke cti a chvále Boží
postavili roku 1892
manželé
FRANTIŠEK a MARIA
GILAR
z BRUŠPERKA
PŘEVEDENO A OBNOVENO r. 1945
za
Dp. faráře JOSEFA HUVARA

Na soklu je socha Panny Marie s dítětem. Panna Marie stojí na srpku měsíce a je zachycena jako matka s malým Ježíškem, kterého drží v levé ruce. Pravou ruku má lehce pozvednutou. Ježíšek má pravou ruku vztaženou do strany. Panna Maria i Ježíšek mají na hlavách korunky.

Socha Panny Marie Svatohostýnské byla původně umístěna na Předměstí při domě čp. 177 (dnes čp. 240). U svého domku ji nechal postavit obchodník a obecní radní František Gillar. Sochu vytesal z pískovce sochař Becko z Kroměříže. Socha Panny Marie Svatohostýnské byla posvěcena

[179] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 39 – 40.

20. listopadu 1892 brušperským farářem Františkem Zagonem.[180] Postavení této sochy u domu čp. 240 vyvolalo závist u majitelky protějšího domu čp. 347 (dnes čp. 499) Marie Jevické. Ta nejprve usilovala o to, aby byla socha Panny Marie Svatohostýnské přemístěna k ní na zahradu, kde by podle ní měla důstojnější umístění, když s tím manželé Gillarovi nesouhlasili, postavila naproti této sochy dřevěnou plastiku, která měla zpodobňovat Pannu Marii. Jelikož se ale jednalo o velmi nekvalitní řezbu, vložil se do celé záležitosti brušperský kaplan František Grydil, který dosáhl toho, že tato plastika byla odstraněna. Marie Jevická pak místo ní umístila obraz, který tam ale nezůstal příliš dlouho. Když dům koupil nový majitel, zbořil jej a postavil si dům nový. Za své tehdy vzal i tento obraz. To však naštěstí nebyl osud sochy Panny Marie Svatohostýnské. Když nový majitel domu čp. 177 Ludvík Pavlištík rozšiřoval obchodní místnosti, dostala se socha do zákrytu, a proto byla snaha sochu přemístit na vhodnější místo, aby lépe vynikla. Podařilo se to až v roce 1945. 4. července tohoto roku byla socha přesunuta na nynější místo u budovy farního úřadu. O přemístění se zasadili především kaplan Vilém Tvarůžek a lékárník Karel Šudich.[181]

V letech 1993 – 1994 prováděl Miroslav Rybička restaurování sochy. To však nebylo příliš zdařilé, neboť velmi záhy se na jejím povrchu začaly projevovat povětrnostní vlivy. Navíc samotné restaurování probíhalo velmi dlouho, od března 1993 do podzimu 1994.[182]

Sochy sv. Cyrila a sv. Metoděje (parc. č. 2, před farním kostelem sv. Jiří)

Sochy obou věrozvěstů jsou umístěny na hranolových sloupech u schodiště vedoucího ke kostelu sv. Jiří. Původně se zde nacházela vrata, která uzavírala vstup na původní hřbitov kolem kostela. Sv. Cyril je zobrazen v řeholním rouchu a s kapucí přes hlavu. V levé ruce drží knihu – Písmo svaté, které přeložil, v pravé ruce, která je pozvednuta až k rameni, má patriarchální kříž.

Sv. Metoděj je zachycen jako biskup. Je oblečen v rouchu a na hlavě má mitru. Levou rukou, která je položena podél těla, přidržuje desku s výjevem Posledního soudu, v pravé ruce, pozvednuté až k rameni, má berlu.

Pískovcové sochy sv. Cyrila a sv. Metoděje nechal postavit starosta města Alois Krejčí, nepřál si však, aby se to o něm vědělo. Výrobu soch objednával kaplan Josef Huvar v Olomouci. Slavnost-

[180] K domu čp. 177 se vázalo zástavní právo v hodnotě 50 zlatých jako nadace na udržování sochy. K výmazu věcného břemene došlo až v roce 1906, kdy o to požádali Gillarovi dědicové. Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc. Farnost Brušperk, kart. 4920, inv. č. G 6.

[181] Přesunutí sochy stálo celkem 7 000 korun, ty byly získány ze sbírky věřících. Viz SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

[182] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

ní posvěcení soch provedl 5. července 1915[183] o svátku Cyrila a Metoděje frýdlantský děkan Ignác Janák. Patronát nad sochami pak převzalo město Brušperk, které se je zavázalo udržovat.[184] V roce 1994 proběhlo restaurování obou soch.[185]

SMÍRČÍ KŘÍŽ (parc. č. 2931/3, ulice Staroveská, u plotu domu čp. 310)

V Brušperku se u cesty vedoucí na Starou Ves nachází smírčí kříž.[186] Kříže tohoto typu byly nazývány cyrilometodějskými. Autorem této teorie byl ThDr. František Přikryl, farář z Týna nad Bečvou, který ve svém díle[187] dospěl k závěru, že se mnoho podobných hrubě otesaných křížů nachází na Ukrajině, v Haliči, ve Slezsku i na Moravě až k Velehradu. Domníval se proto, že byly ukazovatelem cesty, kterou přišli Cyril s Metodějem v roce 863 na Moravu. Podnětem k tomu u něj byla vlastní zkušenost, kdy šel po stopách věrozvěstů Ruskem, Polskem a naším územím. Během svých cest nacházel tyto kříže, které pro něj byly důkazem křesťanských misií majících své kořeny právě u Cyrila a Metoděje. Tyto jeho názory pak velmi rychle a nekriticky přejímali vlastenecky zaměření obyvatelé míst, kde se tyto kříže nacházely. Tyto kříže pro ně byly totiž důkazem starobylosti slovanského osídlení dané lokality a argumentem proti názorům německých obyvatel.[188] Byl to však nesprávný názor, tyto kříže neměly nic společného s věrozvěsty a vznikaly z úplně jiných pohnutek.

Brušperský smírčí kříž není umístěn na původním místě, když se rozšiřovala okresní silnice, byl přesunut o několik metrů směrem k plotu, protože by jinak překážel provozu. Jedná se o pískovcový hrubě opracovaný kříž, rozpětí ramen je horizontálně i vertikálně cca 50 cm. Levé rameno je zaobleno, pravé je menší, střední se nahoru zužuje. Kříž byl natřen olejovou barvou, doposud jsou na jeho povrchu patrny tyto nepůvodní nátěry.

---

[183] Žádost na Arcibiskupskou konzistoř v Olomouci zaslal brušperský farář Jakob Kohout teprve 16. června 1915.

[184] Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc. Farnost Brušperk, kart. 4920, inv. č. G 6.

[185] Tuto práci provedli Martin Boček z Třince a Jaroslav Chovanec z Lubojat u Bílovce za 20 tisíc Kč. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[186] V okolí Brušperku byly ještě další podobné kříže, např. v nedaleké Trnávce nebo v Šenově u Nového Jičína.

[187] Přikryl, František: SS. Cyrill a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě. Týn u Lipníka 1905, 110 s.

[188] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 5 – 6.

K tomuto smírčímu kříži se váže několik pověstí. Podle jedné z nich se v jeho blízkosti zjevovala jeptiška. Pokud někdo těmito místy procházel, přidala se k němu, ale na jeho pozdrav nikdy neodpověděla. Také chodce nikdy nepředešla, nikdy s ním nepromluvila, a pokud se chodec obrátil, aby se ujistil, jestli s ním stále jde, zmizela. Zjevovala se v různých ročních obdobích, ale pouze v noci, nevadilo jí, je-li temná noc, nebo úplněk. Aby její duše došla klidu, byl uprostřed úseku cesty, po kterém chodila, postaven smírčí kříž. Na tom místě byl prý totiž pochován její milý, kterým byl důstojník. A jeptiška se v těchto místech zjevovala proto, že jeho hrob hlídala.[189] Vzhledem k typologii pověstí se tento způsob chování postav vztahuje k nějaké události, kdy nemůžou najít klid, a proto neustále bloudí v blízkosti místa, se kterou jsou spojeny, ať už jako oběti nebo viníci. Teze o cyrilometedějském kříži je proto jasně mladšího data vzniku, k ukazateli cesty by se nic takového nevztahovalo. Otesání brušperského smírčího kříže tedy nejspíše souvisí s nějakým trestným činem, který se na tom místě stal, a s brušperským vyšším soudním právem. Kdy byl kříž vytvořen nelze spolehlivě určit, nejčastěji je kladen do období 16. – 17. století.[190]

KAMENNÉ KŘÍŽE

Kamenný kříž (parc. č. 1608, křižovatka ulic Borošínská a Dr. Martínka, naproti domu čp. 156)

Barokní kamenný kříž pochází z roku 1774. Na poměrně nízkém podstavci se nachází asi metr vysoký sokl zdobený na okrajích volutami. Na přední straně soklu je reliéf muže v mnišském rouchu, v levé ruce drží košík s bochníky, pravou podává jeden z nich sedícímu žebrákovi. Mezi oběma muži je nápis „PAN BUCH ZAPLAT“. Pod reliéfem je nápis „SVATY FELIXE ORODUG ZA NAS“. Na zadní straně soklu je nápis:

MUG JEZYSSI DEG
ME DUSSY AT HOGN
OST TVE LASKI SKU
SI DEG MI PATRZIT V
PRZITOMNOSTI NA
SLAVU TVE WELEB
NOSTI: MARIA
MATKO BOLESTNA
RACZISS NAM BITI
MILOSTNA BI PO TE

[189] Špaček, Karel: Svědkové staré historie. In: Ročenka spořitelního a záloženského spolku, roč. 33, Brušperk 1932, s. 11 – 12.

[190] Evidenční list nemovitých a movitých kulturních památek – obec Brušperk.

ITO SMRTELNOSTI
DOSTALI SE DO RADOS
TI. EXPENSIS
KAROLI KUCZERA
A DO 1774

Sokl je ukončen profilovanou římsou, na ni dosedá menší podstavec s volutami na okrajích a reliéfem Bolestné Panny Marie. Na podstavci se nachází asi dvoumetrový kříž s korpusem ukřižovaného Krista.

Kamenný kříž byl postaven na místě původního dřevěného kříže na umělém kopečku uprostřed cesty vedoucí k vrchnostenskému dvoru. Právě jeho umístění na mírné vyvýšenině vedlo k pověstem, že pod křížem jsou pohřbeni švédští vojáci. Ti prý zemřeli v boji nebo na následky válečných útrap a byli pak pohřbeni nedaleko místa své smrti. Když se v roce 1643 utkali švédští vojáci s obyvateli Brušperku, několik jich údajně zahynulo. Byli pohřbeni do hromadného hrobu, který po navršení zeminy působil dojmem mohyly. Jelikož byli pochováni v blízkosti cesty, neměly prý jejich duše po smrti klid, bloudily po okolí a zjevovaly se lidem v různou denní dobu. To v lidech vyvolávalo strach, a tak aby duše vojáků nalezly klid alespoň po smrti, nechali na místě jejich posledního odpočinku postavit kříž.[191] Samotné vysvětlení umístění kříže se na první pohled může jevit nejasně, po prozkoumání archivních pramenů a katastrální mapy z roku 1835[192] je odpověď vcelku jasná. Dům, v jehož blízkosti se kříž původně nacházel, byl totiž v minulosti soukenickou valchou, a vedl kolem něj mlýnský náhon.[193] Kříž byl umístěn nad tímto náhonem. Po zrušení náhonu, který byl poškozen velkou povodní v roce 1913, se pak umístění kříže mohlo opravdu jevit nezvykle.

V souvislosti s rozvojem automobilové dopravy v prvních desetiletích 20. století se zástupci města rozhodli upravit cestu vedoucí od okresní silnice na Borošín. Bylo to především spojeno

[191] Špaček, Karel: Svědkové staré historie. In: Ročenka spořitelního a záloženského spolku, roč. 33, Brušperk 1932, s. 11.

[192] Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž. Katastrální mapa města Brušperk a kolonie Antonínov, 1835, inv. č. 53423, sign. H28-34.

[193] Tzv. Horní valcha byla původně majetkem brušperského soukenického cechu. V roce 1875 byla prodána jednomu židovskému obchodníku, který ale nebyl dlouho jejím majitelem. Dalším vlastníkem se stal František Šajer, který valchu přebudoval na mlýn, později došlo k jeho přestavbě na pilu. Viz. Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 8.

s bezpečností řidičů, kteří měli problém při odbočení na Borošín i při sjezdu a výjezdu na okresní silnici. Navíc auta mohla do kříže vzhledem k jeho poloze narazit. Jelikož byl ale kříž chráněn vlastnickým právem a památkovým úřadem, nebylo snadné tuto situaci vyřešit. Už v roce 1932 uzavřelo město Brušperk s manželi Josefem a Marií Zgřibačovými smlouvu, že přesune kříž z obecního pozemku na jejich parcelu. V roce 1936 poslal starosta brušperskému farnímu úřadu dopis, ve kterém ho žádal, aby pomohl městu získat potřebná povolení k přesunutí kříže. Když se starosta ani po třech letech nedočkal odpovědi na svůj dopis, poslal v říjnu roku 1939 dopis další. Ani tehdy se zřejmě záležitost neposunula dál, protože k přemístění kříže došlo až po 2. světové válce. Tehdy byla prokopána umělá vyvýšenina, aby se vyvrátila či potvrdila pověst o švédské mohyle. Žádné lidské kosti zde ale nalezeny nebyly.[194]

Kříž byl zrestaurován v roce 1932 a v roce 2010. V tomto roce došlo rovněž k úpravě jeho okolí.

Kamenný kříž (parc. č. 1217, ulice Ke Svaté vodě, u domu čp. 508)

Na hranolovém soklu se nachází podstavec s volutovými křídly po stranách zakončený profilovanou římsou. Na římsu dosedá podstavec ve tvaru komolého jehlanu, v jeho přední části jsou reliéfní vyobrazení nástrojů umučení Krista a kovová lampa. Plastika je zakončena křížem s korpusem Krista. Kristus má hlavu skloněnou vpřed a k pravému rameni, nad hlavou má štítek s nápisem INRI. Na přední straně dolní části podstavce je reliéf sv. Veroniky a nápis[195]:

Kříž sv: je světa spása. Jak nam
Pismo sv: hlasa. A vy okolo
mne jducy. Čtete mne vždy
s misli všycy. Vyhotovili mne Man
želi František a Veronika Konečny.

[194] SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 489. Špaček, Karel: s. 37 – 38.

[195] Mlčák má ve Státním seznamu nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek, s. 15 text tohoto znění:

Kříž sv: je světa spasa. Jak nam
Pismo sv: hlasa. A vy okolo
mne jducy čtete mne vždy
s misli všycy. Vyhotovili mne Man
želi František a Veronika Konečny.

Na zadní straně podstavce měl být uveden letopočet [196], v současné době tam už žádná čísla nejsou.

Kříž u cesty vedoucí ke kapli Sedmibolestné Panny Marie nechali postavit na svém pozemku soukenický mistr František Konečný se svoji manželkou Veronikou. Datace tohoto kříže je sporná, Karel Špaček uvádí jako datum 1877, zmiňuje se ale zároveň o tom, že František Konečný byl starostou v letech 1864 – 1866 a předtím tam žádný kříž nebyl.[197]

Kamenný kříž (parc. č. 1940/1, ulice Borošínská, u domu čp. 812)

Na dvou stupních je umístěn hranolový sokl zakončený profilovanou římsou. Na něj dosedá podstavec s volutovými křídly po stranách, v jeho přední části je reliéfní postava sv. Františka z Assisi s atributem lebky a knihy. Pod reliéfem částečně nečitelné zbytky nápisu: STI FRANZISKUS BITT... Na tento podstavec dosedá další, který má tvar komolého jehlanu a ve spodní části je volutově rozšířen. Vepředu je reliéfní postava Bolestné Panny Marie. U paty kříže s korpusem Krista je hořící srdce, pod ním jsou oblaka. Vzadu na podstavci je špatně čitelný nápis:

ZUR EHRE DES
ALL MECHTIGEN GOTTES
WEIHT DIES ES DENKMAL
DER AN DACHT
DIE GRUNDEREN
MARIE ARTZI
IN JAHRE
1866

V roce 1865 vypukl v Brušperku dobytčí mor. Majitel usedlosti Rudolf Hrubý uzavřel svůj dvůr, aby nikdo nemohl ven ani dovnitř. U většiny sedláků padl všechen dobytek, ale Hrubý nepřišel ani o jeden kus. Jeho tchýně Marie proto nechala z vděčnosti postavit u dvora kamenný kříž, který nese letopočet 1866.[198] V roce 2009 proběhla oprava kříže, kterou provedl MgA. Jakub Gajda.

[196] Mlčák ve Státním seznamu nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek, s. 15 uvádí, že letopočet je špatně čitelný a čte ho jako rok 1817, v Evidenčním listu nemovitých a movitých kulturních památek – obec Brušperk je jako pravděpodobný letopočet rok 1877 event. 1868, Špaček v rukopise Brušperk, jeho památky uvádí rok 1877.

[197] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 49 – 50.

[198] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 47 – 48.

Kamenný kříž (parc. č. 2, v ohradní zdi před farním kostelem sv. Jiří)

Pískovcový kříž se u farního kostela nacházel již v 19. století. Přesné datum jeho pořízení není známo, na mapě stabilního katastru z roku 1833[199] však již zaznačen je. Také na historických fotografiích z konce 19. a počátku 20. století, které zachycují farní kostel sv. Jiří a jeho nejbližší okolí, je tento kříž zachycen. V roce 1993 byl původní kamenný kříž, který byl ve velmi špatném stavu, sundán a byl odvezen sochařem Václavem Fidrichem do Havířova. Ten vytvořil z božanovského pískovce kopii tohoto kříže a ještě v září roku 1993 ji umístil na místo u farního kostela. Původní kříž byl pak umístěn do budovy bývalé márnice a nakonzervován (petrifikován).[200] Nový kříž byl slavnostně posvěcen 23. dubna 1994 biskupem Josefem Hrdličkou.[201]

Kříž je zasazený v ohradní zdi vedoucí kolem kostela vedle soch sv. Cyrila a sv. Metoděje.[202] Nejspodnější část tvoří hranolový sokl, na něj dosedá další s nárožními pilastry. V jeho přední části jsou dvě reliéfní desky Desatera v paprsčité svatozáři. Tento hranolový podstavec je ukončen římsou zdobenou vejcovodem. Na římse je malý sokl ve tvaru komolého jehlanu. Na jeho přední části je v rámu z listů s rozetami text ze Starého zákona:

NAŠE BOLESTI
VZAL NA SEBE
(IZ 53,4)

U paty kříže, který se směrem nahoru zužuje, je lebka. Tu proplétá had. Nahoře je korpus Krista s hlavou lehce skloněnou k pravému rameni.

Kamenný kříž (parc. č. 935, křižovatka ulic Nábřeží, Sportovní a Ke Svaté vodě)

Kříž je umístěn v malé ohrádce u cesty vedoucí ke kapli Sedmibolestné Panny Marie. Na kamenné desce je dvakrát odstupněný sokl. Na spodním soklu je letopočet 1914, horní sokl má na každé straně po třech jetelových obloucích. Na sokl dosedá hranolovitý podstavec v horní části několikrát odstupňovaný. Podstavec má po stranách pilastry. Na přední straně podstavce je umístěna lucerna a pod ní je nápis:

[199] Císařské povinné otisky map stabilního katastru (Brušperk, 1833), http://archivnimapy.cuzk.cz.

[200] K restaurování původního kříže pak už nikdy nedošlo, nyní je uložen v garáži, která patří Městu Brušperk. O jeho restaurování a umístění na jiné vhodné místo na katastru Brušperku současné vedení města v nejbližších letech neuvažuje.

[201] Náklady na vytvoření kopie tvořily 240 tisíc Kč. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[202] Původně se kříž nacházel před touto zdí, teprve později do ní byl zasazen.

Ježíši tichý
a pokorný srdcem
učiň srdce mé
podobné srdci Svému!

Na podstavec navazuje polygonální soklík zakončený římsou, na které je kříž s korpusem Krista. Nad hlavou Spasitele je rozevřený svitek s písmeny I N R I na dvou řádcích.

V roce 1870 byl v místě, kterému se říkalo „u Velkých lávek“, postaven dřevěný kříž. Jeho umístění v blízkosti řeky Ondřejnice nebylo úplně nejvýhodnější, při povodních byl totiž vystaven přívalům velké vody. Při povodni 17. července 1913, kdy se vodní živel valil přes Velké lávky, byl dřevěný kříž částečně pod vodou. V roce 1914 byl dřevěný kříž nahrazen křížem kamenným, na který přispěl polovinou František Treutler a polovinou Fond na výstavbu kříže.[203] Kříž byl slavnostně posvěcen na velikonoční pondělí 13. dubna 1914[204] brušperským farářem Jakobem Kohoutem, kterému pomáhali kaplani Julius Kalusek a Josef Huvar a bohoslovec Vojtěch Treutler.[205]

Kamenný kříž (parc. č. 724, ulice Staroveská, na zahradě domu čp. 276)

Kříž je umístěn u plotu na zahradě domu. Na dvou stupních se nachází dvakrát odstupněný sokl a na něm podstavec s reliéfním vyobrazením Bolestné Panny Marie. Na soklu jsou špatně čitelná písmena L. P., pod nimi pak číslice 89. Na horní část podstavce dosedá několikrát odstupněný sokl, na němž je vertikální břevno kříže. Uprostřed kříže se nachází Kristus, který hlavu sklání k pravému rameni.

Kříž nechal na pozemku mlynáře Jana Štalmacha postavit v roce 1889 František Červenka. Posvětil jej brušperský farář František Zagon za asistence kaplanů Františka Grydila a Jana Plesníka.[206] Na počátku 30. let 20. století došlo ke zrestaurování kříže, 15. listopadu 1931 byl pak nově posvěcen.[207]

[203] Každá ze zmiňovaných stran poskytla 300 korun.

[204] Povolení Arcibiskupské konzistoře v Olomouci k posvěcení kamenného kříže je z 30. března 1914. SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 4, inv. č. 117.

[205] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[206] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 55 – 56.

[207] SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

Kamenný kříž (parc. č. 358, ulice Dráhy, na zahradě domu čp. 701)

Kamenný kříž je umístěn u plotu na zahradě domu. Z cesty, která je v blízkosti domu, vede do svahu několik trávou zarostlých schodů. Na desce je umístěn čtvercový odstupněný sokl, na něm pak hranolový podstavec ukončený profilovanou římsou. Na ní je soklík čtvercového tvaru nahoře se zužujícího a zakončeného římsou. Na této římse je umístěn kříž s litinovým korpusem Krista. V rameni kříže nad hlavou Krista je kovový svitek s nápisem I. N. R. I.

Na podstavci je vytesaný nápis:

Pozdraven

buď sv. kříži

naděje má jediná!

Původně zde stával dřevěný kříž[208], který zde byl údajně vztyčen na památku misií. Jeho původ byl ale zcela jiný, na tomto místě se totiž nacházel vstup na starý hřbitov, na němž se pohřbívalo v letech 1815 – 1847. Jelikož tento hřbitov brzy přestal svému účelu dostačovat, a navíc byl podmáčený, byl pro nový hřbitov zakoupen pozemek jiný. Hřbitov tak zanikl, kříž ale na svém místě zůstal. V roce 1914 byl tento dřevěný kříž již ve velmi špatném stavu, proto byl nahrazen dřevěným křížem, který se předtím nacházel u řeky Ondřejnice a jehož v roce 1914 nahradil kříž kamenný. V roce 1935 byl dřevěný kříž u starého hřbitova na Drahách vyměněn za kamenný, který tam nechala umístit bezdětná vdova Julie Vágnerová.[209] Kříž posvětil v neděli 6. října 1935 brušperský farář Jan Korčian.[210] Dřevěný kříž byl posunut o kousek dál, později byl ale kvůli špatnému stavu odstraněn.[211]

---

[208] V Seznamu polních kapliček, soch, křížů v obvodu farním v Brušperku z roku 1897 figuruje název Dřevěný kříž za farním kostelem. Pravděpodobně se jednalo o tento kříž, neboť Špaček má v rukopise Brušperk, jeho památky kapitolu nazvanou Kříž za kostelem a popisuje zde právě záležitosti vztahující se k tomuto kříži. Podle výše zmíněného Seznamu se na kříž vztahoval kapitál ve státních obligacích ze srpna 1888 na 300 zl. s podílem 29 zl., v hotových financích pak 8 zl. 6 krejcarů. Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc. Generální vizitace – akta místeckého děkanátu 1897 – 1930, farnost Brušperk, kart. 1268, inv. č. 2757, sign. V 37.

[209] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 55.

[210] Povolení Arcibiskupské konzistoře v Olomouci k jeho vysvěcení bylo vydáno 3. října 1935. SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 4, inv. č. 117.

[211] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 54 – 55.

Kamenný kříž (parc. č. 2435/1, v polích, za výjezdem z ulice Gruntovní na cestu vedoucí do Krmelína)

Na podkladové desce je několik soklů, na kterých se nachází hranolový podstavec nahoře zúžený a zakončený římsou. Na přední straně podstavce je reliéfní postava Panny Marie s ulomenou hlavou. Pod ní je špatně čitelný nápis:

Pozdraven buď
Svatý kříži
naděje má jediná!

Na zadní straně podstavce je špatně čitelný nápis:
Nákladem
Od Manželů
FILIPINY a JANA
Najsara
L. 1901 P.

Na římse podstavce je soklík s věžovitými výstupky na všech čtyřech stranách. Na soklík dosedá kříž s litinovým korpusem Krista. V rameni kříže nad hlavou Krista je kovový svitek s nápisem I. N. R. I.

Kříž byl postaven na památku selského rodu Najsarů. Jejich poslední potomek Jan se v roce 1868 oženil z Filipinou Rozehnalovou z Trnávky. Měli sice dva syny, oba ale zemřeli na záškrt a další děti už neměli. Kříž byl postaven v roce 1901 u Najsarova pole u cesty vedoucí do Krmelína. V současné době je kříž mimo jakoukoliv komunikaci, i když při vyústění Gruntovní ulice na okresní silnici vedoucí do Krmelína je na protější straně ještě patrný náznak cesty. Kříž posvětil brušperský farář František Zagon za asistence kaplanů Rudolfa Nečesaného a Julia Kaluska.[212]

Kamenný kříž (u silnice vedoucí na Krmelín parc. č. 2913/1, u pole par. č. 2169)

Tento kříž se nachází na konci brušperského katastru u okresní silnice ke Krmelínu v místě, kde v minulosti odbočovala polní cesta.[213] Kříž je umístěn mezi dvěma stromy. Na podkladové desce a několika různě vysokých soklech se nachází hranolový podstavec nahoře zúžený a zakončený

[212] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 56.

[213] Ta vedla k Sosně, což bylo místo, kde rostlo několik borovic (sosen). Od nich pak vedly dvě cesty, jedna k Oprechticím a druhá k Nové Bělé.

římsou. Na přední straně podstavce je reliéfní postava Bolestné Panny Marie v rouchu a s rukama překříženýma na prsou. Pod ní je na sedmi řádcích nečitelný nápis. Podle literatury[214] zde byl text tohoto znění:

Kdo Mu způsobil tyto muky,
kdo ukrutně probil nohy ruky!
Ach jediná to příčina
jestli duší naších mnohá vina.
Mati, studnice milosti
propůjč mi něco žalosti
ať se s Tebou rozkvílím.

Na římsu dosedá soklík s věžovitými výstupky na všech čtyřech stranách. Ze soklíku vystupuje kamenný kříž s korpusem Krista.

Tento kamenný kříž je téměř identický svým ztvárněním i provedením jako kříž v polích nedaleko cesty do Krmelína. Je proto zřejmé, že oba jsou dílem stejného kameníka pracujícího pravděpodobně v Brušperku nebo v jeho okolí. Původně zde stával dřevěný kříž, který pořídili majitelé nedaleké usedlosti. Když se tam přiženil Felix Novobilský ze Staré Vsi, který si v roce 1882 vzal vdovu po Františkovi Doležílku, nechal v roce 1889 vyměnit dřevěný kříž za kamenný.[215] V roce 1930 byl nákladem rolníka Adolfa Pinkavy a jeho sestry Julie Vágnerové tento kříž opraven.[216] Tomuto kříži se proto také říkalo kříž Pinkavův, protože se nacházel u pozemků, které patřily tomuto významnému brušperskému rodu.

Kamenný kříž (u křižovatky cest parc. č. 2080, 2051, 2075, u Obecního lesa, nedaleko staříčského katastru)

Na třech stupních je umístěn odstupněný sokl a na něm je hranolový podstavec ukončený profilovanou římsou. Na římse se nachází podstavec s nikou uprostřed, na něj navazuje vertikální břevno kříže s vytesaným kalichem. Na přední straně kříže je podobizna Josefa Lednického.

Na přední straně podstavce je umístěna deska s nápisem:
Ó vy všichni
kteříž jdete cestou
pozorujte a vizte

[214] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 55.

[215] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 55.

[216] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

jestli bolest vaše
jako bolest má.
(Pl. Jerem. 1.12.)

Stejná deska je i na zadní straně, je na ní nápis:
X
Ve zbožnou upomínku
na dědice této usedlosti
Josefa Lednického, který život svůj položil za vlast
V boji u Augustova Rusko dne 21. 10. 1914
v 22 roce věku svého.
Bůh budiž duši jeho milostiv!
Věnovali F. M. L.

Na římse se nachází podstavec s nikou uprostřed, na něj navazuje vertikální břevno kříže s vytesaným kalichem.

Kříž nechal postavit na svém poli rolník František Lednický na památku svého syna Josefa Lednického. Ten narukoval v roce 1914 do rakousko-uherské armády a poslední činnost, kterou vykonával doma, bylo orání pole. Josef Lednický padl v říjnu 1914 u Ivangorodu. Jeho otec objednal vyhotovení kříže u kameníka Ťahana z Kozlovic. Kříž byl posvěcen 7. října 1917[217] farářem Antonínem Pospíšilem, asistovali mu kaplani Theodor Štromer a Albert Jadrníček.[218] Později došlo k poškození kříže, v roce 2008 bylo provedeno jeho zrestaurování, byly zhotoveny chybějící části, zpět se rovněž vrátila deska na zadní stranu podstavce, která tam dlouhá desetiletí chyběla. Na opravu přispěli potomci rodiny Lednických, kteří žijí v USA.

Kamenný kříž (parc. č. 1196/1, u Fryčovické ulice, nedaleko železné lávky vedoucí k základní škole)

Tento kamenný kříž byl vytvořen snad na počátku 19. století, ale již v roce 1805 měl být poškozen procházejícími ruskými vojáky a následně opraven na náklady města.[219] Donedávna se na-

[217] Povolení k posvěcení kamenného kříže vydala Arcibiskupská konzistoř v Olomouci dne 27. září 1917. SOkA Frýdek-Místek, Farní úřad Brušperk, kart. 4, inv. č. 117.

[218] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 54.

[219] Špaček, Karel: Brušperk, jeho památky. Rukopis.

cházel na ulici Klepary před domem čp. 58. Tento dům byl (a je) ve špatném technickém stavu, statika kříže byla narušena jeho vychýlením do ulice. To bylo způsobeno odstraněním opěrné zídky plotu, do které byl kříž původně částečně umístěn. Představitelé města Brušperku se proto rozhodli kříž dočasně umístit jinam, protože hrozilo jeho poškození. Přemístili ho k panu Miroslavu Rybičkovi do Jistebníku. Kříž byl v roce 1999 prohlášen kulturní památkou. Na své původní místo se již nevrátil, v roce 2009 byl umístěn na vyvýšené místo u Fryčovické ulice.

Na dvakrát odstupňovaný sokl dosedá hranolový podstavec, na jeho přední straně je reliéf Bolestné Panny Marie. Podstavec ukončuje dvakrát odstupňovaná římsa, na ní je umístěn několikrát odstupňovaný soklík a na něm kříž s korpusem Krista. Ve spodní části vertikálního břevna kříže je torzo kovového úchytu svícnu a kamenný motiv ve tvaru lastury. Po stranách kovového úchytu se nalézal tesaný nápis LETA PANIE a pod tímto nápisem datace 1805. Nápisová tabulka nad hlavou Krista je ve tvaru svitku, byla zvětralá a měla špatně čitelná písmena INRI. Ramena kříže mají trojlaločné zakončení. Korpus Krista je do detailů provedená práce, hlava s trnovou korunou se sklání k pravému rameni, natažené nohy byly původně přeloženy přes sebe a probity jedním hřebem.

Kamenný kříž (parc. č. 367, uprostřed hřbitova na Drahách)

Když na počátku 40. let 19. století přestal vyhovovat starý hřbitov na Drahách, byl v roce 1841 koupen v jeho blízkosti za 300 zlatých pozemek od rolníka Jana Drozda. Tento nový hřbitov byl vysvěcen 11. listopadu 1841 a slouží svému účelu dodnes. Na hřbitově se více než 110 let nacházela kaple. Rolník Jan Drozd si totiž peníze, utržené za pozemek, nenechal, ale poskytl je na její výstavbu. Ta byla postavena díky aktivitě faráře Františka Thilla v roce 1861, v následujícím roce byl do věžičky umístěn zvon, na němž byl pouze letopočet 1862.[220] Tento zvon byl v roce 1942 zrekvírován, v roce 1945 se vrátil na své původní místo. V kapli se nacházel oltář s obrazem sv. Jana Křtitele. Kaple sloužila svému účelu jen do počátku 70. let 20. století. Tehdy došlo k její demolici,[221] v rámci Akce Z pak byla na jejím místě postavena smuteční síň. Do provozu byla uvedena 5. srpna 1973.[222]

Uprostřed hřbitova se nachází kamenný kříž. Byl zhotoven ve druhé polovině 19. století a původně se nacházel nedaleko vstupu na hřbitov, později byl přemístěn do jeho středu. Na podstavci se nacházela jména představitelů vedení města z let 1894 – 1899, nyní tam již nejsou.[223]

[220] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 33 – 35.

[221] Při bourání kaple bylo zničeno několik pomníků, další hroby v bezprostředním okolí kaple byly zrušeny, aby mohla být postavena nová smuteční síň.

[222] Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).

[223] Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, s. 35.

Na třech stupních jsou umístěny dva sokly a na nich je hranolový podstavec nahoře zúžený a zakončený římsou. Na přední straně podstavce je reliéfní vyobrazení lebky a dvou překřížených kostí, pod nimi je nápis:

Svaté a spasitelné jest
myšlení za mrtvé se
modliti, aby od hříchů
sproštěni byli. MaK. 12

Na soklu pod podstavcem je pak ještě věta:
Dokonáno jest!

Na římsu dosedá soklík s věžovitými výstupky na všech čtyřech stranách. Ze soklíku vystupuje kříž, na kterém je umístěn litinový korpus Krista.

ZÁVĚR

Brušperská farnost není příliš rozsáhlá. Přesto je v ní umístěno velké množství uměleckých památek. Vliv na jejich vytvoření měla zbožnost zdejších obyvatel, kteří se snažili vytvořit symboly své víry a rovněž zanechat po sobě něco dalším generacím. Nejstarší dosud dochovanou stavbou ve městě je farní kostel sv. Jiří, který je v jádře gotický, později pak prošel renesančními a barokními přestavbami. Rovněž jeho interiér je převážně barokní. Na katastru města bylo postaveno několik kaplí, jejichž původ často sahá nejméně do 18. století. V případě kaple Sedmibolestné Panny Marie měl na jejím místě vzniknout druhý brušperský kostel, vlivem různých nepříznivých okolností k tomu nakonec nedošlo. Přesto se jedná o rozměrnější stavbu, která je dominantou svého okolí. Boží muka na kopci sv. Marka mají zcela jistě mnohem starší historii než jim je v dosavadní literatuře připisována, jejich původ zřejmě sahá až do 16. století. Význam tohoto místa dokládá i to, že původní sochu sv. Marka později nahradila rozměrná stavba božích muk, které pak byly připomínkou všech čtyř evangelistů.

Na několika místech ve městě jsou umístěny sochy, které mají různou uměleckou úroveň. Snad nejvýznamnější z nich je socha sv. Jana Nepomuckého, která byla zřejmě zhotovena sochařem Weissmannem z Frýdku, který v té době prováděl sochařskou výzdobu nedalekého místeckého kostela Všech Svatých, i když nelze vyloučit ani okruh opavského sochaře Jana Jiřího Lehnerta či olomoucké sochaře pracující na biskupských zakázkách. Olomoučtí biskupové totiž byli patrony města. Další dominantou brušperského náměstí je socha Nejsvětější Trojice, jejíž význam pro obyvatele města dokládá několik pověstí. Původ této sochy souvisí s aktivitou brušperského rodáka a faráře Pavla Petra Červenky. Byl to on, který určitým způsobem proměnil vnější vzhled města, kromě so-

chy Nejsvětější Trojice byly v době jeho duchovní správy postaveny dvě boční kaple u kostela sv. Jiří, křížová cesta kolem kostela atd.

Nejstarší pískovcový kříž byl v Brušperku zhotoven v roce 1774. Právě velké množství těchto křížů na katastru města dokládá zbožnost místních obyvatel. Nacházejí se ve všech částech města, byly většinou umísťovány na křižovatce několika cest. Jejich největší množství vzniklo v 19. století, často nahradily původní kříže dřevěné. Nejmladší z nich byl vysvěcen v roce 1935 a nahradil dřevěný kříž, který se nacházel u vstupu na tehdy již nepoužívaný starý hřbitov. Dnes už si nikdo z obyvatel města tuto souvislost nevybaví, na místě starého hřbitova stojí rodinné domy, zůstal jen kříž u cesty.

Určitým specifikem v rámci okresu Frýdek-Místek je dochovaný smírčí kříž, který je jediný tohoto druhu na Frýdecko-Místecku. Je dokladem hrdelního práva, které měl Brušperk, a rovněž dnes již zapomenuté praxe pokání odsouzence, který spáchal hrdelní zločin. Dochování tohoto kříže je rovněž dokladem určité úcty místních obyvatel ke svým památkám. Ačkoliv muselo být takových křížů na Frýdecko-Místecku daleko více, žádný z nich se nám do dnešní doby nezachoval.

Ne všechny umělecké památky, které se nacházely na katastru města, se ale dochovaly do dnešní doby. V případě hřbitovní kaple z roku 1861 to je velká škoda, protože tato byla dominantou brušperského hřbitova. Její nahrazení novou obřadní síní bylo zcela jistě účelovou záležitostí jak se elegantně zbavit jedné sakrální stavby. Potěšující skutečností ovšem je, že po roce 1989 nastal nový přístup k uměleckým památkám ve městě. Postupně byly téměř všechny zrestaurovány, v případě pískovcového kříže u kostela sv. Jiří a sochy sv. Jana Nepomuckého došlo ke zhotovení kopií, které byly dány na původní místo. Originály však zůstaly zachovány a v případě sochy sv. Jana Nepomuckého tato našla důstojné umístění v méně frekventované lokalitě.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

A) Archivní

Evidenční listy nemovitých a movitých kulturních památek – obec Brušperk. Karty Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě.

SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku, kart. 39, inv. č. 389.

SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 489.

SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku, kart. 136, inv. č. 490.

SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku. Rukopisné práce o Brušperku, kart. 181, inv. č. 893.

SOkA Frýdek-Místek, fond Farní úřad Brušperk, kart. 4, 5.

SOkA Frýdek-Místek, fond MěNV Brušperk.

SOkA Frýdek-Místek, fond MěNV Brušperk, Kronika města, díl II. (1947 – 1955), inv. č. 15.

SOkA Frýdek-Místek, fond MěNV Brušperk, Kronika města, díl III. (1956 – 1968), inv. č. 16.

SOkA Frýdek-Místek, fond MěNV Brušperk, Kronika města, díl IV. (1969 – 1979), inv. č. 17.

SOkA Frýdek-Místek, fond OÚ Místek, Jednota sv. Jiří v Brušperku, 1899 – 1939, kart. 1035, i. č. 880, sign. IV.

SOkA Frýdek-Místek, Pamětní kniha města Brušperku (1894 – 1946), i. č. 189.

SOkA Frýdek-Místek, fond Střelecká společnost Brušperk.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc. Farnost Brušperk, kart. 4803, inv. č. G 3.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc. Farnost Brušperk, kart. 4920, inv. č. G 6.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc. Generální vizitace – akta místeckého děkanátu 1816 – 1834, farnost Brušperk, kart. 1266, inv. č. 2757, sign. V 37.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc. Generální vizitace – akta místeckého děkanátu 1863, farnost Brušperk, kart. 1267, inv. č. 2757, sign. V 37.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc. Generální vizitace – akta místeckého děkanátu 1897 – 1930, farnost Brušperk, kart. 1268, inv. č. 2757, sign. V 37.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, Matrica Ostraviensis, inv. č. 215.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, Matrica decanatus Ostraviensis, inv. č. 216.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, Matrica decanatus Mistecensis, inv. č. 199.

Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, Matrica decanatus Mistecensis, inv. č. 200.
Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, kart. 567, sign. B 5.
Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž. Beneficium Brušperk – kostel a fara (1784 – 1857), kart. 1135 – 1136, inv. č. 8892 - 8901, sign. E 13/12-1 – E13/13-4.
Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž. Půdorys fary s hospodářskými budovami a kostelem v Brušperku (1833), inv. č. 54599, poř. č. 10206.
Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž. Plán farního kostela v Brušperku (1847), inv. č. 54630, poř. č. 10263.
Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž. Kostel v Brušperku – profil (1. pol. 19. stol.), inv. č. 54631, poř. č. 10264.
Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž. Náčrt rozvinutých ploch střechy kostela v Brušperku (1914), inv. č. 54632, poř. č. 10265.
Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž. Katastrální mapa města Brušperk a kolonie Antonínov, 1835, inv. č. 53423, sign. H28-34.
Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).
1. vojenské mapování (1764 – 1768), rektifikace (1780 – 1783), měřítko 1:28 800, http://oldmaps.geolab.cz. Studováno 15. ledna 2011.
2. vojenské mapování (1811 – 1858), měřítko 1:28 800, http://oldmaps.geolab.cz. Studováno 15. ledna 2011.
3. vojenské mapování – Morava a Slezsko (1876 – 1878), měřítko 1:25 000, http://oldmaps.geolab.cz. Studováno 15. ledna 2011.
Císařské povinné otisky map stabilního katastru (Brušperk, 1833), http://archivnimapy.cuzk.cz. Studováno 10. března 2011.

B) Tištěné

Závěť olomouckého biskupa Bruna z roku 1267. K vydání připravil Karel Jiřík. Městský Archiv v Ostravě, Ostrava 1967, 31 s.

Literatura:

Attwater, Donald: Slovník svatých. Papyrus – Jeva, Vimperk – Rudná u Prahy 1993, 437 s.
Bakala, Jaroslav: Osídlení Místecka a Brušperska v období vrcholného feudalismu. Okresní vlastivědné muzeum Frýdek-Místek 1983, 215 s.

Bakala, Jaroslav: Příborsko-hukvaldské léno v 13. a 14. století. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 38, 1986, s. 5 – 14.

Baletka, Tomáš: „Na třetí pak straně Proskovice a Hrabová“: konec jednoho mýtu a nový pohled na stav severovýchodní Moravy ve 13. století. In: Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, roč. 51, 1997, s. 4 – 15.

Bartoš, Josef – Schulz, Jindřich – Trapl, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Svazek XV. Okresy Frýdek-Místek, Český Těšín. Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci 2000, 196 s.

Blažíček, Oldřich: Slovník památkové péče. Terminologie, morfologie, organizace. Sportovní a turistické nakladatelství, Praha 1962, 239 s.

Blažíček, Oldřich J. – Kropáček, Jiří: Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění. Odeon, Praha 1991, 246 s.

Bogar, Karel – Hájková, Alena – Žáček, Rudolf: Beskydy a Pobeskydí. Frýdek-Místek 1973, 36 s.

Čarek, Jiří: Městské znaky v českých zemích. Praha 1985, 451 s.

Červenka, Vojtěch: Jak se v Brušperku ztratily zvony. Rukopis.

Dědková, Libuše: Socha sv. Jana Nepomuckého v Brušperku. In.: Sborník památkové péče v Severomoravském kraji, roč. 1, 1971, s. 144 – 147.

Dokoupil, Lumír a kol.: Brušperk. Město nikoliv nejmenší. Ostrava 1969, 269 s.

Dokoupil, Lumír: Populační vývoj Brušperka v 19. století (K poznání souvislostí populačního vývoje jádra a zázemí ostravské průmyslové oblasti). In: Sborník prací k sedmdesátinám univerzitního profesora PhDr. Ladislava Hosáka, Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc 1968, s. 99 – 104.

Drobiš, Dominik: Přehled správního vývoje okresu Frýdek-Místek. Okresní archiv Frýdek-Místek 1976, 74 s.

Elvert, Christian d'.: Zur Cultur-Geschichte Mährens und Öst. Schlesiens. Díl 3. Brno 1870, 710 s.

Hájek, Tomáš – Bukačová, Irena: Příběh drobných památek (Od nezájmu až k fascinaci). České Budějovice 2001, 137 s.

Hanzl, Zdeněk a kol.: Kámen v rukodělné výrobě českého venkova. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, 262 s.

Herout, Jaroslav: Slabikář návštěvníků památek. Tvorba, s. r. o., Pardubice 1994, 326 s.

Holková, Marie: Svatá Voda v Brušperku. Kaple Sedmibolestné Panny Marie. Brušperk 1991, 12 s.

Hosák, Ladislav: Historický místopis země Moravskoslezské. VI. Přerovský kraj. VII. Moravské enklávy. Melantrich, Brno 1936. s. 617 – 730.

Hosák, Ladislav: Počátky měst na panství hukvaldském. In: Sborník prací Pedagogického institutu v Ostravě, Řada: dějiny, jazyk, literatura, Ostrava, č. 2, 1961, s. 31 – 45.

Hosák, Ladislav – Šrámek, Rudolf: Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. (A–L). Academia, Praha 1970, 576 s.

Indra, Bohumír – Indrová, Jana: Příspěvky k biografickému slovníku výtvarných umělců na Moravě a ve Slezsku v 16. až 19. století. II. část. K – Ž. In: Časopis Slezského zemského muzea, série B, roč. 51, Opava 2002, s. 203 – 245.

Jurok, Jiří: Městské vikbildy a manská šlechta na biskupském panství Hukvaldy. In: Sborník prací FF OU, č. 11, 215/2004, s. 19 – 37.

Juřák, Petr: Brušperské proměny. Brušperk 2009, 99 s.

Juřák, Petr: Brušperk. Nahlédnutí do historie města. Brušperk 2009, 282 s.

Juřák, Petr: Památky sakrálního charakteru na katastru města Brušperku. In: Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku č. 6. Frýdek-Místek 2005, s. 119 – 168.

Kalendář pro všechny generace – Brušperk 1992. Brušperk 1991, 95 s.

Kopáč, Luboš: Řemeslo a umění. Přehled a vývoj uměleckých řemesel. Česko-slovenská grafická Unie, Praha 1939, 76 s.

Kročková, Hana: Znaky a pečetě měst a obcí bývalého hukvaldského panství. Diplomová práce Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Ostrava 1998, 120 s.

Květ, Radan: Duše krajiny. Staré stezky v proměnách věků. Academia, Praha 2003, 195 s.

Laníková, Ivana: Brušperk a jeho slavné doby cechovní s hlubším zaměřením na cech soukenický. Seminární práce Gymnázia Petra Bezruče ve Frýdku-Místku, Frýdek-Místek 1975, 137 s.

Linhart, František: Vlastivěda moravská. Místecký okres. Brno 1915, 252 s.

Maňas, Vladimír: Hudební aktivity náboženských korporací na Moravě v raném novověku. Dizertační práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Ústav hudební vědy, Brno 2008.

Matějek, František: Lánové rejstříky Přerovského kraje z let 1675 – 1676. In: Ostrava, Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, č. 14. Ostrava 1987, s. 355 – 444.

Mlčák, Leoš: Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek. Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě, 1980, 176 s.

Mlčák, Leoš: Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek, In: Pobeskydí 1/1976, s. 35 – 49.

Mlčák, Leoš: Státní seznam nemovitých kulturních památek okresu Frýdek-Místek, In: Pobeskydí 2/1976, s. 22 – 42.

Opravy monumentálních plastik a památníků v zemi Moravskoslezské v l. 1919 – 1937. In: Zprávy památkové péče, roč. II, Praha 1938, s. 91.

Pavelka, Jiří – Pospíšil, Ivo: Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů. Nakladatelství Georgetown, Brno 1993, 294 s.

Pfleiderer, Rudolf: Atributy světců. Unicornis, Praha 1992, 125 s.

Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, 227 s.
Pobožnosť jakou bratrstvo Chordigerorum z řádu sv. Františka Assisského ve fárnosti Brušperské vykonávati sobě oblíbilo. Sestavená od katolického kněze diecése Olomoucké F. P. Olomouc 1868, 120 s.
Přikryl, František: SS. Cyrill a Method v upomínkách památek starožitných na Moravě. Týn u Lipníka 1905, 110 s.
Puková, Helga: K práci zájmového žákovského kroužku dějepisu s barokovými památkovými objekty na okrese Frýdek-Místek. Diplomová práce Pedagogické fakulty v Ostravě, Ostrava 1970, 228 s.
Remešová, Věra: Ikonografie a atributy svatých. Zvon, Praha 1991, 85 s.
Ryneš, Václav: Atributy v umění (světci, jejich patronáty a atributy). Roztoky u Prahy 1971, 72 s.
Samek, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska I. (A–I). Academia, Praha 1994, 655 s.
Skácel, Richard: Brušperk. Obrázky z jeho bohaté historie.
Skácel, Richard: Právní naučení Příborských do Brušperka. In: Kravařsko, roč. 6, číslo 3, listopad 1936.
Skácel, Richard: Příborský rechtor školní uvádí rechtora do Brušperka. In: Kravařsko, roč. 6, číslo 4 – 5, prosinec 1936, s. 63.
Studený, Jaroslav: Křesťanské symboly. Olomouc 1992, 369 s.
650 let kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Fryčovicích. Fryčovice 1995,16 s.
Špaček, Karel: Brušperk, jeho památky. Rukopis.
Špaček, Karel: Brušperk a Příbor. In: Kravařsko, roč. 10, číslo 3, listopad 1943, s. 49 – 52.
Špaček, Karel: Brušperk a Příbor. In: Kravařsko, roč. 10, číslo 4 – 5, leden 1948, s. 63 – 66.
Špaček, Karel: Brušperk a Příbor. In: Kravařsko, roč. 10, číslo 6 – 7, duben 1948, s. 97 – 100.
Špaček, Karel: Brušperští rodáci. In: Ročenka spořitelního a záloženského spolku v Brušperku za rok 1935, roč. 37, Brušperk 1936, s. 16.
Špaček, Karel: Letem starým Brušperkem. Z historie Brušperka. Povoleno uveřejnění ministerstvem informací a osvěty výměrem ze dne 4. dubna 1951, 14 s.
Špaček, Karel: Pohledy do brušperské minulosti. Brušperk 1994, 101 s.
Špaček, Karel: Svatá voda. Kaple Sedmibolestné Panny Marie v Brušperku. Frýdek 1941, 16 s.
Špaček, Karel: Svědkové staré historie. In: Ročenka spořitelního a záloženského spolku, roč. 33, Brušperk 1932, s. 11 – 12.
Šrámek, Pavel: Nápisy na zvonech na Těšínsku. In: Těšínsko, č. 3, 1978, s. 29 – 30.
Tabášek, Oldřich: O vytýčení plužin na hukvaldském panství. In: Historická geografie, roč. 25, Praha 1986, s. 97 – 125.

Tabášek, Oldřich: O vyměření plužiny a vzniku Kozlovic. In: 700 let valašské obce Kozlovice. Kozlovice 1994, s. 54 – 69.

Turek, Adolf: Čeští bratři v okolí Ostravy. In: Ostrava, roč. 16, Ostrava 1991, s. 319 – 324.

Turek, Adolf: Konec bratrských sborů v Místku a Rychalticích. In: Naše Valašsko, roč. 7, číslo 4, 1941, s. 145 – 154.

Wolný, Gregor: Kirchliche Topographie von Mähren, díl III. Brno 1859, 480 s.

Žáček, Rudolf: Pobeskydí od husitství do Bílé Hory. Okresní vlastivědné muzeum Frýdek-Místek 1986, 127 s.

Žáček, Rudolf: Pobeskydí v letech 1618 – 1848. Muzeum Beskyd Frýdek-Místek 1993, 160 s.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Seznam obrazových příloh

1) Pohled na farní kostel sv. Jiří od Borošína, 2008. Foto Petr Juřák.
2) Nákres zachycující farní kostel sv. Jiří po výstavbě obou bočních kaplí, 18.století. ZAO, pobočka Olomouc, fond UŘAS.
3) Pohled na kostel ze střechy Národního domu, počátek 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
4) Pohled na část věže kostela sv. Jiří, v pozadí farní budova, počátek 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
5) Rekonstrukce kostela sv. Jiří, 1968 – 1969. Sbírka Petra Juřáka.
6) Kostel sv. Jiří při pohledu od presbytáře, 2005. Foto Petr Juřák.
7) Kapličky křížové cesty, 2005. Foto Petr Juřák.
8) Sochy sv. Cyrila a Metoděje před vstupem do kostela, 2005. Foto Petr Juřák.
9) Gotický portál v podvěží, 2005. Foto Petr Juřák.
10) Obraz Sedmibolestné Panny Marie, který byl od roku 1749 umístěn na hlavním oltáři. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).
11) Interiér kostela sv. Jiří, 60. léta 20. století. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).
12) Interiér kostela sv. Jiří, 80. léta 20. století. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).
13) Budova márnice z 18. století, 2005. Foto Petr Juřák.
14) Mapa stabilního katastru z roku 1833, na níž jsou zakresleny sochy sv. Jana Nepomuckého a Nejsvětější Trojice, farní kostel sv. Jiří a kříž před farním kostelem. Císařské povinné otisky map stabilního katastru (Brušperk, 1833), http://archivnimapy.cuzk.cz.
15) Nákres zachycují průčelní část farní budovy, 19. století. ZAO, pobočka Olomouc, fond UŘAS.
16) Nákres zachycují farní budovu z boku, 19. století. ZAO, pobočka Olomouc, fond UŘAS.
17) Pohled od kaple Sedmibolestné Panny Marie na město, 30. léta 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
18) Kaple Sedmibolestné Panny Marie, 2008. Foto Petr Juřák.
19) Pohled z kopce sv. Marka, vlevo kaple sv. Jana a Pavla, vpravo kaple Sedmibolestné Panny Marie, počátek 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.

20) Brušperk v době třetího vojenského mapování, 1876. 3. vojenské mapování – Morava a Slezsko (1876 – 1878), http://oldmaps.geolab.cz.
21) Kaple sv. Jana a Pavla, 2005. Foto Petr Juřák.
22) Kaple sv. Antonína na Borošíně, 2005. Foto Petr Juřák.
23) Nejmladší brušperská kaple, kaple Panny Marie z roku 1988, 2009. Foto Petr Juřák.
24) Kaple sv. Jana Nepomuckého, 2005. Foto Petr Juřák.
25) Kaple sv. Spasitele, 2005. Foto Petr Juřák.
26) Náčrt kaple sv. Spasitele, 2. polovina 18. století. ZAO, pobočka Olomouc, fond UŘAS.
27) Výklenková kaplička s plastikou sv. Anny, okolo poloviny 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
28) Výklenková kaplička s plastikou sv. Anny, 2005. Foto Petr Juřák.
29) Boží muka na kopci sv. Marka, 60. léta 20. století. Sbírka Petra Juřáka.
30) Boží muka na kopci sv. Marka, 2008. Foto Petr Juřák.
31) Návrh na úpravu božích muk a jejich okolí podle projektu Vladimíra Chamráda, 1942. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
32) Mapa zachycující Brušperk ve druhé polovině 18. století. 1. vojenské mapování (1764 – 1768), rektifikace (1780 – 1783), http://oldmaps.geolab.cz.
33) Hřbitovní kaple na novém hřbitově před zbouráním, 60. léta 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
34) Socha Nejsvětější Trojice na náměstí, 2005. Foto Petr Juřák.
35) Socha Nejsvětější Trojice – detail, 2005. Foto Petr Juřák.
36) Pohled na část brušperského náměstí, vpravo socha Nejsvětější Trojice, 30. léta 20. století. Sbírka Petra Juřáka.
37) Brušperské náměstí se sochami sv. Jana Nepomuckého a Nejsvětější Trojice, počátek 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
38) Původní socha sv. Jana Nepomuckého na náměstí, 60. léta 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
39) Kopie sochy sv. Jana Nepomuckého, 2005. Foto Petr Juřák.
40) Kopie sochy sv. Jana Nepomuckého – detail, 2005. Foto Petr Juřák.
41) Socha sv. Floriána na Předměstí, 60. léta 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
42) Socha sv. Floriána, 2005. Foto Petr Juřák.
43) Socha Panny Marie Svatohostýnské u farní budovy, 2005. Foto Petr Juřák.

44) Kříž z roku 1914 (par. č. 935) u řeky Ondřejnice, okolo poloviny 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
45) Kříž u řeky Ondřejnice (parc. č. 935), 2005. Foto Petr Juřák.
46) Kříž (parc. č. 1196/1) před domem čp. 58 v ulici Klepary, 50. léta 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
47) Kříž (parc. č. 1196/1) před domem čp. 58 – detail, 60. léta 20. století. SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperku.
48) Vjezd do bývalého arcibiskupského dvora v Antonínově, vpravo kříž z roku 1866 (parc. č. 1940/1). Sbírka Petra Juřáka.
49) Kříž z roku 1866 (parc. č. 1940/1), 2005. Foto Petr Juřák.
50) Pískovcový kříž (parc. č. 2) z 19. století a část věže ze 16. století. U věže je dřevěný kříž, který byl později odstraněn, počátek 20. století. Pamětní kniha farnosti brušperské (1900 – 2011).
51) Kopie pískovcového kříže u kostela sv. Jiří (parc. č. 2), 2005. Foto Petr Juřák.
52) Pískovcový kříž z roku 1774 (parc. č. 1608) ve směru na Borošín, 2005. Foto Petr Juřák.
53) Kříž na ulici Ke Svaté Vodě (parc. č. 1217), 2005. Foto Petr Juřák.
54) Kamenný kříž v polích (parc. č. 2435/1), 2005. Foto Petr Juřák.
55) Kříž u okresní silnice do Krmelína (parc. č. 2913/1), 2005. Foto Petr Juřák.
56) Kříž ve směru na Starou Ves nad Ondřejnicí (parc. č. 724), 2005. Foto Petr Juřák.
57) Kříž z roku 1935 nacházející se u vstupu na bývalý hřbitov (parc. č. 358), 2005. Foto Petr Juřák.
58) Kříž na novém hřbitově (parc. č. 367), 2005. Foto Petr Juřák.
59) Tzv. Lednického kříž u Obecního lesa (u křižovatky cest parc. č. 2080, 2051, 2075), 2005. Foto Petr Juřák.
60) Smírčí kříž ze 16. – 17. století (parc. č. 2931/3), 2005. Foto Petr Juřák.

1) Pohled na farní kostel sv. Jiří od Borošína, 2008.

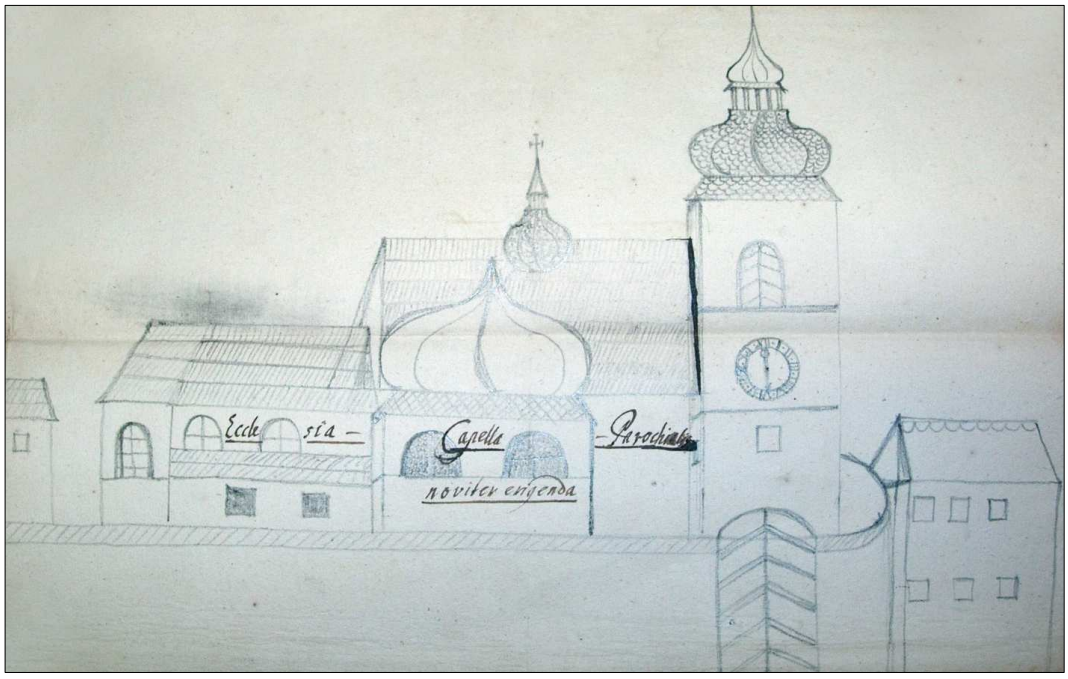

2) Nákres zachycující farní kostel sv. Jiří po výstavbě obou bočních kaplí, 18.století.

3) Pohled na kostel ze střechy Národního domu, počátek 20. století.

4) Pohled na část věže kostela sv. Jiří, v pozadí farní budova, počátek 20. století.

5) Rekonstrukce kostela sv. Jiří, 1968 – 1969.

6) Kostel sv. Jiří při pohledu od presbytáře, 2005.

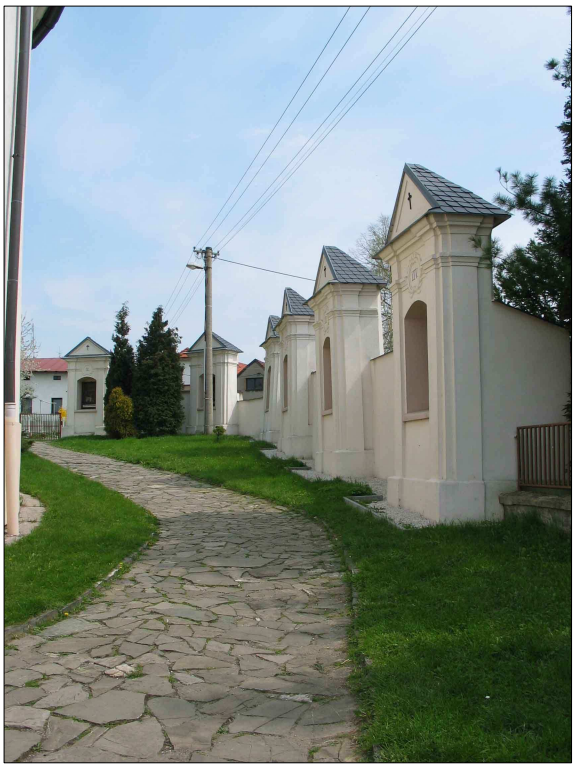

7) Kapličky křížové cesty, 2005.

8) Sochy sv. Cyrila a Metoděje před vstupem do kostela, 2005.

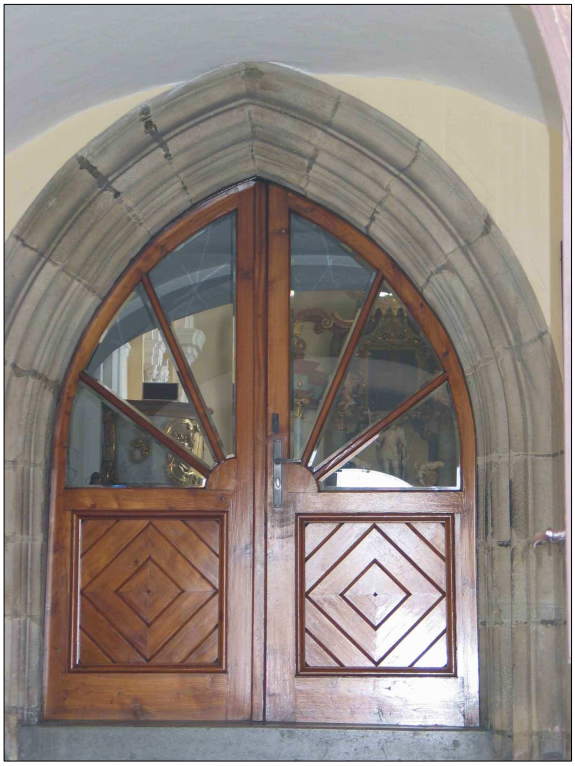

9) Gotický portál v podvěží, 2005.

10) Obraz Sedmibolestné Panny Marie, který byl od roku 1749 umístěn na hlavním oltáři.

11) Interiér kostela sv. Jiří, 60. léta 20. století.

12) Interiér kostela sv. Jiří, 80. léta 20. století.

13) Budova márnice z 18. století, 2005.

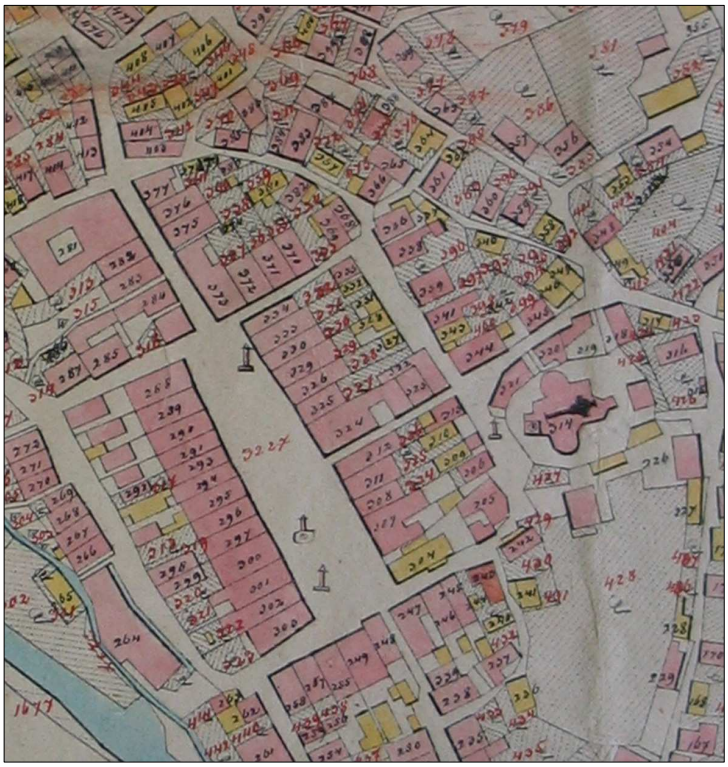

14) Mapa stabilního katastru z roku 1833, na níž jsou zakresleny sochy sv. Jana Nepomuckého a Nejsvětější Trojice, farní kostel sv. Jiří a kříž před farním kostelem.

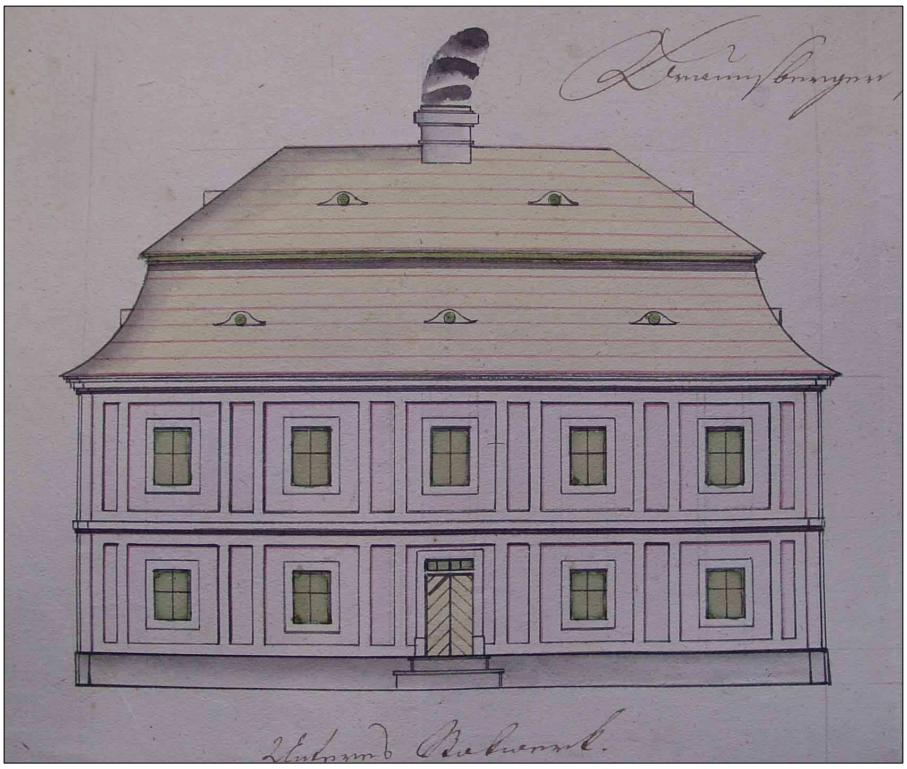

15) Nákres zachycují průčelní část farní budovy, 19. století.

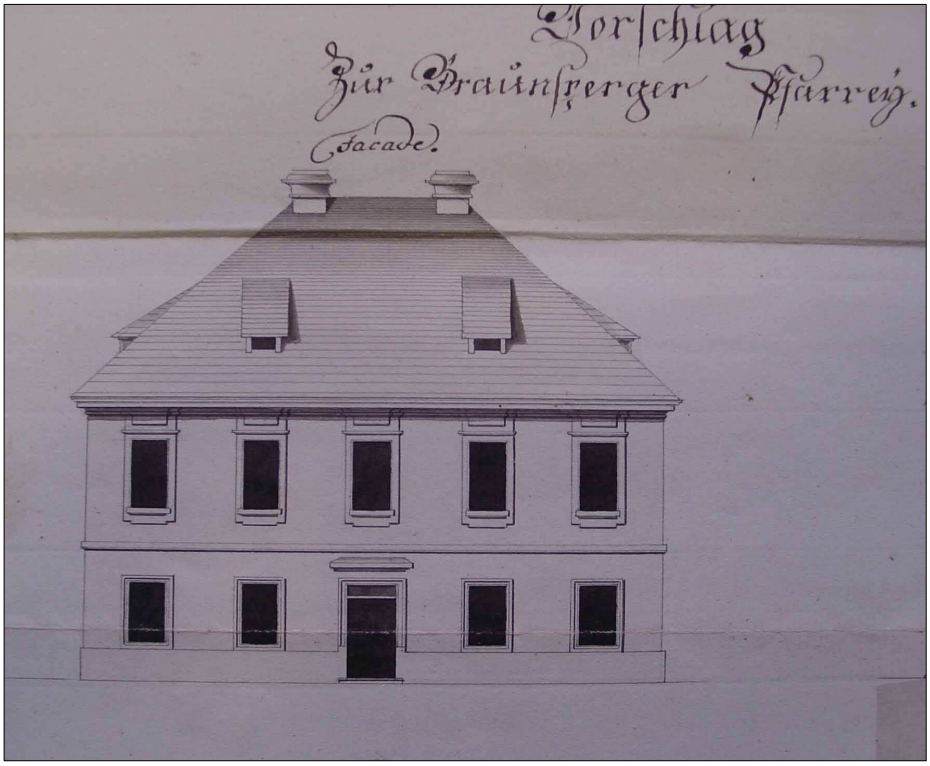

16) Nákres zachycují farní budovu z boku, 19. století.

17) Pohled od kaple Sedmibolestné Panny Marie na město, 30. léta 20. století.

18) Kaple Sedmibolestné Panny Marie, 2008.

19) Pohled z kopce sv. Marka, vlevo kaple sv. Jana a Pavla, vpravo kaple Sedmibolestné Panny Marie, počátek 20. století.

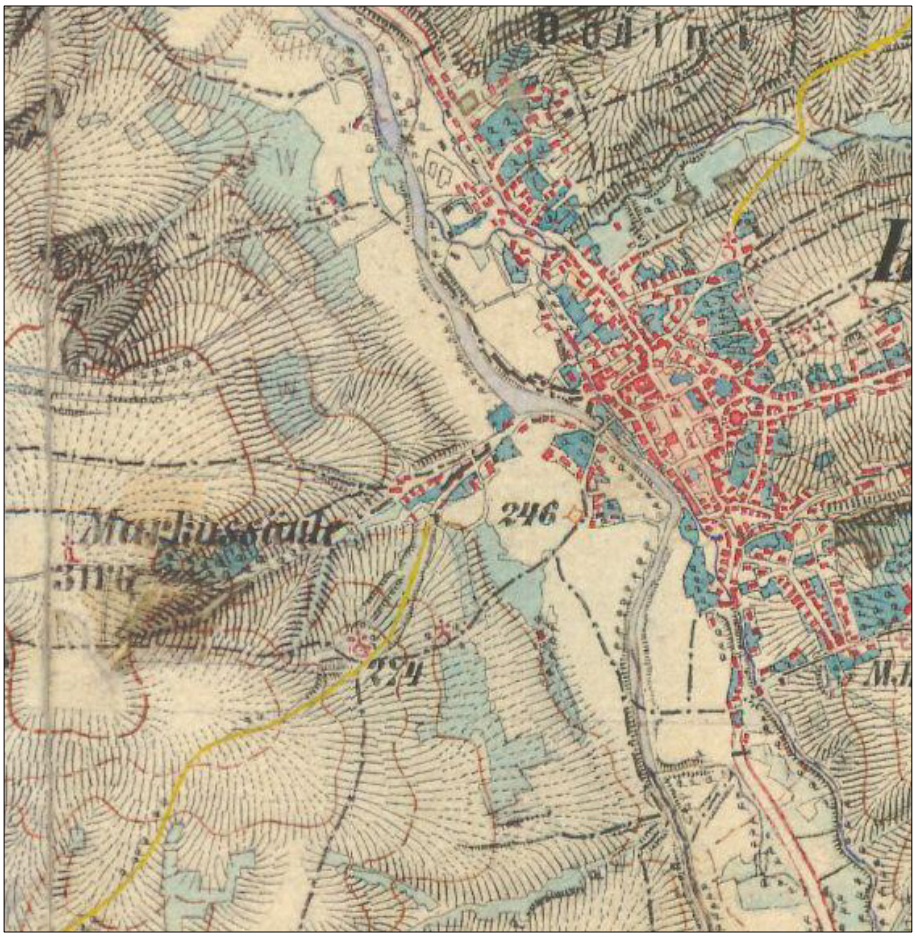

20) Brušperk v době třetího vojenského mapování, 1876.

21) Kaple sv. Jana a Pavla, 2005.

22) Kaple sv. Antonína na Borošíně, 2005.

23) Nejmladší brušperská kaple, kaple Panny Marie z roku 1988, 2009.

24) Kaple sv. Jana Nepomuckého, 2005.

25) Kaple sv. Spasitele, 2005.

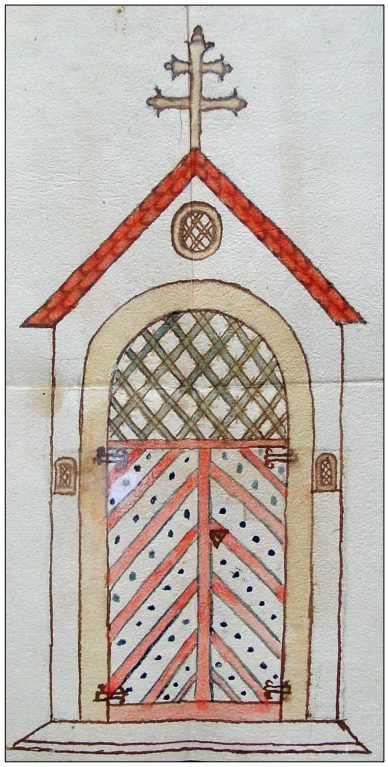

26) Náčrt kaple sv. Spasitele, 2. polovina 18. století.

27) Výklenková kaplička s plastikou sv. Anny, okolo poloviny 20. století.

28) Výklenková kaplička s plastikou sv. Anny, 2005.

29) Boží muka na kopci sv. Marka, 60. léta 20. století.

30) Boží muka na kopci sv. Marka, 2008.

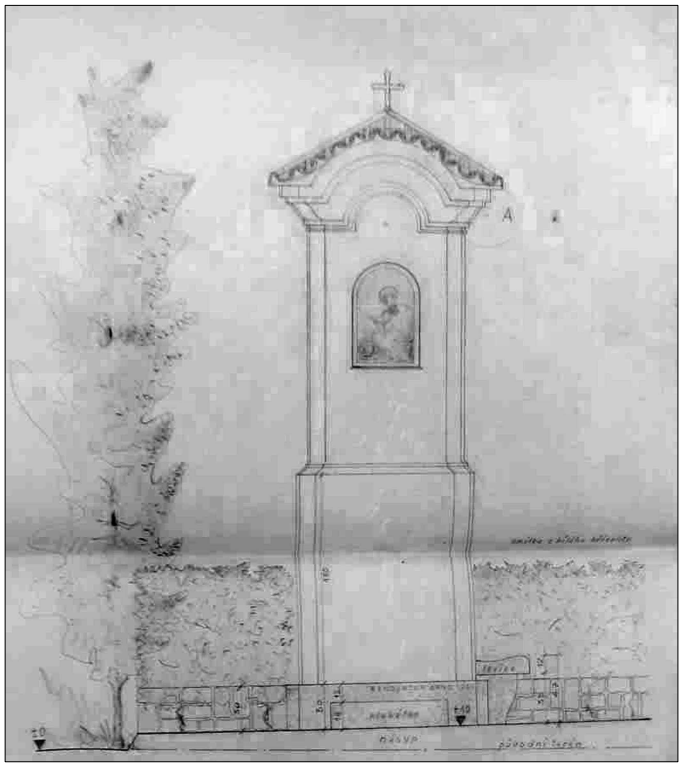

31) Návrh na úpravu božích muk a jejich okolí podle projektu Vladimíra Chamráda, 1942.

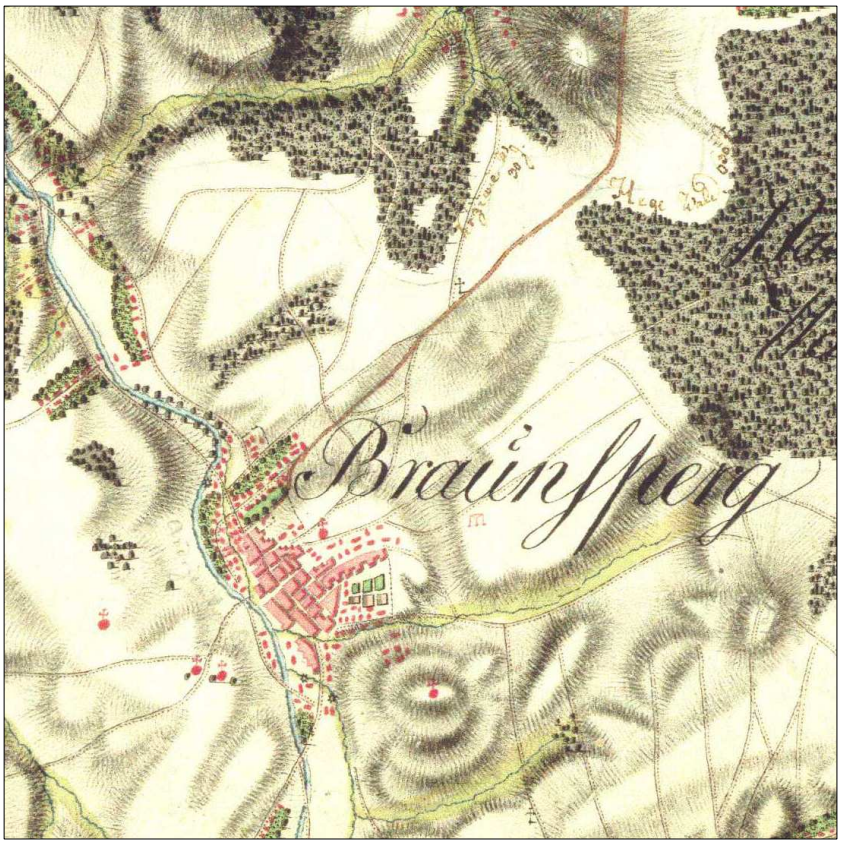

32) Mapa zachycující Brušperk ve druhé polovině 18. století.

33) Hřbitovní kaple na novém hřbitově před zbouráním, 60. léta 20. století.

34) Socha Nejsvětější Trojice na náměstí, 2005.

35) Socha Nejsvětější Trojice – detail, 2005.

36) Pohled na část brušperského náměstí, vpravo socha Nejsvětější Trojice, 30. léta 20. století.

37) Brušperské náměstí se sochami sv. Jana Nepomuckého a Nejsvětější Trojice, počátek 20. století.

38) Původní socha sv. Jana Nepomuckého na náměstí, 60. léta 20. století.

39) Kopie sochy sv. Jana Nepomuckého, 2005.

40) Kopie sochy sv. Jana Nepomuckého – detail, 2005.

41) Socha sv. Floriána na Předměstí, 60. léta 20. století.

42) Socha sv. Floriána, 2005.

43) Socha Panny Marie Svatohostýnské u farní budovy, 2005.

44) Kříž z roku 1914 (par. č. 935) u řeky Ondřejnice, okolo poloviny 20. století.

45) Kříž u řeky Ondřejnice (parc. č. 935), 2005.

46) Kříž (parc. č. 1196/1) před domem čp. 58 v ulici Klepary, 50. léta 20. století.

47) Kříž (parc. č. 1196/1) před domem čp. 58 – detail, 60. léta 20. století.

48) Vjezd do bývalého arcibiskupského dvora v Antonínově, vpravo kříž z roku 1866 (parc. č. 1940/1).

49) Kříž z roku 1866 (parc. č. 1940/1), 2005.

50) Pískovcový kříž (parc. č. 2) z 19. století a část věže ze 16. století. U věže je dřevěný kříž, který byl později odstraněn, počátek 20. století.

51) Kopie pískovcového kříže u kostela sv. Jiří (parc. č. 2).

52) Pískovcový kříž z roku 1774 (parc. č. 1608) ve směru na Borošín, 2005.

53) Kříž na ulici Ke Svaté Vodě (parc. č. 1217), 2005.

54) Kamenný kříž v polích (parc. č. 2435/1), 2005.

55) Kříž u okresní silnice do Krmelína (parc. č. 2913/1), 2005.

56) Kříž ve směru na Starou Ves nad Ondřejnicí (parc. č. 724), 2005.

57) Kříž z roku 1935 nacházející se u vstupu na bývalý hřbitov (parc. č. 358), 2005.

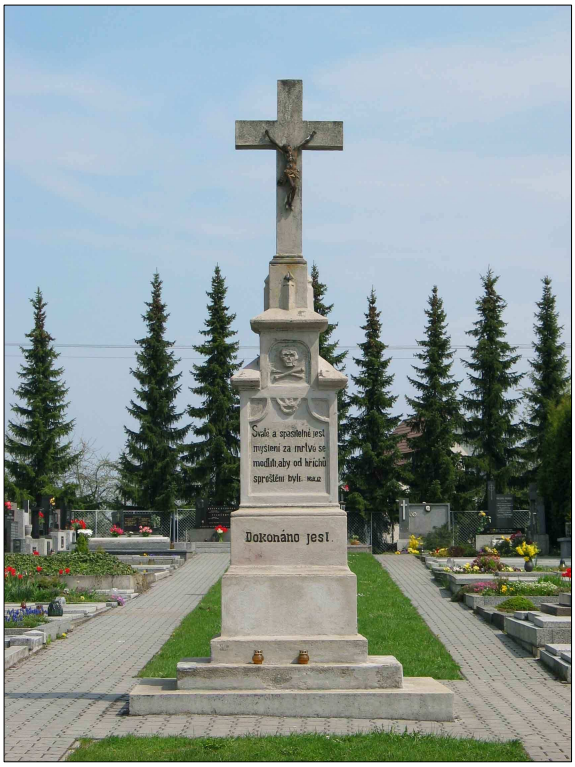

58) Kříž na novém hřbitově (parc. č. 367), 2005.

59) Tzv. Lednického kříž u Obecního lesa (u křižovatky cest parc. č. 2080, 2051, 2075), 2005.

60) Smírčí kříž ze 16. – 17. století (parc. č. 2931/3), 2005.